

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תיק 1128743/7

ב"ה

בבית הדין הרבני האזורי נתניה

לפני כבוד הדיינים:

הרב יצחק רפפורט – אב"ד, הרב משה חביב, הרב אוריאל אליהו

התובעת: פלונית

נגד

הנתבע: פלוני

הנדון: מזונות ילדים ושיעורם למס

פסק דין

דעת המיעוט

לפני בית הדין התקיים דיון בתביעת האישה לקציבת מזונות קבועים. לצדדים שלש ילדות משותפות, ש' ילידת 30.10.2009 (בת 10), ר' ילידת 25.8.2012 (בת 8) ות' ילידת 25.1.2018 (בת שנתיים ותשעה חודשים). הצדדים מתגוררים בנפרד החל מחודש אפריל 2017 האישה מתגוררת בדירה שכורה בקדימה עלות השכירות כיום היא 3,500 ש"ח, לפני כן התגוררה בדירה בעלות של 2,800 ש"ח. בית הדין בהרכבו הקודם פסק מזונות זמניים במסגרת סעד זמני ביום 2.10.2018 בית הדין חייב את הבעל לשלם סך 1,200 ש"ח עבור כל אחת מהילדות סה"כ 3,600 ש"ח, וכן אחוז דמי מדור מסכום של 3250 ש"ח החלטה שניתנה בשלושה. ביום 1 חשוון ה'תש"פ (4.11.2019) התקיים דיון בהעדרו של האב, האב לא הופיע לדיון, כפי שעולה מדברי האב בדיון מאוחר יותר, לא הופיע מפאת מצב בריאותה של באת כוחו. בית הדין ציטט את החלטת בית הדין הקודמת תוך הודעה שאם לא תתקבל תגובה של האב תוך 14 יום, ייתן בית הדין את החלטתו על סמך תביעת האם. האב הופיע בגפו ללא ייצוג לדיון שהתקיים ביום ה' כסליו ה'תש"פ (3.12.2019) ונידונו בהרחבה גם נושאי הרכוש והסדרי השהות, הדיון נקבע לקציבת מזונות זמניים. ביום ה' כסליו ה'תש"פ (3.12.2019) ניתנה החלטה בה נפסקו מזונות זמניים בהתאם להחלטה הקודמת. יש לציין שבאת כח הבעל ניהלה מו"מ עם בא"כ האישה והייתה מודעת להחלטות בית הדין. ונקבע דיון במזונות הקבועים ליום ז שבט ה'תש"פ (20.2.2020). גם לדיון זה הופיע האב ללא ייצוג.

מתוך עיון בדברי הבעל, עולה שהבעל משתכר מקניית ומכירת סטוקים, ולדבריו יש לו הכנסה. עיקר הדיון נסוב סביב החובות המשותפים, אולם, לא הועלתה על ידי האב טענה בשום שלב בנוגע

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לסכום המזונות שנקצבו. לאחרונה הוגשה בקשה המתייחסת למצבו הכלכלי של האב, לא ניתן במסגרת פסק דין זה להתייחס לבקשה, ועל האב להגיש בקשה להפחתת מזונות שתחקר לפני בית הדין ואין מקום להתייחס לבקשה המאוחרת לדיון לאחר סיום שלב ההוכחות והטיעונים, וודאי שאין לתת לאב דין עני ביותר או אינו אמוד על סמך בקשה המוגשת לאחר דיון הוכחות. ומה עוד, שבפועל על אף הוראת בית הדין לא פתח האב תביעה מסודרת להפחתת מזונות.

בכל עניין, לאור העובדה שהאב ביקש להגיע להסכמה שבמסגרתה הוא יישא בכל החובות בסכום של כ- 250,000 ₪ הרי שיש לאב מהיכן לפרוע את החובות מעבר לחלקו, ולא ניתן להכניסו להגדרה של מי שאין לו.

במהלך הדיונים אמר האב שהוא מוותר על הזכות למשמורת משותפת (שורה 74, ו-107), יותר מאוחר הוא ביקש שבדבר יקבע באמצעות תסקיר, בית הדין קבע הסדרי ראייה של פעמיים בשבוע וסופ"ש שני.

בנוגע לנושא הרכוש טענות הצדדים נידונו בהרחבה, אולם, הבעל לא היה מוכן להגיע להסכמות ללא ייצוג משפטי. בית הדין נתן תוקף למשמורת הזמנית של האם ולהסדרי הראייה.

לאור האמור מאחר ולא נשמעו טענות מצד האב, בנוגע למזונות שנפסקו, ומזונות שנפסקו הם סבירים, על כן, אין מקום לשנות את סכום המזונות הזמניים שנפסקו מיום כ"ג תשרי ה'תשע"ט (2.10.2018) ויש לתת תוקף פסק דין למזונות הזמניים כדלקמן:

- א. האב ישלם סכום של 1,200 ש"ח לחודש עבור כל אחת מהילדות.
- ב. התשלום ישולם עד ליום לחמישי לחודש הלועזי.
- ג. האב ישלם סכום של 50% מדמי המדור של האם לאחר קיזוז סיוע בשכר דירה של משרד השיכון.
- ד. הצדדים יישאו בהוצאות חינוך והוצאות רפואיות חריגות בחלקים שווים.
- ה. על מנת לדון בנושא הסדרי השהות והרכוש יש לפתוח תיקים מתאימים.

הכרעה ודיון- דעת המיעוט

ראיתי את דברי חברי (שיובאו לקמן בהרחבה רבה), ועמדתי חלוקה עליהם, יש לי הערכה רבה לעבודה היסודית שעשה עמיתי הרב אוריאל אליהו שליט"א. אלא כפי שהבהרתי רבות בפסקי דין קודמים, אני חלוק גם על היסודות ההלכתיים ולפרשנות שהם נתנו למקורות שהבאתי, וכמו כן, אני חלוק על הרלוונטיות של הנתונים שהוצגו ועליהם התבססו עמיתי, יש לציין שחברי באים לשנות אלפי פסקי דין של בתי הדין, שלשיטתם טועים בדבר משנה, ולא רק בשומה ושיקול הדעת.

יש להקדים שבתא משפחתי שלם ומתפקד של שני הורים וילדים קיימת חלוקת נטל מרצון על מנת שתהיה אופטימיזציה בשני הרבדים העיקריים של המשפחה. הראשון: תפקוד בפועל של מטלות החזקת הבית הכולל תחזוקה שוטפת, רכישת מוצרים, בישול, ניקיון, וכן טיפול בילדים והשגחה על צרכי הילדים, שינוע הילדים אל הבית וממנו למקומות הלימודים, לטיפולים רפואיים וכדומה.

הרובד שני: הספקת הבסיס הכלכלי באמצעות עבודה מחוץ לבית. כאשר בתא משפחתי הכולל שני הורים, ניתן על ידי ניצול יכולות ההורים, שההורה האחד יהיה המפרנס העיקרי וההורה השני המטפל העיקרי, וזאת מתוך ההנחה שהביצועים הכלכליים המיטביים יעשו ע"י מפרנס במשרה מלאה, וככל שמטלות הבית אפילו בחלקם יוטלו על המפרנס העיקרי הכנסותיו יקטנו ותפקוד ורווחת התא המשפחתי יפגע, שככלל תא משפחתי זקוק לשני הורים מתפקדים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תהליכים ומגמות הכלכליים היסטוריים שונים, ובכלל זה אינפלציה סמויה, הכוונה מקרו כלכלית של הבנקים המרכזיים להגדלת השתתפות הנשים בכח העבודה על מנת להגדיל את התוצר, ועליה ברמת החיים הבסיסית הצריכו שני מפרנסים על מנת לקיים את התא המשפחתי בצורה נאותה. אף על פי כן, המציאות במשפחה הממוצעת נשארה עדיין במקומה שהביצועים המיטביים של התא המשפחתי הם כאשר יש מפרנס עיקרי המשקיע את כל מרצו בהספקת האמצעים הכלכליים לקיום התא המשפחתי ומפרנס משני הנוטל על עצמו את עול תפקוד הבית תוך וויתור על התקדמות מקצועית בתמורה לביטחון כלכלי הניתן על ידי המפרנס העיקרי. קיימת הדדיות, וכפי שהמפרנס העיקרי נהנה ממלאכות הבית וגידול הילדים המתבצעות על ידי המפרנס המשני, כך המפרנס המשני נהנה מרווחה כלכלית באמצעות עמלו של המפרנס העיקרי.

אלא שכאשר התא המשפחתי מתפרק, וההורים מתגוררים בנפרד מתבטלים קשרי הגומלין והמפרנס העיקרי לא מספק את חלקו, אולם, הוא עדיין נהנה מגידול הילדים על ידי ההורה השני וכל המלאכות התלויות בעבודות אלו.

נכון שבעבר הלא רחוק בהיות אפשרויות העבודה של האימהות מוגבלות, וממילא היצע העובדות במלאכות הייחודיות לנשים היה גדול, ובהתאם לכך התמורה ששולמה לאומנת או משרתת היתה נמוכה ביותר, מציאות שהשתנתה בעת החדשה מכח חוקי העבודה ואפשרויות העבודה של האימהות. אלא שהתייקרות שכר העבודה לא פוטרת את המפרנס העיקרי מלשלם תמורת השירותים מהם נהנה בטיפול בילדיו בהם בישול, האכלה, ניקיון, שמרטפות הסעה, הספקת צרכי מדור, קניית מצרכים וביגוד ועוד ועוד.

החישובים של ההוצאות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מתחשבות רק בהוצאה עבור חומרי גלם ותשלומים עבור שירותים מבלי לקחת בחשבון את משאבי האנוש הכרוכים בהכשרת חומרי הגלם והבאתם לפיהם של הקטינים.

אין לפנינו זוטי דברים בני מחילה. האם לרוב ממצעטת משעות עבודתה לצורך הטיפול בילדים, הטיפול בילדים נעשה במשמרת שניה ושלישית וללא תעריף של שעות נוספת וללא שעות מנוחה. ולכן יש לחשב את עלות האוכל כאוכל מוכן לאכילה כולל הגשה, ניקיון, ובגילאים קטנים דמי שמרטפות והאכלה. שירותי הבריאות צריכים לכלול דמי ליווי, הפסד שעות עבודה, דמי משלוח של התרופות ועוד.

כל הוצאות הטיפול הם בכלל ההוצאות הנצרכות המינימאליות.

לשיטת חברי הרי שביד האב לומר לאם הרי לפניך דמי קמח ביצים ומים; צאי לשוק, קני, לושי, אפי עוגות, שטפי, האכילי, נקי וקרצפי.

הגישה המתבטאת בדברי חברי, מתעלמת מהמאמץ המושקע על ידי האם בגידול הילדים, מאמץ העומד בבסיס ציווי התורה בעשרת הדיברות "כבד את אביך ואת אמך" כדברי ספר החינוך (מצוה לג):

משרשי מצוה זו, שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה, שזו מידה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלהים ואנשים. ושיתן אל לבו כי האב והאם הם סיבת היותו בעולם, ועל כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם, גם יגעו בו כמה יגיעות בקטנותו

כאשר אשה מתגרשת הא נפטרת מחיוב הטיפול בילדים, ודמי הטיפול מוטלים כולם על האב כפי שאכתוב לקמן.

בהתאם לדברי עמיתי מובן מאליו שהאם תהיה - "אֹפָה, מְבַשֶּׁלֶת, מְגַהֶצֶת, מְקַפְּלֶת, מְשַׁכְּמָה, מערסלת, מְחַלֶּפֶה, מחתלת, רוֹחֶצֶת, שׁוֹטֶפֶת, מְיַבֶּשֶׁת, מְקַרְצֶפֶת, מְמַיֶּנֶת, פּוֹלֶה, יוֹרְדֶת, עוֹלֶה, מְקַלְפֶת,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

קוּטְפָּת, מְמַלִּיחָה, מְמַתִּיקָה, מְנַקָּה, מִיַּנִּיקָה, לֹא נָחָה, לֹא יוֹשֶׁבֶת" – בחינם וללא תמורה חלף חיובו של האב.

בנוסף לכך, על מנת לפטור את האב מתשלום בטענה של חוסר יכולת, הניסיון מוכיח שפעמים רבות הצהרות האבות שהם נעדרים יכולת הם מן השפה ולחוץ על מנת להפחית את פסיקת המזונות ולאליץ את האם לשלם עבור המזונות שלא כדין, ובאופן פלאי לאחר הזמן נמצאים מקורות הכנסה חדשים שלא היו ידועים. וכך מצאו חז"ל לנכון לכפות בדברים בכיור העיר למי שאינו אמוד, כלומר מי שאין אנו יודעים אם יש לו כדי לפרנס את ילדיו אלא יוצא מדרכו של עולם ומתאכזר כלפי ילדיו ואינו מפרנסם. וסתם אב הבא לפנינו הוא לפחות בחזקת אינו אמוד ואם אינו נושא בצרכי ילדיו ומשליכם על האם הרי הוא בכלל האכזרים, ולדין הגמרא מבישים אותו ברבים עד שיזון ולתקנת הרבנות הראשית חייב בחיוב ממוני גמור.

הגם שבמי שידוע לנו שאין לו פת לחם לאכול לא נבייש אותו שאי אפשר להוציא מים מן הסלע זה רק במי שידוע לנו שאין לו ואינו יכול להתגלגל כדרך העולם מבלי לחזור על הפתחים, וכך היה מנהג בתי הדין בארץ ישראל שדנו סתם אדם כאמיד כפי שהעידו בשנת תש"ג (1943) דייני בית הדין הגדול לערעורים בא"י.

בנידון שבפנינו האב לא העלה טענות בנוגע להכנסותיו וזאת גם לאחר שהיה ידוע לו פסק הדין הזמני בטרם הדיון, ובעת הדיון הצהיר שיש לו הכנסה, ולכן דינו כאמיד ואנו לא נטען טענות שהוא לא העלה בעת הדיון כפי שנפסק בשו"ע חו"מ סי' י"ז, שטענת "אין לי" היא טענה שלא מצריכה ידיעה משפטית או הלכתית.

וארחיב במקורות ההלכתיים לדברי. יש לציין שעיקרי הדברים עומדים בבסיס כל פסיקת מזונות הנהוגה בבית הדין, אולם, מאחר שחברי באו רצו לשנות מהמקובל הוצרכתי להרחיב גם בפשוטות בתוספת נופך ואף יותר.

חיוב האב במזונות בניו הקטינים

כתב הרמב"ם בפרק י"ב מהלכות אישות הלכה י"ד:

כשם שאדם חייב במזונות אשתו כך הוא חייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים עד שיהיו בני שש שנים, מכאן ואילך מאכילן עד שיגדלו כתקנת חכמים, ואם לא רצה גוערין בו ומכלימין אותו ופוצרין בו, אם לא רצה מכריזין עליו בצייבור ואומרים פלוני אכזרי הוא ואינו רוצה לזון בניו והרי הוא פחות מעוף טמא שהוא זן את אפרוחיו, ואין כופין אותו לזונם אחר שש.

ושם בהלכה ט"ו כתב:

כמה דברים אמורים באיש שאינו אמוד ואין ידוע אם ראוי ליתן צדקה או אינו ראוי אבל אם היה אמוד שיש לו ממון הראוי ליתן ממנו צדקה המספקת להן, מוציאים ממנו בעל כרחו משום צדקה, וזנין אותן עד שיגדלו.

מבוארים שלושה סוגי חיוב של האב במזונות ילדיו:

הראשון, עד גיל שש שנים מלאות - קטני קטנים, חיוב ממוני גמור. כאשר הרמב"ם דימה את החיוב לחיוב מזונות האישה, ובמהר"ם כתב שגם אם בניו עשירים ויש להם נכסים משלהם, מחויב האב במזונותיהם עד גיל שש (עי' ב"ח אה"ע סי' ע"א, ואבני מילואים שם).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

השני, מעל לגיל שש, זן את בניו ובנותיו כתקנת חכמים עד שיגדלו. ומכלימים אותו אם אינו זן אבל לא יורדים לנכסיו.

החיוב השלישי, מעל לגיל שש באב אמיד מוציאין ממנו מדין צדקה, ברמב"ם וברש"י (כתובות מט ע"ב) מבואר שהחיוב הוא עד שיגדלו, אולם ברשב"א (שו"ת ח"ג סי' רצ"ב) משמע שהחיוב הוא כל זמן שאינם בני מלאכה, ויעוין עוד בדינא דחיי (לאוין פ"א) שביאר את דברי הגהות מרדכי בקידושין (רמז תקנו) שחולנית בוגרת דינה כקטנה.

ביאור הדבר, שתקנת חכמים לזון את בניו ובנותיו מעל גיל שש היא מצוה על האב. אלא שלא בכל מצוה יש כח ביד בית דין לרדת לנכסים ולגבות מנכסיו, וזאת מאחר שאין חיוב ממון על נכסיו, אלא חובת הגוף בלבד, כמו שמצאנו בריבית קצוצה, בנשבע לשלם או חיוב יורשים לפרוע חוב ממיטלטלין של אביהם שבכולם לא יורדים לנכסים על אף שיש מצוה לשלם, וטעם הדבר הוא, שבמקום שאין נכסיו ערבים לחיובו, לא אומרים עד שתכפהו בגופו כפהו בממונו. כך הדבר גם בחיוב האב לזון את ילדיו הקטנים שהוא חיוב מכלל מצוות הבן המוטלות על האב. יעוין באמרי בינה בל' הלוואה סי' ג', שערי יושר שער ה' פרק ב' ובנתיבות משפט סי' ק"ז ס"ק א.

ובירושלמי במסכת קידושין (פרק א' הל' ז') פשוט שבמצוות הבן על האב, כגון להשיאו אשה וללמדו אומנות הן מצוות בלבד ולא כופין עליהן, ולכן תקנו חכמים שאפשר לביישו ולהכלימו עד שמשלם אבל לא לכופו בירידה לנכסיו, ע"ע בתשובת הרשב"א ח"ב סי' שכ"א, ובתש' חכם צבי סי' ק"ה.

לדעת רבי יוסי בר חנינא (כתבות מ"ט ע"ב) תיקנו באושא תקנה ממונית לפרנס את ילדיו מעל גיל שש, כאשר להלכה אין הלכה כאותה תקנה אלא קיימת רק מצוה ללא שיעבוד ממון.

יש שהסבירו שהחיוב הוא חיוב מוסרי ולכן רק מכלימים, אלא כפי שכתב הרמב"ם החיוב הוא בבסיסו חיוב מכח תקנת חכמים, כפי שמוכח בגמ' (כתבות מ"ט ב') שנחלק רבי יוחנן בן ברוקה עם רבי יהודה ורבי מאיר אם יש מצוה לזון את בניו ובנותיו. למרות שבפרק אע"פ (דף ס"ה ע"ב) נקט רבי עולא רבה לשון של: "אע"פ שאמרו אין אדם זן את בניו ובנותיו כשהן קטנים", כתב בשטמ"ק בשם רש"י במהוד"ק שהכוונה שלא זן בכפיה אבל מכלימים, וכך פירש גם הראב"ן, וכ"כ בהגהת מרדכי קידושין (רמז תקנ"ז) בשם אביאסף, וכך מוכח גם מדברי הירושלמי (כתובות פ"ד הל' ח') שרבי יוחנן קרא לעוקבא שלא רצה לזון את ילדיו רשע, ואם אין מצוה לא שייך לקרוא לו רשע אלא רק אכזר או שאר כינוים. ובזה התיישבה קושיית הדינא דחיי (לאוין פ"א עמוד ע"ו) ע"ש.

מלבד חיוב האב לזון את הילדיו כמצוה יחודית, בזמן שהוא אמיד מחויב לתת צדקה וניתן לרדת לנכסיו כבשאר צדקה שלדעת הרמב"ם בפ"ז מהל' מתנות עניים ניתן לגבות גם בכפיה, ויעוין בתשובת מהרשד"ם יו"ד (סי' קס"ו) שגם לדעת ר"ת והרשב"א שאי אפשר לכפות בשאר צדקות בצדקה לזון את בניו ובנותיו כופים לכו"ע.

יש לציין, שבהתאם לחוק עבודת נוער תשי"ג (1953) חל איסור להעסיק ילד עד לגיל חמש עשרה, ומעל לגיל חמש עשרה מי שחל עליו חוק חינוך חובה אסור להעסיקו בשעות הלימודים, וא"כ כל קטין נחשב היום עד גיל חמש עשרה כמי שניזון מהתקנה לדעת הרשב"א והגהות מרדכי, ומעל לגיל חמש עשרה לפי העניין.

החיוב לזון את ילדיו חל על האב ולא על האם כמבואר במשנה במסכת קידושין (כ"ט ע"א) שבכל מצוות הבן על האב אנשים חייבים ונשים פטורות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אמיד לעניין צדקה ולעניין מזונות

אע"פ שתקנו באושא (כתובות ע"א) שהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש, כל זה בשאר עניים אבל בנוגע לבניו ובנותיו ודאי שלא לא נחשוש שמא יצטרך לבריות בעתיד, שהרי אם כן, באינו אמיד לא היו מכלימים אותו, ועוד שאם הוא לא יצטרך לבריות בניו יצטרכו לבריות.

פשוט שבנוגע למזון בניו ובנותיו מכוון שמחייבים מכח התקנה ודרך העולם ולא מכח כפיה על הצדקה, לא שייך איסור של "פקדתי על כל לוחציו" המוזכר בגבית שאר צדקות, שאם לא כן, היה אסור גם להכלים ברבים את מי שאינו אמיד, שאין לחיצה גדולה מהכלמה וביוש ברבים.

בספר אהבת חסד ח"ב פרק י"ט (בהגה שם) האריך האם בעני המוטל על היחיד קיימת תקנת אושא שלא לבזבז יותר מחומש על יסוד דברי הרמב"ם בפירוש המשניות במסכת פאה (פרק א משנה א). ולפי זה בילדיו הקטנים שהם מוטלים עליו אין שיעור חומש, אלא שסיים שם בצריך עיון לדינא בנוגע לשאר עניים.

בתוספות יו"ט (כתובות פ"ד מ"ו) גבי קטני קטנים שבאינו אמיד שחייב שמוצאין ממנו כתב:

וא"ת ואי אינו אמיד מה מוציאים ממנו? וי"ל כמו בחיוב האשה דאפילו אי לית ליה אלא מזוני דחד יומא חייב למיזנה מנייהו או למיכל בהדה במאי דאכל כמ"ש בטור סימן ע'...

אם כן, מי שאין לו אלא מזון של יום אחד מכלימים אותו בקטנים מגיל שש ואילך, ואם לדעת התוס' יו"ט גדר אמיד הוא כדין אמיד המוזכר בדין צדקה רגילה, באינו אמיד יש עדיין מה לגבות עד לכדי חומש נכסיו ועדיין ישאר לו כדי מחייתו. מה שכתב אח"כ באותו דיבור שלא כופין אותו להשכיר עצמו אפילו לדעת רבנו אליהו, היינו שלא כופין אותו להשכיר עצמו, אבל מחייבים אותו לתת ממה שיש לו אע"פ שהיא סעודה שאינה מספקת לבעליה ועל כרחו ישכיר את עצמו, אבל בי"ד לא כופים אותו להשכיר עצמו, וע"ע בשער משפט סי' צ"ז, ההכלמה היא הכלמה על היותו יוצא מדרך העולם שגם מי שיש מזונות בצמצום דואג לצרכי ילדיו.

וכ"כ גם בנתיבות משפט (לגר"ח אלגאזי) נתיב כ"ג חלק ה' (עמ' קנ"א) שכתב וז"ל:

...והעולה על דעתי לומר דאמיד דגבי בניו לא הוי כאמיד דאינשי אחריני, דגבי צדקה לאחריני בעינן אמיד גמור, אבל לגבי בניו כל שאינו עני מקרי אמיד לגבי בניו...אפשר שזהו דעת הרמב"ם והטור ג"כ.

ויעיון עוד בברכי יוסף יו"ד סי' רמ"ט (ס"ק ג) שכתב שדרך העולם שחצי הוצאת האדם ויותר עם בניו וגידולן ולימודן וטיפולן ועם עניים קרוביו.

גם בתשובת מיימוניות השייכות להלכות ממרים (שופטים סי' טו, הובאה בב"י יו"ד סי' ר"מ) פירש, שאמיד אין הכוונה לעשיר ביותר וז"ל:

...דלא יהא אלא אחר כדאמרינן פרק נערה (מט ב) כי הא דרב[א] אכפייה לרב נתן בר אמי, והכי שדרו ממתבתא, וכן פס' בשאלתות (יתרו סי' נו). ונראה דכל מי מבניה שנכוף לזונה ולא יוכל להסתפק ויצטרך לחזור על הפתחים אין לכופו אלא אותם שלא יצטרכו, כדמשמע לשון אמיד (בכתובות שם) כלומר אומדין אותו שיכול לעשות יציאה זו משלו כי ההיא דפרק הניזקין (נב ב) גבי עמרם צבעא קאכיל ושתי ולא אמיד פ"י שיכול לעשות יציאה זו משלו, וכיון דיש לה בנים שיכולין לפרנסה בלא סיבוב תבא מאירה לבנים שיש להם משלהם לפרנסה...

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כלומר אמיד היינו שאנו יודעים שניתן להוציא ממנו את החיוב המבוקש מבלי שיצטרך לחזור על הפתחים, וכן משמע בלשון הטור ביו"ד סי' ר"מ יעו"ד ד"מ שם, ש"ך (שם) ס"ק ו'. וכך פירש גם רש"י בגיטין (נ"ב ע"ב).

במהרשד"ם יו"ד סי' קס"ו נקט בפשיטות שאין לכוף אפילו בקטני קטנים עד גיל שש במקום שאין לו שכתב:

...אם אין ספק בידו פשיטא שאפי' קטני קטנים אין לכוף אותו וכי מן הסלע נוציא מים אלא ודאי כשיש יכולת בידו מיירי וא"ה דוקא בני ו' כייפינן ליה לזון...

לכאורה משמע מדבריו שהוא חולק על התוס' יו"ט. אולם, כל דבריו הם במקום שאין לו כלל, אבל מי שיכול לפרנס את עצמו וללוות ולפרוע לאחר זמן, אינו בכלל סלע שאין בו מים אלא מכלל דרך העולם שמתגלגלים על מנת לזון את בני ביתם, וגם התוספות יו"ט לא אמר שנוציא ממנו את כל אשר לו עד שיצטרך לחזור על הפתחים.

ויש להדגיש שמה שמוציאים ממה שיש לאב לצורך ילדיו והוא מתגלגל כדרך העולם לצורך עצמו לא נחשב ככפיה להשכיר את עצמו וגם לא ככפיה ללוות על מנת לזון, וכל מה שכתב התוספות יו"ט הוא בכפיה ישירה שישכיר את עצמו שמשמטים ומנדים אותו עד שישכיר את עצמו ולא בגביה ממה שיש לו והוא ממילא יתפרנס כדרך העולם שבזה מביישים אותו אין כאן כפיה להשכיר את עצמו.

ויש לציין שלדברי הלמ"ס שהביא עמיתי די לשייר לאב סכום זעום של 2,200 ש"ח על מנת לשייר לו תנאיי קיום בסיסיים כולל מדור.

וביתרים על בני שש דעת המהרשד"ם שם שצריך עשיר בדומה להלכות צדקה שלא כדברי הרב הפוסק שם, הנתיבות משפט והמהר"ם מרוטנבורג בתשובות מיימוניות.

בפסק דין בית הדין הגדול לערעורים לארץ ישראל משנת תש"ג (1943) הריא"ה הרצוג הרב"צ עוזיאל והרב יעקב קלמס (אוסף ורהפטיג חלק א' עמוד י"ז), נראה שעוד בטרם תקנת הרבנות הראשית היה מנהג פשוט בכל בתי הדין בארץ ישראל לדרון כל אדם כאמיד גם במזונות ילדים הגדולים מגיל שש, שכתבו:

...גם הנימוק השני של פסה"ד המעורער, שהילדה ג' מתקרבת כבר לגיל של שש שנים ואז האב חייב בפרנסתה מדין צדקה בתנאי שהוא אמיד, אינו מבוסס. כי אפילו לפי הדין, שחיוב האב במזונות ילדיו בגיל למעלה משש הוא מדין צדקה, הרי כל בתי - הדין בארץ נוהגים לדרון סתם אדם בדין אמיד לגבי מזונות ילדים, ומחייבים וכופים אותו לדאוג לכל צרכיהם. נוסף לכך, אין ספק בנידון דידן שאבי הנתבע הוא איש אמיד, והוא כסבא, דהיינו כאחד מהקרוכים ביותר, חייב מדין צדקה לפרנס את נכדתו, ויש כח בידי ביה"ד לכוף אותו על כך. ואם אין ביה"ד יכול להשתמש בכח זה כלפי הסבא במשפט שלפנינו, הוא יכול לעשות זאת לפחות לגבי הבן, שעובד אצל אביו וחי אתו במשק - בית משותף. ואם הנתבע ויתר לגבי אביו על משכורתו כעובד עד הנה, אז הוא ידרוש עכשיו משכורת מתאימה, שתאפשר לו למלא את חובתו לגבי בתו.

וא"כ גם אם נאמר שיש חולקים על הנתיבות משפט הרי שהמנהג לחייב במזונות ילדים בתורת צדקה אף במי שאינו אמוד.

הבסיס למנהג בתי הדין בארץ ישראל לשום כל האדם כאמיד נובע ההכרה של אפשרויות התעסוקה ושככל שאדם לא סובל מנכות או לקות נפשית או גופנית בידו לספק את צרכיו וצרכי ילדיו כדרך העולם, וטענות בדבר חוסר יכולת מימוש פוטנציאל ההשתכרות חזקתן שאינן כנות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ובתוך עמנו אנו יושבים ופעמים רבות ההכנסות המוצהרות בבית הדין הן תוצאה של שינוי נסיבות מכוון, ולאחר פסיקת המזונות ההכנסות גדלות בצורה פלאית, ולכן אי אפשר לאמוד אדם בעל יכולת השתכרות כחסר אמצעים אלא הוא בכלל אינו אמיד, ואם יש לו הכנסה סבירה הרי שהוא בכלל אנשים מן היישוב שהם אמידים שיש להם כדי פרנסתם ופרנסת ילדיהם ומתגלגלים מחודש לחודש ומשנה לשנה.

שיעור צדקה באמיד מדאורייתא

יש לבאר מהו שיעור האמיד שראוי לתת צדקה לפני תקנת אושא שהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש.

הרמב"ם בפ"ז מהל' מתנות עניים כתב:

מצות עשה ליתן צדקה לעניים כפי מה שראוי לעני, אם היתה יד הנותן משגת, שנאמר פתוח תפתח את ידך לו ונאמר והחזקת בו גר ותושב וחי עמך ונאמר וחי אחיך עמך.

וכתב הר"י קורקוס (שם):

ידו משגת - פי' לחיות הוא וליתן דחיך קודמים אי נמי דקמ"ל שאינו חייב ללוות מאחרים ליתן אי נמי לאפוקי אם יספיק לעני חמישית ממונו שאינו חייב יותר וכאשר יתבאר בו אז נקרא אין יד הנותן משגת ואינו חייב להשלים חסרונו.

הרי שמעיקר הדין, כאשר יש עני המוטל על היחיד הוא מחויב לתת לו כל צרכו עד לשיעור שישאיר לעצמו כדי חייו, וכן משמע מדברי הב"י (יו"ד סי' רמ"ט):

שיעור נתינתה אם ידו משגת יתן כפי צורך העניים וכו'. יתבאר בסימן ר"ן שצריך לתת לעניים כל צרכם והיינו ודאי אם ידו משגת שאם אינה משגת אינו חייב לתת להם כל ממונו:

הרי שהשיעור הוא עד לשיעור של חיך קודמים. ולפני תקנת אושא שיעור אמיד לתת צדקה הוא כדי שישתיר לו כדי חייו בלבד.

העולה מהאמור, ששיעור אמיד הוא שיש לו כדי חיי עצמו באופן שחיי קודמים, ומי שיש לו יותר מכדי חייו יורדים לנכסיו מדין צדקה. ואינו אמיד הוא מי שיש לנו ספק אם יש לו כדי חייו, שאם אין לו ומוציאים מדין צדקה עוברים על איסור של "ופקדתי על כל לוחציו" כמבואר בבא בתרא (דף ח' ע"ב).

בירושלמי במסכת פאה פרק א הל' א':

גמילות חסדים: הדא דתימר בגופו אבל בממונו יש לו שיעור ואתייהא כיי דמר ר"ש בן לקיש בשם רבי יוסי בן חנינא באושא נמנו שיהא אדם מפריש חומש מנכסיו למצוה עד היכן ר"ג בן אינינוא ורבי אבא בר כהנא חד אמר עד כדי תרומה ותרומת מעשר וחרנא אמר [משלי ג ט] כבד את ה' מהונך ומראשית כל תבואתך כמראשית כל תבואתך

שאלת "עד היכן" מתייחסת לשיעור למטה שלא יפחתו ממונו כמו שפירשו הגר"א והמהר"ש סירילאו שם, והיינו במקום שאין עניים המוטלים עליו אלא הוא מחזר אחריהם, אבל אם יש עני המוטל עליו נותן כפי השגת ידו לתת לו כל מחסורו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הש"ך ביו"ד סי' רמ"ט (ס"ק ב') פסק שאפילו עני המתפרנס מן הצדקה כופין אותו לתת שלישיית השקל, וגם הדרישה שכתב שלא כופין עני המתפרנס מן הצדקה זה דווקא במי שאין לו כלל, אבל מי שיש לו יותר מדי מחסורו כופין אותו לכו"ע לתת צדקה.

וכך נוטה פשוטות לשון הרמב"ם בהלכות מתנות עניים פרק ז' הל' י' שכופין כל מי שראוי לתת צדקה מה שראוי לתת. ופירוש אמור היינו שיודעים בוודאות שיש לו לתת צדקה שהוא מחויב.

ורש"י שפירש בכתובות מ"ט ע"ב אמיד - עשיר, ביאר בגיטין נ"ב ע"ב:

ולא אמיד - אינו עשיר לעשות יציאות הללו משלו ומשל יתומים הוא עושה וסתם עשיר אומדים אותו בני אדם זה ככה וזה ככה, אבל עני אין אדם אומדו א"נ דלא אמיד לבני אדם שיהא עושרו ראוי ליציאות הללו.

כלומר גם לדעת רש"י הכוונה של עשיר הוא מי שאינו עני שוודאי לנו שיש לו כדי לתת את היציאות הראויות. גם ברבנו גרשום (בכא בתרא ח ע"ב) כתב שאינו אמיד שאין לו מה ליתן. ואם ממשכנים אותו עליו נאמר ופקדתי על כל לוחציו, ולכן אסור למשכן על הצדקה במי שספק אם יש כדי ההוצאה.

וזה שלא כמהרשד"ם יו"ד סי' קס"ב שפירש שאמור הוא עשיר בלשון חז"ל. וגם הרמב"ם לא נקט לשון עשיר אלא ראוי לתת, וא"כ ראוי לתת צדקה שנקט בהלכות אישות הוא גם כן מי שידוע שאינו עני ולא עשיר, וע"ע רמב"ם חובל ומזיק פרק ז' הל' י"ח שנקט אמור במי שהוא לאו דווקא עשיר.

ואע"פ שדרשו במסכת חולין פ"ד ע"א "ללחמך ללחם ביתך" - לחמך קודם ללחם ביתך, צ"ל שזה קודם לתקנת חכמים ומדרך המוסר בלבד, אבל לאחר תקנת חכמים חייבו את האב לזון אפילו אינו אמיד ואין לא די לעצמו בדומה למזונות אשתו או שדברי הגמרא מתייחסים למי שאין לו כלל אלא יצטרך לחזור על הפתחים. ועי' שם בגמרא (פ"ד ע"ב) שיכבד אשתו ובניו ויתן יותר ממה שיש לו ולעצמו רק ממה שיש לו שהם תלויים בו והוא תלוי במי שאמר והיה עולם ועי' שם במהרש"א שחילק בין מזונות לכסות, ולפי מה שכתבנו אפשר לחלק בין מי שיצרך לחזור על פתחים לבין מי שיש לו מפרנסתו בצמצום לאחר שיתגלגל בסחורה ויפרע את הקפותיו.

שיעור המזונות שחייב לתת לילדיו

דקדקו מדברי הרמב"ם (פי"ג הל' ו', והשו"ע בסי' ע"ג סע' ו) שכתב בנוגע לכסות:

ולא האשה בלבד אלא בניו ובנותיו הקטנים בני שש או פחות חייב ליתן להם כסות המספקת להם וכלי תשמיש ומדור לשכון בו, ואינו נותן להם לפי עשרו אלא כפי צרכן בלבד, זה הכלל כל מי שיש לו עליו מזונות בין בחייו בין אחר מותו יש לו כסות וכלי בית ומדור, וכל שבית דין מוכרין למזונותיו כך מוכרין לכסותו וכלי ביתו ומדורו.

כלומר, חלוק דין מזונות האישה מדין מזונות בניו ובנותיו, שאת אשתו זן ומפרנס בהתאם לרמת החיים לה הורגלה בבית אביה ולפי רמת חייו של הבעל בהתאם לעשרו או לעוניו, ואע"פ שהדבר אינו מצרכיה הכרחיים חייב להנהיגה בהתאם לעושרו או עושרה ולא לצמצם במזונותיה גם במותרות שאין בהם צורך. מה שאין כן, בניו ובנותיו שנותן להם רק לפי צרכן בלבד.

אולם, יש להדגיש שצורכן, הוא לאו דווקא הצרכים הפחותים של עני בישראל במקומו, אלא הכוונה לצרכים הכרחיים שהם לפעמים מעל למצוי אצל העני במקומו ואפשר שהם גם פחותים מצרכי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

העני במקומו (וכ"כ בפד"ר ח"ט עמ' 251). גם צורך נפשי וכלימה חברתית נחשבים כצרכים חיוניים, וילד שלחברי כיתתו יש אביזר מסוים והוא נכלם מחסרון אותו האביזר אינו גרוע מעשיר שירד מנכסיו ששוכרים לו עבד לרוץ לפניו, אלא שכאן החיוב הוא לא מדין צדקה אלא מדין מזונות. ולכן הגם שלא מחייבים את מי שיש לו בצמצום לקיים דין די מחסורו אשר יחסר לו, אבל נחייב כל אדם בהוצאות מעין אלו בקטני קטנים מדין מזונות.

חיוב בהוצאות טיפול

מצאנו שלשה זמנים חלוקים באישה מינקת גרושה: ולד שעדיין לא מכיר את האם, והילד יכול לינוק מאישה אחרת; ולד שמכיר את אימו ויש סכנה להפרישו מאימו; לאחר שהילד נגמל ועד לגיל שש לבן ועד לבגרות לבת שאז הילד נמצא עם אמו.

כתב הרמב"ם הלכות אישות פרק כא הל' ט"ז:

האשה שנתגרשה אין כופין אותה להניק, אלא אם רצת נותן לה שכרה ומניקתו ואם לא רצת נותנת לו את בנו והוא מטפל בו, במה דברים אמורים שלא הניקה אותו עד שהכירה, אבל אם הכירה ואפילו היה סומא אין מפרישין אותו מאמו מפני סכנת הולד אלא כופין אותה ומניקה אותו בשכר עד עשרים וארבעה חדש.

הרי שבשלושת החודשי חייו ראשונים הדבר תלוי באשה בלבד, ומאחר שקיימא לן שעד גיל שש גם הבן וגם הבת נמצאים אצל האם, הרי שהדבר תלוי רק ברצונה, אם היא רוצה נותנת אותו לאב שיטפל בו ומוטל על האב למצוא מינקת, ואם לא רצתה לוקחת את הילד בעל כרחו של האב והוא נותן לה שכרה ואינו יכול לומר שיש לו מינקת בביתו או שאשתו האחרת תניק את בנו בחינם והוא יטפל בו, אלא האם מטפלת בו ונוטלת שכר ההנקה משלם, אע"פ שאין סכנה שהילד יינק מאישה אחרת.

ובהל' יז שם כתב:

הגרושה אין לה מזונות אף על פי שהיא מניקה את בנה אבל נותן לה יתר על שכרה דברים שהקטן צריך להן מכסות ומאכל ומשקה וסיכה וכיוצא בזה, אבל המעוברת אין לה כלום. שלמו חדשיו וגמלתו אם רצת המגורשת שיהיה בנה אצלה אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות אלא כופין את אביו ונותן לו מזונות והוא אצל אמו, ואחר שש שנים יש לאב לומר אם הוא אצלי אתן לו מזונות ואם הוא אצל אמו איני נותן לו כלום, והבת אצל אמה לעולם ואפילו לאחר שש.

ובהלכה יח כתב:

כיצד היה האב ראוי לצדקה מוציאין ממנו הראוי לו בעל כרחו וזנין אותה והיא אצל אמה ואפילו נשאת האם לאחר בתה אצלה ואביה זן אותה משום צדקה עד שימות האב ותזון מנכסיו אחר מותו בתנאי כתובה והיא אצל אמה, ואם לא רצת האם שיהיו בניה אצלה אחר שגמלתן אחד זכרים ואחד נקבות הרשות בידה ונותנת אותן לאביהן או משלכת אותן לקהל אם אין להן אב והן מטפלין בהן.

אם כן, מבואר שהאב חייב לשלם שכר הנקה ככל מינקת הנשכרת בשוק כולל שכרה ולא רק דמי בטלה, מוכח שהאב חייב לשלם מלבד צרכי הקטין בזמן השהיה אצל אמו מכח הדין שהבן אצל אמו עד גיל שש והבת עד בגרות, גם דמי הטיפול שהיא מטפלת בילד.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ויעוין בקובץ שיעורים (לגר"א ווסרמן הי"ד) כתובות (אות קצט) שכתב שגם במקום שהיא חייבת לטפל בילד משום הצלה, חוזרת וגובה מהאב בדומה לנרדף שחייב לפרוע למציל דמי הצלתו אע"פ שהוא מחויב להציל, ע"ע בקובץ שיעורים קידושין (אות עו).

וכך מפורש גם בתשובת הגאונים (קורנל סימן עו) :

וששאלתם מי שגירש את אשתו והיתה מעוברת כמה יתחייב ליתן לה פרנסת הולד ומזונותיו או פרנסת האשה ומזונותיה וכמה שכר מניקה פוסקין לה מחדש לחדש או לשנה לפי כבודה או לפי כבודו ואם היה בשיירה או פורש בים כמה יחוייב ליתן ואם אומר אין מה ליתן והיא אומרת יש לו יש עליו שבועה או לא הכי חזינא לכתחילה שכר האשה בעי למיתן מה דחזו דהיינו בשכר מניקה בין פרנסתה בין יותר על פרנסתה אין לדבר קצבה אלא לפי שכר מניקה בכל עת ועת וכל זמן לזמן בין רב למעט דתניא נתגרשה האשה או כופה אם היה בנה מכירה נותן לה שכרה ומניקתו מפני הסכנה אלמה שכר מניקה בעו למיתן בין רב למעט אבל כשיגיע הולד וחזי למיכל דגן חייב עוד ליתן לו מאי דחזי ליה יותר על שכר אמו...

...ואם אין לו מה יתן והיא אינה צריכה מפייסין לה ומעלין שכרה בדמים וכותבין עליו שטר ואם היא צריכה יתן לה מן הצדקה כדאמרין כי הוה אתו לקמי דרבא אמר ליהו ניתא לך דלתזנו בניך מן הצדקה ולא אמרן אלא דלית אמיד אבל אמיד כפינן ליה בעל כרחיה ונסבנן מניה שכר מניקה ואי לית ליה מפייסין לה וכתב לה שטרה ואי לית לה יתיבה לה מן הצדקה.

הרי שאפילו לאחר, שנגמל והוא אוכל דגן, נותן לה יתר על שכרה גם שאר ההוצאות, שאין לקבל שחיוב האב במזונות הוא בהספקת המזונות או דמיהם בלבד, ולא נחייב אותו לשאת בהוצאות הנלוות כהכנת האוכל, קניית האוכל, האכלת הילדים, ניקוי הכלים ושאר הפעולות שאף זה בכלל צרכי הילד המוטלים על האב, בדומה לשכר הנקה. ולכן, לאחר שנקבעו הסדרי השהות בהתאם לטובת הילד, אין ביד האב לומר יבוא אצלי ואני אאכילנו ואטפל משלי.

כך הביאו ג"כ בפד"ר ח"א (עמ' 113) בשם תשובת הרשב"ש סי' קס"ח, שאשה מורדת אע"פ שאין לה מזונות אבל הוא חייב במזונות בנו ושכר הנקתו ושכר שמושו, לפי שמעשה ידיה שלה.

ולכן, ההוצאה הממוצעת עבור מזון ילד, לא יכולה להיות מדד יחיד לתשלום רכיב המזון בחובת המזונות, וזאת לאור העובדה שקניית חומרי מזון גולמי לא לוקחים בחשבון את ההשקעה בהכנת המזון, הגשתו והאכלתו.

כמו כן, לא יעלה על הדעת שהאם תצמצם משעות עבודתה ותעבוד במשמרת שניה ושעות נוספת בטיפול בילדים בחינם, בזמן שחובת הטיפול מוטלת על האב. הפרשי השכר בין גברים ונשים מהווים סימן לדבר גם אם הם מוצדקים מבחינתו של המעסיק מאחר שלא מדובר בהפרשי שכר עבור עבודה זהה, אלא בהפרשי שכר עבור היקף שונה של עבודה שבטווח המידי והארוך הנובעים מההשקעה רבה יותר של כח העבודה הנשי בטיפול בילדים על חשבון העבודה אצל המעסיק.

מה שלא מצאנו בגמרא התייחסות לדמי דמי טיפול מעבר לדמי ההנקה שנותן לה שכרה משלם, נובע משינויי הנסיבות, בימי קדם אפשרויות הפרנסה של הנשים היו מצומצמות ביותר, ועיקר עיסוקן היה במלאכות בתוך הבית כטויות צמר ואריגה, דבר שהיה נכון עד לתקופה שלפני כמאה שנה. וממילא היה הביקוש לעבודות הטיפול והאומנה נמוך ובהתאם לכך היה גם השכר נמוך ביותר, וזאת בשונה מההנקה שמאחר שהיה קשה למצוא אשה יולדת שיש לה ילד משלה ותהיה מוכנה להניק ילדי אחרים ולכן היה השכר משמעותי יותר. היות וכך, היתה מלאכת ההנקה מלאכה משמעותית ומיוחדת לנשים ולכן התייחסו אליה בדומה לטווייה ואריגה. מה שאין כן בנוגע לשמירה וטיפול בילדים לרוב המוחלט של הילדים היו אימהות או בנות משפחה פנויות מן המלאכה שיטפלו בילדיהן בזמן שהאבות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

היו המפרנסים יחידים. על כן לא ניתן ללמוד מן הסתום ולפטור מדמי טיפול, וכיום שדמי הטיפול משמעותיים יותר יש לחייב את הבעל לשאת גם בדמי טיפול ושימור של הילדים.

אולם, החיוב עבור דמי הטיפול אינו שווה בכל הילדים ובכל הגילים, דמי טיפול בילד אחד גבוהים באופן יחסי מדמי הטיפול בשנים או שלושה ילדים, והחל מגיל 7 הצורך בשימור וטיפול יורד בצורה משמעותית, ואם יש מספר ילדים הרי שהם משמרים אלו את אלו.

אלא שאם באנו לחייב את האב בשכר ראוי, היה צריך לשלם לאם שכר של מטפלת, ורוב רובם של האבות לא יעמדו בנטל התשלום, וכפי שראינו בתשובת הגאונים כותבים עליו שטר עבור מה שאין בידו לשלם, לכן יש לקצוב את המזונות בתורת פשרה וכסידור החוב בתורת הלוואה מהאם עד להגיע הילדים עד לגיל שמונה עשרה או לסיום הלימודים התיכוניים, הגם שמעיקר התקנה לאחר גיל חמש עשרה חיוב המזונות הוא מדין צדקה בלבד.

יש להעיר שמעיקר הדין גם הוצאות רפואיות חריגות והוצאות חינוך אמורים להיות מוטלים על האב לבדו, אולם המנהג הוא לחייב את שני ההורים באופן שווה, וכן יש לנהוג בתורת פשרה במקום שההוצאות סבירות.

תקנת הרבנות הראשית

בהתאם לתקנת הרבנות הראשית משנת תש"ד, תקנה שהתקבלה לאחר משא ומתן בין הרבני הזמן ההוא, והועלו מספר הצעות, דבר שעולה גם מדברי ההסבר השונים שמוכאים בספר תחוקה לישראל חלק ג'. בהתאם ללשון המחייבת של התקנה החיוב הוא חיוב ממוני ללא זיקה לדיני צדקה. וכפי שהסבירו הרבנים הראשיים דאז בפסק דין 1/15-תש"ז (אוסף פסקי דין הרבנות הראשית לא"י עמוד קמח).

התקנה התקבלה במעמד נציגי רוב הקהילות בארץ ישראל לאחר שנקראו להגיע לאסיפה על מנת לתקן תקנות שגדרם כתקנת שו"ם, טוליטולא ותקנת ארבע ארצות. בדברי ההסבר (שם עמוד 120) נאמר מפורשות: "בענין החיוב שביד בית דין להטיל מתורת צדקה כשהאב אמיד אין אנו נוגעים כלל וכלל בזה אין שום שינוי חל", הרי שלא נזקקו כלל לדיני צדקה אלא הרחיבו את החיוב מגיל שש עד חמש עשרה, ואין בזה ספק כלל, עי' יביע אומר חלק ח' סי' כב.

דברי מתקני התקנה עצמה הם הגרי"א הרצוג והגבצמ"ח עוזיאל, שהם בקיאים בתקנתם יותר מאחרים הבאים אחריהם היא המחייבת.

וכך עולה גם מהצעתו של הגר"ע הדאייה שהציע שתהיה התחייבות בכלל הכתובה, הנוסח שהוצע על ידי הגר"ע הדאייה זצ"ל לא היתה לחיוב בתורת צדקה אלא לחיוב גמור לזון ולפרנס. הצעת הגר"ע הדאייה לא התקבלה מסיבות הלכתיות טכניות ולא כהתנגדות לעצם החיוב כפי שכתב הרב הרצוג.

הכלל הנקוט בידנו שכאשר מתקנים תקנות מדקדקים בלשון התקנה כמו שמדקדקים בלשון המשנה, לכן אצטט את לשון התקנה המחייבת כפי שהתקבלה אז במעמד המיוחד:

ג. כשם שמאז ומעולם עד היום הזה היה כח בית דין של ישראל יפה לחייב את האב בחיוב משפטי גמור, ולכופו בממונו ובכל הכפיות האפשריות החוקיות לפרנס את בניו עד הגיל של שש שנים כך יהא מעתה ואילך כחם יפה לחייבו בחיוב משפטי גמור, ולכופו בממונו ובכל הכפיות האפשריות החוקיות לפרנס את בניו ואת בנותיו עד הגיל של חמש עשרה שנה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מדקדוק לשון התקנה עולה שהתקנה לא מחייבת את האב בצורה ישירה ללא שיושט חיוב ע"י בית הדין, אלא התקנה נתנה כח ביד בית הדין לחייב את האב בחיוב משפטי גמור בדומה לחיוב של ילדים עד גיל שש שהקדמונים תקנו שיחול עליו חיוב משפטי גמור.

ונראה שגדר שיקול הדעת של בית הדין בהתאם לתקנת הרבנות הראשית, הוא בדומה לחיוב תקנת חז"ל באב שאינו אמיד שמדין הגמרא מכלימים אותו, שאילו לא היתה מצווה לא היה מקום להכלים, כדברי הרמב"ם שזן אותם כפי תקנת חכמים, ולכן בילד מורד ניתן להימנע מלחייב את האב במזונות. הגם שמצאנו פסקי דין מאוחרים שנסוגו מן התקנה בצורה זו או אחרת, לא היה מונח לפנינו נוסח התקנה המקורי והנימוקים שפורסמו לאחר מועד התקנה בצורה לא מסודרת כדברי השופט ד"ר יצחק קיסטר בכינוס הארצי השנים עשר לתורה שבעל פה - תשכ"ט:

יש להצטער כי הרבנות הראשית לא פרסמה את התקנות בדפוס, וכי לא הנהיגה פנקס תקנות בו תרשמנה באופן כרונולוגי כל התקנות שהותקנו ע"י הרבנות הראשית, ואין גם מעין עתון רשמי של הרבנות הראשית, אם כי מס' קלח של תקנות הדיון בבתי הדין שהזכרתי לעיל ברור שהיתה בדעתה של מועצת הרבנות הראשית להוציא עתון רשמי. התקנות שוכפלו בסטנסיל ובודאי הופצו, אולם אינני בטוח אם התקנות נמצאים היום בידי כל הרבנים והדיינים... יצויין כי בהעדר פרסום נאות לא הרבו להסתמך על תקנות הנ"ל והנני מצרף טופס התקנות כפי שהופץ בסטנסיל כנספח א' להרצאה זו...

מאחר שגוף לשון התקנה לא הייתה לפני הדיינים לא ניתן לטעון קים כנגד התקנה המקורית בדומה למה שכתב הטור החו"מ סי' כ"ה בנוגע למי שלא שמע פסק דין של הגאונים כך גם כאן הואיל ודברי התקנה ברורים לא ניתן לחלוק על תקנה ודאית שאין בה ספק של פרשנות מחמת אי ידיעה.

פטור האם ממזונות ילדיה

האם לא מחויבת - לא לפרנס את ילדיה ולא לטפל בהם, ומצד הדין גם ללא התקנה הייתה נוטלת שכרה מקופת הצדקה בהעדר אב, ובאב אמיד היו גובים מהאב ומשלמים לאם בתורת צדקה. כמו שכתב המהר"י ווייל (חידושי דינים סי' י"א):

נראה דאשה אינה חייבת לזון בניה הקטנים מדאמרין פרק אף על פי גרושה היכא דמכיר אותה התינוק אז חייבת ונוטלת שכר ודוחק לומר חצי שכר ובפרק הנושא אשה אומרת יהא אצלי והיורשים אומרי' יהא אצלינו שומעין לה ואם איתא דהיא חייבת פשיטא דשומעין לה ואין לומר דהיא איירי כשיש ממון להתינוק דאם איתא דהיא חייבת מתקנת חכמים אפילו אם יש ממון להתינוק אפילו הכי היא חייבת, וכן כתב האשר"י פרק נערה שנתפתה אפילו אם יש ממון להקטן האב חייב לזונו ועוד מדפריך פרק החולץ ותבעתינהו ליורשים מה יש לה לתבוע הירושי' הא היא חייבת ומדקאמר תבעתינהו ליורשי' ולא קאמר תבעתינהו להאפטרופוס מהכא נראה נמי היכא דאין לי לתינוק הירושי' חייבים לזונו:

הגם שבתשובת חוט השני סי' ח' פקפק בדיוק המהר"י ווייל מהגמרא בפרק החולץ, אולם, מפשיטות דברי הרמב"ם והשו"ע משמע כדבריו שלא חילקו בין אם עשירה לאם עניה.

ומה שהאישה חייבת להניק את בנה כל זמן שלא הכניסה שפחה או שראויה להכניס שפחה, זה דוקא באשת איש שניזונת מבעלה אבל באינה ניזונת או באומרת איני ניזונת ואיני עושה לשיטת

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרא"ש והתוספות שפטורה מכל מלאכות הבית פטורה גם מלהניק ולטפל בילדיה, שכל חיוב גידול הילדים מוטל על האב ולא על האם, ולכן גרושה פטורה מלטפל בילדיה.

ומה שנאמר בתוספתא במסכת נדה (פרק ב' ה' ד):

חייבת אשה בטיפול בנה כל עשרים וארבעה חדש אחד בנה ואחד שניתן לה בן להניק, האשה שניתן לה בן להניק לא תעשה עמו מלאכה ולא תניק עמו תינוק אחר:

אין הכוונה שהאם חייבת לטפל בבנה בחינם אלא שאשה נשואה חייבת לטפל בבנה תחת מעשה ידיה, וכך גם, אשה שנשכרה כמינקת עבור אחרים חייבת להניק ולטפל כ"ד חודש, שהרי מפורש בגמרא שאם נתגרשה אינו כופה וכפי שמוכח מדברי הרמב"ם והשו"ע שפסקו שהאם יכולה להשליך את בנה על הקהל והם מטפלים בו. בחסדי דוד פירש שהמדובר בתינוק שהכיר את האם ויש סכנה להפרישו, אבל בלא הכירה ודאי שאין חיוב טיפול.

פטור האם ממזונות ילדיה מדין צדקה

ביחס לחיוב האם מדין צדקה, כפי שביארנו, למרות שבגמרא דחו את תקנת אושא ממה שאמרו ביבנה (לאחר שהסנהדרין חזרו ליבנה שנית מאושא) שהזן את בניו ובנותיו הקטנים שהוא בכלל עושה משפט בכל עת, אין פירושו שמזונות בניו ובנותיו הקטנים היתרים על בני שש הוא מדין צדקה, אלא שבמקום שהוא זן אותם בפועל מלבד קיום מצוות חכמים לזון את בניו מקיים האב גם מצוות צדקה. מה שאין כן, עד גיל שש, שאז חל חיוב ממוני על נכסיו, ואם הוא זן את בניו ובנותיו הקטנים מקספי צדקה הוא נחשב כפורע חובו מכספי מעשר. וכך מתפרשים דברי הש"ך ביו"ד סי' רמ"ט:

מהרש"ל והדרישה כתבו בשם תשובת מהר"מ דכל מצוה שתבא לידו כגון להיות בעל ברית או להכניס חתן וכלה לחופה וכה"ג וכן לקנות ספרים ללמוד בהם ולהשאילן לאחרים ללמוד בהם אם לא היה יכולת בידו ולא היה עושה אותה מצוה יכול לקנות מן המעשר ע"כ ובתשו' מהר"מ מרוטנבורג דפוס פראג סי' ע"ה כתב ולפזר מעשרותיו לעניים (צ"ל לבניו) הגדולים שאינו חייב לטפל בהם מותר דאפי' לאביו מותר לתת אם הוא עני משום כבוד אביו אבל (צ"ל וכ"ש) לבניו דמותר במקום שאין בעיר תקנה לתת לכיס של צדקה עכ"ל ומשמע דמותר אפי' יש בידו יכולת לפרנס ממקום אחר דזה הוי צדקה כדלקמן סימן רנ"א ס"ג:

ביאור דבריו שמכיוון שמזונות הקטנים הם כשאר מצוות הבן על האב שמבואר בירושלמי בקידושין (פ"א הל' ז) שהם רק למצוה ולא לעיכובא, לכן יוצא בהם גם במצוות צדקה, אבל המצוה היא המצוה נפרדת ממצות צדקה.

ואם כן, גם אם נאמר שהאם חייבת מדין צדקה, עדיין הכלימה שמכלימים את אב שאינו אמיד בפרנסת בניו ובנותיו הקטנים הוא כדברי רבא:

כי הוה אתי לקמיה דרבא, אמר ליה: ניחא לך דמיתוני בניך מצדקה?

כלומר, שמצוות האב שאינו אמיד לזון את בניו ובנותיו, הוא גם במקום שיש מי שיפרנס מדין צדקה. ואם כן, מה לי קופה של הציבור ומה לי האם שכל חיובה הוא מדין צדקה, בכל ענין נחשבים הילדים כניזונים מהצדקה. ומאחר שהאב חייב לזון מעיקר הדין הרי שנדחה חיוב הצדקה מאחרים מפני האב שמחויב לפרנס. ולאחר תקנת הרבנות הראשית שיש כח לבית דין לפסוק חיוב משפטי גמור אזי נחשבים הילדים כעשירים כלפי אחרים וחיוב הצדקה נעקר לגמרי משאר הקרובים ובכלל זה מהאם. וכך כתב בתשובת חוט השני (שם):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

...מ"מ אינו [מזונות מדין צדקה] חיוב גמור כמו חיוב האב לזון את בניו כשהם קטנים שהוא מחויב לזונם בכל מאמצי כוחו והקרובים אחרים כולם פטורים ואפי' בחיוב מזונות בניו הקטנים אינו דהתם גוערין בו ומכלימין אותו אפי' אם אינו אמוד וכדאיתא בגמרא אבל אחר שאינו רוצה לזון קרוביו אף על פי שהוא קרוב יותר מזולתו וגם הוא יורש ודאי אין מכלימין אותו אם אינו אמיד ולכן אין החיוב מוטל אלא מדין שהוא נחשב קרוב יותר וראוי להוציא ממנו צדקה יותר מזולתו והדבר תלוי ברשות הדיין להעריך עושר שניהם גם טיפול שניהם ובפרט טיפול האשה המוטלת על אביה גם כן מדין צדקה...

וכשם שכל הנופל לא נופל ליד גבאי תחילה, אלא מוטל על הקרובים לפרנס את קרוביהם ורק אח"כ על הציבור (נדרים סה ע"ב, תשובת הרשב"א (ח"ג רצ"ג), שו"ע יו"ד סי' רנ"א סע' ד'), הוא הדין במקום שיש מי שמחויב לפרנס מכח תקנה הוא קודם למי שמחויב מדין צדקה שכלפיהם נחשב העני כמי שיש לו.

ועל כך יש להוסיף את דברי המעשה רוקח (אישות פרק כ"א הל' יח), שאם נחייב את האשה בהוצאות הילדים וטיפולם לא תמצא מי שישאנה, ולכן בידה להשליך את ילדיה על הקהל אם היא עשירה ואין להם אב שחייב קודמים וז"ל:

...שוב עלה בדעתי לומר דאולי שאני אשה דרוצה להנשא דיותר משהאיש רוצה וכו' וגם רבינו כתב בפט"ו דין ט"ז דלא תשב אשה בלא איש וכו' ואם תפרנס הבן ימנעו האנשים להנשא עמה מכח משאת הבן וגם אם היא עשירה אין חפץ לאדם לסבול גידול בנים אחרים וזהו דרך טבע ופשוט, ואין הכי נמי דאם היא עשירה תתן לו לפי עושרה באותה העת לברך ושוב משלכת אותו לקהל ואפשר שזה רמזו רבינו במ"ש ואם לא רצתה האם שיהיו בניה אצלה כלומר אצלה לא יהיו אלא משלכת אותם לקהל אבל אין הכי נמי שהיא חייבת ליתן להם כפי ממונה בעת ההיא ודו"ק כי נראה לענ"ד נכון מאד:

ואם כן, במקום שקבענו שטובת הילדים שישוהו עם האם ולא תתאכזר להשליכם על הקהל, עדיין על מנת שתוכל להינשא לא נעמים עליה ועל בעלה החדש את הוצאות החזקת הילדים מהנשואים הקודמים וטיפול מהקופה של הציבור, שמה לא שישכרו את האם ומה לי שישכרו מטפלת זרה משל הציבור לאחר שהיא תשליחם על הקהל.

דין האם במקום שאין אב

במקום שאין אב שיפרנס דעת הרמב"ם בפרק כ"א הל' יח שביד האישה להשליך את ילדיה על הקהל, וביאר המגיד משנה (שם):

זה ברור שלא מצינו חיוב לאשה בשום מקום והאב מצווה על בניו בכמה דברים ואין האשה מצווה ומהיכן נתחייבה בהם:

הרמ"ך (שם) הקשה על דברי הרמב"ם:

תמה הוא זה אם האב חייב את בניו עד בן שש האם אמאי אינה חייבת לזון את בניה כיון שהן קטני קטנים, ומה הפרש יש בין אב לאם, ואמאי לא תזונם עד שיהיו בני שש ואמאי יכולה להשליכם על הקהל, ואם היתה עשירה אמאי לא יכופו אותה אפי' היו יותר מבני שש וצ"ע.

דעת הרמ"ך שתקנת אושא הייתה גם על האם במקום שאין אב, ואת זה כאמור יישב המגיד משנה.

בבני אהובה (שם הל' ט"ז) כתב:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

...ונראה דודאי אם האשה עשירה לאחר כ"ד חודש כופין את האם לזון בניה, דהא כופין על הצדקה ואין לך צדקה יותר מזה, ואם כן, היא שיש לה חלב בדדיה ותוכל להניק הרי היא עשירה לדבר הזה וכופין אותה כמו שכופין על הצדקה.

המעשה רוקח יישב את דברי הרמב"ם מהשגת הבני אהובה, שחייה קודמים שרוצה להינשא, ונראה שאם האם מתפרנסת מהנקת ילדי זרים אי אפשר לכופה שחייה קודמים.

ויעוין בכנסת הגדולה שכתב בדברי רבנו ירוחם שכופים את האם להניק במקום שאין אב (שהובאו ברמ"א סי' פ"ב סע' ה) נתונים במחלוקת, והרא"ש בתשובה שהביא הרמ"א והובאה בב"י חולק עליהם, וזאת מלבד תמיהת החלקת מחוקק שם.

ונראה שהכנה"ג דקדק מתשובת הרא"ש שבכל עניין מזונות האם קודמים גם אם לא שיעבדה את עצמה ממה שהרא"ש הביא את הטעם ששעבודה לאחר קודם כטעם נוסף בלשון "ועוד", לעומת זאת הרמ"א הכריע בין השיטות והטעמים, ותפס את הטעם השני של הרא"ש לעיקר.

בבית מאיר (אה"ע סי' פ"ב) כתב בדברי הבני אהובה שבעשירה מחייבים מדין צדקה, אלא שהוסיף שכל מה שמחייבים את האם להניק או לפרנס משלה אם הייתה עשירה זה דווקא במקום שגם קרובי האב עניים, ורק לגבי חלב נחשבת תמיד כעשירה. שלא כדברי הכנה"ג החלקת מחוקק והמעשה רקח.

ואם כן, גם במקום שאין לאב אי אפשר לחייב את האם מדין צדקה שהיא דוחה את הקטנים לקרובי האב ואם אין לקרובי האב טוענת קים לי כדעת החולקים שאינה חייבת כלל לפרנס גם בתורת צדקה שחייה קודמים. ונראה שאם האם עשירה והאב עני ביותר כופין על הצדקה אם ברור לנו שיש לה כדי חייה והדבר לא ימנע ממנה להינשא.

חיוב האם להשיא את בנותיה

ככעין נידון זה מצאנו שנחלקו הנמוקי יוסף (ב"ב פרק מי שמת) והמהרי"ל (שו"ת סי' ע"ט) בנוגע לחיוב הבנים לתת עישור נכסים מנכסי האם לאחר מותה על מנת להשיא את אחיותיהם. שתי הדעות הובאו בשו"ע אה"ע סי' קי"ג סע' א ברמ"א, שלדעת הנ"ל חייבים לתת עשור גם מנכסי האם ולדעת המהרי"ל אינם חייבים להביא מנכסי האם והמהרי"ל הביא ראיה מהסוגיא (ע"ש בב"ש בבאר היטב ובפתחי תשובה).

וביאר החת"ס (אה"ע ח"א סי' קמ"ה) שטעם המהרי"ל שהחיוב מכת הפסוק של "וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים" (ירמיהו כ"ט ו), הוא דווקא על האב ולא האם, ולכן לאחר מיתה לא מחייבים את האחים להשיא את אחותם מנכסי האם. ומשמע אפילו עשירה ויש לה נכסים משלה ואפילו היתה גרושה או אלמנה, והוא כדברי המגיד משנה שכל החיובים של הבן הם על האב ולא על האם, והפוסקים האחרונים פסקו כדברי המהרי"ל.

אך אין להביא ראיה שדעת הנמוקי יוסף שהאם חייבת בצדקה בחייה, שאפשר שדעתו שגם בחייה אחי הבת קודמים במצוות צדקה אלא שתקנת עישור נכסים חלה על האחים מנכסי ירושה ללא קשר לחיוב האם, שתקנתו לבנות הראויות לרשת אם לא היו בנים עישור נכסים לצורך נישואין מחלק הבנים היורשים.

אין להביא לחיוב האם בנתינת צדקה לבניה מהאישה הצרפית (מלכים א' פרק יז) שאמרה לאליהו הנביא "ועשיתי לי ולבני" קודם לעצמה אח"כ לבנה ואליהו הודה לדבריה כמו שהביא בטור יורה דעה סי' רנ"א בשם רבנו סעדיה, וזאת מאחר שהאישה הצרפית אמרה לאליהו (שם פסוק יב):

ותאמר חי ה' אלקיך אם יש לי מעוג כי אם מלא כף קמח בכד ומעט שמן בצפחת והנני מקששת שנים עצים ובאתי ועשיתיהו לי ולבני ואכלנהו ומתנו:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרי שהייתה חייבת לתת לבנה לאכול מדין "לא תעמוד על דם רעך", שהחיוב בו ודאי שווה בין באיש ובין באישה, והיא קודמת לבנה כדברי רבי עקיבא בבבא מציעא שחייך קודמים, וע"ש בבדק הבית שכתב שיש לו על דברי ה"ר סעדיה גמגומי דברים, ועוד שלא היו לבן קרובים אחרים שידאגו לפרנסתו.

לסיום לא אעצור מילין ואומר, שחלק גדול וניכר מהאבות הדורשים משמורת משותפת מבין ריסי עיניהם ניכר שאהבת ממונם ולא אהבת ילדיהם לנגד עיניהם. כאשר כל יושב על מדין בעל ניסיון יודע מעל לכל ספק, שהאחריות הטבעית של האם בטיפול בילדים אינה קונסטרוקציה חברתית אלא חלק אינטגרלי ממהות הנפש האימהית, וזאת בניגוד לנפש האב שגם אם הוא מבין שעליו להתמסר לעבודה השגרתית והשוחקת של טיפול והאכלה של הילדים, הבנתו היא בדרך כלל הבנה חיצונית, והביצוע לרוב אינו טבעי ועל אף ההצהרות הגדולות והכוונות הטובות, לאורך זמן קיימת שחיקה באיכות הטיפול.

אין באמור, בכדי להפחית מחשיבות נוכחות דמות האב בעיצוב תכונות הילד והצלחתו כבוגר אחראי ובעל כושר התמודדות. היצירה של משפחות נעדרי דמות אב משמעותית לא קיבלו מעולם את אישורה של ועדת הלסינקי. והילדים שנזכחו לפני מולך רעיונות תעוועי השווא נמצאים פעמים רבות בבגרותם בשולי החברה המודרנית. אדרבה, מצופה מהאיש הישראלי לא להיות "גבר אין איל" אלא לקיים את המחויבות המצופה מאב בישראל ולפרנס את ילדיו, וגם להוות דוגמא לילדיו בנטילת אחריות על פרנסתם וצרכיהם.

(לא התייחסתי לדברי בית המשפט העליון בהרכב בראשות כב' השופט סלים ג'ובראן בבע"מ 919/15 מאחר שדברי הפרשנות של הדין האישי בפסק דין זה נדחו מכבר מכל וכל בפסקי דין של הרכבים אחרים ובכלל דברי דבריהם).

יש לציין שבעשרים שנה האחרונות עלה מדד המחירים לצרכן בשיעור של 33%, והשכר החציוני עמד בשנת 2000 על כ-4,300 ש"ח ובשנת 2020 על כ-500,7 ש"ח עליה של כ-74% (לגברים ונשים כאשר הגברים משתכרים אף יותר). ובתוך עמנו אנו יושבים שההכנסה המדווחת לא משקפת את ההכנסות בפועל.

לכן עמדתי שאין לפחות מסכום של 1,200 ₪ לחודש עבור כל אחד מהילדים הראשונים, ובמידה ויש מספר רב של ילדים ניתן לפחות מסכום זה לפי שיקול דעת בית הדין, וזאת עד לגיל 18 בתורת פשרה ובתחשיב כולל, כאשר ההוצאות החריגות יחולו על שני ההורים בחלקים שווים בהתאם לנסיבות. וכל זאת על הצד הנמוך ביותר מתוך התחשבות ביכולת של האב.

אוסף עוד, שאין מקום להפעיל נוסחאות חשבונאיות בנוגע לחיוב המזונות מכיוון שהוא תלוי באומדן ושיקול דעת רחב.

כל זה בהסדרי שהות מקובלים של שני ימי שהייה אצל האב בשבוע וכל סוף שבוע שני. בנוגע למדור יש לחייב בהתאם לתוספת על הבסיס התוספת על דירת שני חדרים אם הוא מצוי באזור בו מתגוררת האם או לדירת שלושה חדרים במקום שלא מצויים דירות שני חדרים.

הצעת חברי בהכרח תגזור חרפת רעב על הילדים וגם על האם שתחסוך מפת לחמה על מנת להשלים את צרכי הילדים מינימאליים מלבד הוצאות של מחציות שנראה שעמיתי יטילו על כתפיה הכושלות של האם. לא בכדי עובדת האם כעוזרת לגננת ומשתכרת כ-3000 ₪ פחות ממשכורת מינימום, האם נוטלת על עצמה את גידול הילדים חלף דאגה לצרכיה שלה, וכדברי הרא"ש בתשובה (כלל יז סימן ז):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

...ואינה מצווה להניק את בנה ואפילו היתה נשואה כיון שאבי הבן אינו מעלה לה מזונות [אין אפשר לה למות ברעב כ"ש זאת שאינה נשואה ואינה משועבדת להניק את בנו.

על כן יש לחייב את האב בתשלום של 3,600 ש"ח בחודש עד להגיע כל אחד מהילדים לגיל 18.

יצחק רפפורט – אב"ד

דעת הרוב

עברנו על פסק הדין של כבוד האב"ד, אע"פ, שהאב"ד נקט בדרך הפסיקה המקובלת על רבים מן הדיינים, לא נוכל להסכים עם דרך זו, נפרט את הדברים לקמן.

רקע רלוונטי

הצדדים נישאו בשנת תשס"ה 2005, התגרשו השנה (2020) בגט פיטורין כדמו"י, אחרי שחיו כשלוש שנים בפירוד.

לצדדים שלוש בנות בגילאים של כאחת עשרה, שמונה ושנתיים, נכון לעכשיו, הילדים במשמורת האם (עד לקבלת תסקיר הרווחה), אם כי האב מבקש משמורת משותפת.

הסדרי השהות המתקיימים בפועל כיום הם: פעמיים בשבוע אצל האב לא כולל לינה, ושבת לסירוגין.

האם גרה כיום בדירה שכורה בת שלושה חדרים בעלות של 3500 ₪ לחודש, האב מתגורר אצל אמו.

הכנסת האב, אפילו לדברי האם, אינה יציבה, והינה מתקבלת מדוכן פרחים שהוא מפעיל, ונעה בין 4000 ₪ ל-10000 ₪, ולפעמים גם אינו עובד כלל ולא משתכר מאומה (מפרוטוקול הדיון מיום 04/11/19, שורות 35,36).

הכנסת האם בערך 3000 ₪ לחודש. לדבריה, אע"פ שלנוכח אופי עבודתה, בהחלט יש מקום רב לומר שמרוויחה הרבה מעבר לסכום שהצהירה עליו בביה"ד.

על הצדדים רובצים, חובות כבדים, כ-200 אלף ₪ לדברי האשה, או 250 אלף ₪ לדברי האיש.

האב טען בדיון כי איננו מוכן לדון ולא להתחייב בשום התחייבות, מאחר ונמנע מב"כ להופיע לדיון והינו ללא ייצוג, האב חזר על כך מספר פעמים לאורך הדיון [פרוטוקול הדיון שורות 7-8, 65, 68, 86-87], ולאחר מכן טען האב כי אין לו אפשרות לעמוד בתשלומי המזונות [בקשה בכתב שהוגשה לאחר הדיון].

סיבות אלו לבדן, דיין בכדי למנוע מביה"ד לקבוע מזונות קבועים, מאחר שלא התקיים דיון הכולל ייצוג, ולא התקיים דיון הוכחות כנדרש. אעפ"כ, מחמת שכבוד האב"ד ראה לנכון להוציא פס"ד למזונות קבועים, הננו מחויבים לכתוב את דעתנו, [יש לציון כי לאמא נפסקו זה מכבר מזונות זמניים, בהחלטת יחיד מתוך דיון שהתקיים בשלושה ביום 3/12/19 ועיין בתקנות הדיון תקנות קיא קיב, ודו"ק].

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ועתה ניגש לגופם של דברים.

ראשית, נביא בפסק דין זה עמדה עקרונית מבוססת באשר לעלות הראלית של גידול הילדים, כפי הנראה פסק הדין הזה הינו הראשון בישראל שמביא נתונים סטטיסטיים מדעיים בסוגיה זו.

לאחר מכן נעסוק במו"מ של הלכה בסוגיות השונות העולות בתיקי המזונות בכלל, ובדברי כבוד האב"ד בפסק דין זה בפרט.

בפסק דין זה נעסוק, בעיקר, בהערכת עלות גידול ילדים בישראל, ע"פ כלים פיננסיים ושיטות מדידה כלכליות מקצועיות.

לאחר שתוצגנה שיטות המדידה השונות, יחושבו דמי המזונות הריאליים, אותם נכון להטיל על ההורים [בעיקר בהתייחסות לאב], תוך התייחסות לחלוקת זמני השהות בין ההורים.

פס"ד זה, הינו איסוף עבודות מחקר שונות, שנעשו במהלך השנים והשוואת התוצאות אליהן הגיעו, ביחס לעלות גידול ילדים.

בעבודה שלפנינו, נטען כי הערכת עלות גידול ילדים והוצאותיהם, המקובלת בערכאות השיפוט השונות איננה מבוססת על מחקר מדעי.

נטען כי הערכת ערכאות השיפוט באשר לגובה דמי המזונות, הינה גבוהה בהרבה מהעלות הריאלית האמיתית.

בפסק הדין שלפנינו, נביא, לראשונה בישראל, לוחות עלות גידול ילדים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, לוחות שעובדו במיוחד במטרה להיות כלי לערכאות השיפוט, הלוחות מעורכנים ל – 2020.

ראשית, ניתן סקירה הלכתית באשר לחיוב דמי המזונות בהיבטיו השונים.

שנית, נסקור את הפרקטיקה שהתקבלה בפסיקה ומקורותיה.

בחלק השלישי, נסקור חוות דעת ועבודות מחקר של 6 גופים כלכליים [הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, רשות המיסים, בנק ישראל, פורום קהלת, פרופסור קומנור ועמותת פעמונים, ונתייחס גם לועדת שיפמן ופרופסור גרונאו].

בחלק הרביעי, נסכם את שיטות המדידה והמחקר השונות, ונמליץ על מחשבון איכותי, נח וידידותי, בעזרתו ניתן לחשב בצורה מדויקת את עלות גידול הילדים, ואת שיעור דמי המזונות, שיש לגזור מעלות זו.

בשולי פסק הדין נצרף 5 נספחים, שהחשוב שבהם הינם לוחות הוצאות גידול ילדים של הלמ"ס.

בהמשך פסק הדין נעסוק בקצרה בנושאים שמעלה כבוד האב"ד, בחיוב האב מדין צדקה ובהגדרת תקנת הרבנות הראשית, בשאלה מהי חובת האם בשותפות בגידול הילד בכלל, ובשאלת חיוב דמי טיפול בפרט, וכן נתייחס לשאלת חבות האב כשהוא עצמו עני.

סקירה הלכתית כללית

נושא חיוב האב במזונות ילדיו הקטינים, הינו אחד מנושאי הליכה בעבודת ערכאות השיפוט לענייני משפחה, ביהמ"ש לענייני משפחה ובתי הדין הרבניים, בתחום זה, קובע החוק, כי כל ערכאות השיפוט בישראל, מחויבות לדון ע"פ הדין העברי, המבוסס על ההלכה המסורה לנו מדור לדור.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ביחס לגדר החיוב במזונות, לגיל הקטינים שאותם האב מחוייב לזון ושאר הנושאים בדיני המזונות נכתבו כבר פסקי דין רבים, ובנושאים אלו לא באנו לחדש במסגרת שלפנינו.

אמנם, בכל צורה של חיוב ולפי כל הדעות ובכל הגילאים, הרי כאשר ביה"ד בא לחייב את האב לזון את ילדיו יש בפניו 2 דרכים.

האחת, להאכיל את ילדיו ולספק את צרכיהם בפועל, מה שנקרא מזונות 'בעין', ואילו הדרך השנייה הינה, לשלם סכום כסף עבור מזונות הקטינים, כשברוך כלל, יחויב האב להעביר את הסכום הזה לאם, בכדי שהיא תקנה מזון ותזון אותם וכן בשאר צרכי הקטינים.

הסכום שהאב חייב להעביר לאם נועד, אך ורק לצרכי הקטינים ולא לצרכיה של האם כלל, שהרי הגרוש אינו חייב במזונות גרושתו, כמבואר במסכת כתובות דף צ"ז ב', ק"ז ב' ועוד, וכדפסק מרן בשו"ע סימן פ"ב סעיף ו', וזה לשונו:

הגרושה אין לה מזונות, אף על פי שהיא מניקה את בנה, אבל נותן לה יותר על שכרה דברים שהקטן צריך להם, מכסות ומאכל ומשקה וסיכה וכיוצא בזה; אבל המעוברת, אין לה כלום.

כעת יש לנו לבדוק מהו שיעור המזונות ושאר צרכים שהאב חייב לספק לילדיו הקטינים מן הדין, ושיעור זה הוא המחייב את האב, לא פחות [אלא אם הוא עני גמור שא"א לחייב ואכמ"ל בזה], אך גם לא יותר.

המחייב את האב, המסוגל לכך, פחות ממה שההלכה מחייבת, יתכן שפוגע בקטינים, אך המחייב יותר ממה שההלכה מחייבת, ולו בשקל אחד הרי זה גוזל את האב, וכבר ידועים דברי חז"ל שהובאו בטור חושן משפט, הלכות דיינים סימן ח' סעיפים ה'-ו':

ויראה הדיין כאילו חרב מונחת לו על צווארו, וכאילו גיהנם פתוחה לו מתחתיו, וידע את מי הוא דן ולפני מי הוא דן ומי הוא עתיד ליפרע ממנו אם הוא נוטה מקו הדין, שנאמר: אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט, ואומר ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפוטו כי לאלהים.

וכל דייני שאינו דן דין אמת לאמתו, גורם לשכינה שתסתלק מישראל, וכל דייני שנוטל ממון מזה ונותנו לזה שלא כדין הקדוש ברוך הוא נוטל ממנו נפשות.

דברי חז"ל מחייבים אותנו לגשת לסוגיית הערכת שיעור המזונות בצורה מקצועית ובכובד ראש ראוי, ולבדוק מהו הסכום שנכון, ראוי ואפשר לחייב את האב, זאת, בפרט לנוכח העובדה, שפעמים רבות האב עצמו נשאר מחוסר כל וללא יכולת לכלכל את עצמו בעקבות פסקי הדין של המזונות[עיינין בספח 2 – המחשת הפערים בין בית האם לבית האב לפי הפסיקה המקובלת].

ראשית לכל, ישנן 2 סוגים של חיוב מזונות, האחד הינו מזונות אשה שחייב הבעל לזון את אשתו הנשואה, בחיוב זה, קבעו חז"ל כי יש לזון לפי רמת החיים של משפחתו או משפחתה, ולא כפי צרכיה הבסיסיים בלבד, "עולה עמו ואינה יורדת עמו" (כתובות מ"ח א', ס"א א').

וכ"פ מרן השולחן ערוך (אבן העזר, סימן ע', סעיף א'):

כיצד חייב במזונותיה, אוכלת ושותה ממה שהוא אוכל ושותה. ואם כל בני משפחתה גיילים בגדולות, צריך להנהיגה כן, ואם אין כולם גיילים בגדולות, אינו חייב להנהיגה בכך כשאוכלת עמו. (אבל כשאינה אוכלת עמו צריך להנהיגה כדרך שהיתה נוהגת בבית אביה) (טור).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והיינו בעשיר, אבל בעני, היכול לעמוד בכך, קצבו חז"ל באופן מדויק את מוצרי המזון והביגוד ואת הכמויות שחייב לתת לאשתו כמבואר במשנה בכתובות ס"ד ב', וכדפסק מרן בשולחן ערוך (שם, סעיף ג'):

כמה מזונות פוסקים לאשה, לחם שתי סעודות בכל יום, ופרפרות לאכול בה הפת, ושמן לאכילה ולהדלקת הנר, ומעט יין לשתות, אם היה מנהג המקום שישתו הנשים יין, (ואם היתה מניקה נותנין לה יין) (טור), ובשבת שלשה סעודות ובשר או דגים, ונותן לה בכל שבת מעה כסף לצרכיה, (ונותנין לה עץ לבשל מאכלה) (הר"ן פ' אף על פי). בד"א, בעני שבישראל אבל אם היה עשיר, הכל לפי עשירו.

וכן קצבו חז"ל בצורה מדויקת את חובתו בכסות אשת וכלי תשמישה, וכדכתב מרן בשולחן ערוך (שם, סימן ע"ג, סעיף א'):

כסותה כיצד, חייב ליתן לה בגדים הראויים לה בימות הגשמים ובימות החמה, בפחות שלובשת כל אשה בעלת בית שבאותה המדינה. ואם באותו מקום אין דרך לצאת אשה לשוק עד שיהיה עליה רדיד החופה את כל גופה, נותן לה רדיד הפחות שבכל הרדידין. (ואשה לא תרגיל עצמה לצאת הרבה, שאין יופי לאשה אלא לישיב בזויות ביתה) (טור).

ובכלל הכסות, שהוא חייב ליתן לה כלי בית ומדור שהיא יושבת בו. ומה הם כלי בית, מטה מוצעת ומפץ (פי' כעין מחצלת) או מחצלת לישיב עליה, וכלי אכילה ושתייה כגון קדרה וקערה וחבית ופך ונר וכוס ובקבוק וכיוצא בהן.

ובחייב המדור כתב שם בשו"ע (סעיף ב'):

המדור ששוכר לה, בית של ארבע אמות על ארבע אמות, ותהיה רחבה חוצה לו, ויהיה לו בית הכסא חוץ ממנו.

אלא שכל זה היינו במזונות אשתו, אבל במזונות ילדיו פסקו הרמב"ם והמחבר, דלעולם אינו חייב אלא בכדי צרכם ואפילו הוא עשיר גדול, וז"ל המחבר בסימן ע"ג סעיף ו':

בניו ובנותיו עד בני שש, חייב ליתן להם כסות וכלי תשמיש ומדור, ואינו נותן להם כפי עשורו, אלא כפי צרכן בלבד.

וכפי שביאר בחלקת מחוקק (שם ס"ק ו'):

"דדוקא גבי אשתו דרשינן מקרא דעולה עמו וחייב לכבדה יותר מגופו אבל בניו אם נותן להם כדי צרכן ההכרחי יוצא בזה".

אמנם, יש הרוצים לומר שדין זה שנותן להם כדי צרכם בלבד נאמר רק במדור וכסות ולא במזונות, ונימוקם עמם, דהא במזונות אם ייתן מעט, הרי שהאמא לא תעמוד על עצמה ותתן להם משלה, נמצא דלא גרע מ'ארחי פרחי' שחייב ליתן לה מזונות, שתוכל לתת להם ולא תקמץ ממאכלה. וראיה לדבר מלשון הרמב"ם (הלכות אישות פי"ב הלכה י"ד) ושו"ע (סי' ע"א ס"א):

"כשם שאדם חייב במזונות אשתו כך הוא חייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים עד שיהיו בני שש שנים".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וסבירא להו, שגדר וגובה שיעור מזונות ילדיו הינו בהתאם לעושרו כפי שחייב לאשתו. ואף יש שהגדילו לומר דפסקו כר"ן לחומרא, שמקור החיוב הינו מכח חיובו לאשתו כנ"ל. אמנם, גם לסוברים כן יודו דלאחר הגירושין, שפטור ממזונות אשתו, ודאי שלילדיו חייב מחיוב עצמאי ושונה כשיטת הרא"ש, שאפילו בפנויה וארוסה חייב, ובכה"ג ודאי שחייב בכדי צרכם בלבד ולא עדיף חיוב מזונות מדין חיוב כסות ומדור.

ובשו"ת "אגרות משה" ח"א סי' ק"ו חילק בין מזונות וכסות, וכתב שבחייב מזונות לאשתו [בנשואה] יודה הרא"ש, שיש חיוב נוסף כדין 'ארחי פרחי' לזון את ילדיו. וחיידש דהיינו במזונות, משא"כ בכסות, הרי לא תיתן האם את כסותה שלה לילד עיי"ש. אמנם, במקום שאינו חייב במזונות האם כגון גרושה או פנויה יודה האג"מ דאינו חייב אלא מכח דעת הרא"ש וכפי צרכם בלבד.

אכן, גדולי האחרונים כבר כתבו שהאב חייב, גם בהיות אשתו עמו וגם לאחר הגירושין, רק בכדי צרכם של הקטנים, ולא לפי עשרו ותירצו את דברי הרמב"ם "כשם" וכו' באופנים שונים ואכמ"ל.

וכ"כ "חלקת מחוקק" סימן עא ס"ק א':

לא נתבאר אם די שנותן להם במזונות כל דהו או שצריך לזון אותם כשם שהוא זן את אשתו והם עולים עמה וע' בר"ן שכ' שמדין מזונות אמן נגעו בהם היה משמע קצת שצריך לזון אותם במזונות שנותן לאמם אבל להרא"ש בדין הבא על הפנויה ס"ס זה שאע"פ שאינו חייב במזונות שלה חייב הוא במזונות בנו הנולד ממנה משמע קצת שאין הבן נגרר אחר אמו וע' בסי' ע"ג ס"ו גבי כסות ה"ה מזונות ועייין לקמן סי' קי"ד ס"ו.

דהיינו שדין חיוב כדי צרכם, [ובלשון הח"מ - מזונות כל דהו], נכון במזונות כמו בחיוב כסות ומדור, בוודאי לשיטת הרא"ש דאזלינן להלכה כוותיה.

כשם, דבמתחייב לבת אשתו לזונה, אינו חייב לפי כבודו וכבודה, אלא מינימום כמשרה אשתו ע"י שלישי, כך גם בחיוב שחייבוהו חז"ל בילדיו הקטנים.

ומקור הדין והחילוק הינו בתלמוד הירושלמי מסכת כתובות פרק ה' הלכה ו':

דתני אשתו עולה עמו אבל לא יורדת עמו אלמנה ובניה יורדין אבל לא עולין הפועלין עולין אבל לא יורדין הבת לא עולה ולא יורדת.

וכפי שפסקו הרמב"ם הלכות אישות י"ט י"א, והשו"ע סי' קיב ס"ו וז"ל:

"אלא שהאשה פוסקין לה לפי כבודה וכבוד בעלה, ולבת פוסקין לה דבר המספיק לה בלבד".

ושם ביארו דה"כשם", או בלשונם שם "כדרך שפוסקים", הינו לענין תוקף הגביה ולא לענין שיעור קצבת המזונות.

וכ"פ להדיא בבית שמואל (שם ס"ק א') "ואין זנין אותה לפי עשרו כמ"ש בסי' ע"ג לענין כסות".

וכ"פ ה"מגייד משנה" הלכות אישות פרק י"ג הלכה ו':

"ולא האשה בלבד וכו'. זה פשוט שהפרנסה והכסות הרי הן כמזונות וכן הזכירו בגמרא בהרבה מקומות פרנסה בכלל מזונות וכתב רבינו ואינו נותן להם כפי עושרו לפי שלא הוזכר חילוק בין העשיר לעני אלא באשה ופשוט הוא:"

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בטעם החילוק בין אשתו הנשואה לו לבין ילדיו, ביאר במעשה רוקח הלכות אישות פרק יג הלכה ו', משום שתוקף חיוב מזונות קטינים נמוך מחיובו לאשתו וז"ל:

"וגם ידוע שדעת רבינו שמזונות האשה הם מדאורייתא כמ"ש בריש פי"ב והכסות בכלל הפרנסה משא"כ בבניו דאין חיובו מדאורייתא כלל וק"ל".

וכ"פ שו"ת הרשב"ש סימן תק"ב:

"ולענין פסיקת מזונות הבת כפי מה שצריכה ולא כפי עשרו. יפה דנת, וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות אישות וכן היא בספר אבן העזר וכן הסכים הרב בעל מגיד משנה ז"ל דדוקא באשתו הוא דאמרין עולה עמו ואינה יורדת".

וכ"פ בשו"ת לב מביין להר"מ בירדוגו סוס"י קל"ח:

"מ"מ אינו נותן להם מזונות אלא פחותים כמו משרה אשתו ע"י שלישי ואפילו אם הוא עשיר א"צ ליתן מזונות בניו לפי עושרו אלא כפי עוניו".

ובדינא דחיי (לאוין פ"א, דף פ"ב, טור ג'), לרבנו בעל כנה"ג כתב, דלדעת מהר"ם מרוטנבורג ועוד ראשונים אפשר לדייק שחייב כפי כבודו ועושרו מדין מזונות אשתו כדעת הר"ן, אך מסיק וכותב:

ומיהו כיון דנפק מפומיה דהרמב"ם ז"ל דאפילו בבניו ובנותיו הקטנים אינו נותן להם אלא כפי צרכם אע"פ שנראה מכל הנך רבוותא שכתבתי דנותן להם לפי עשרו, לענין מעשה אין לנו כח לעשות נגד הרמב"ם. חדא דמספיקא לא מפקינן ממונא, ותו שהרי אפילו כל הנך רבוותא ז"ל איפשר ליישב דבריהם בדוחק כדברי הרמב"ם ז"ל וכיון דלא איתמר בפירוש בדבריהם אלא מכללא איתמר והרמב"ם כתב בפירוש דאינו נותן להם אלא לפי צרכם הכי נקיטינן.

להלכה פסק בדינא דחיי כרמב"ם, וכתב, דאף לשאר הראשונים דאפשר דפליגי על הרמב"ם דהיינו בהיותה אשתו אבל אם מתה או התגרשה לכו"ע חייב כפי צרכם בלבד וז"ל שם:

ומיהו במזונות הבנות דלאחר מיתה [של האם] מודינא דאינו נותן להם אלא לפי צרכן כיון ראינן תלוין במזונות אשתו אלא מתנאי ב"ר הם ניוזנות ולא מצינו שחילקו בין עשיר לעני אלא דוקא במזונות אשתו והדומה להם.

וע"ע אוצר הפוסקים סי' עא עמ' 106.

וכך כתב הגר"ש ישראלי פד"ר חלק ט עמ' 262-263:

אם כן אין לנו לדון אלא מכוח החיוב של האב לזון את ילדיו. חיוב זה יש לו שני מקורות הלכתיים: א. בסימן ע"ג באה"ע לענין מזון הילדים עד גיל שש. חיוב זה כפי שמפורש שם הוא לא לפי עשרו אלא לפי צרכן בלבד. ואין ביחס לחיוב זה חילוק בין עשיר לעני, ואפילו עשיר ומכובד, אינו חייב ליתן לבניו אלא המספיק להם לפי צרכם (מלשון בית יוסף וב"ח שם), ואין בזה שום מחלוקת ושום דעה המחייבת יותר מזה.

העולה מכל הני רבוותא שהאב חייב לזון את ילדיו רק בכדי צורכם ולא כפי עושרו והכי הלכתא.

ועתה יש לדייק עוד בדברי הרמב"ם והמחבר שהרי כתבו בלשונם "כדי צרכם" ובסימן פ"ב סעיף ו' כתב "הגרובה אין לה מזונות, אף על פי שהיא מניקה את בנה, אבל נותן לה יותר על שכרה דברים שהקטן צריך להם, מכסות ומאכל ומשקה וסיכה וכיוצא בזה".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ובילדים מעל גיל 6 כתב שכופין אותו מדין צדקה באיש דאמיד לצדקה נותן "צדקה המספקת להם".

ולבנותיו אחרי מותו, כתב המחבר בסימן קיב ס"ו:

אלא שהאשה פוסקין לה לפי כבודה וכבוד בעלה, ולבת פוסקין לה דבר המספיק לה בלבד.

ואילו בבת אשתו כתב שנותן לה כדין המשרה אשתו ע"י שלישי והוא כעני שבישראל.

ויש לשאול, האם כדי צרכם או דבר המספיק להם מקביל למשרה אשתו ע"י שלישי, כלומר מזונות הילדים שהאב מחוייב בהם, הינם כעני שבישראל או שמא שיעור שונה הוא וא"כ מה הגדרתו.

ואכן בפסקי דין רבניים חלק ט' עמוד 259 העלה הגר"י קאפח ספק זה ולא הכריע וז"ל:

הרי הלכה מפורשת היא שאין האב חייב לזון את בנו לפי רמתו ובודאי לא לפי רמת אשתו הגרושה, אלא לפי צרכיו (ראה סי' ע"ג ס"ו). ואשר למושג לפי צרכיו אם כעני שבישראל או כבינוני או שבכל זאת יש להתחשב ברמת שני ההורים גם יחד, וההרגל של הבן, אין כאן מקומו.

לעיל הבאנו משו"ת לב מבין שנקט בפשטות ששיעור משרה ע"י שלישי הנאמר בעני שבישראל, הוא השיעור המחוייב במזונות ילדים גם בעשיר שבישראל, וכ"כ מלשון החלקת מחוקק הנ"ל שיעור "כל דהו", ולפ"ז מדובר על שיעור מינימאלי ביותר ואין הבדל בין בת אשתו לבניו ובנותיו.

אמנם, יש שחילקו וסברו, שכדי צורכם הינו שיעור גבוה יותר, דהיינו צורכיהם בהתחשב ברמת הכנסתו של האב, אמנם ברור שלא לפי כבודו ורמת המחיה שלו שזה חיוב באשתו בלבד, אך כן יש לחייב משהו מעבר למזונות עני מינימליים.

ועיין בזה עוד בדברי הגר"מ אליהו זצ"ל בפסקי דין רבניים (חלק ט', עמוד 6-255).

העולה מהנ"ל, שישנה מחלוקת האם מחייבים אותו לזון את ילדיו כפי עני שבישראל דהיינו שמחוייב ברשימת מוצרים סגורה המופיעה בהלכה של משרה אשתו ע"י שלישי, והוא מזון עניים בלבד, כך סוברים החלקת מחוקק ושו"ת לב מבין, או שמחייבים אותו כפי צרכי אדם או ילד בינוני אפילו אם האב עשיר.

אמנם לכו"ע, כשהוא עצמו משתכר כבינוני או עני לכו"ע לא נחייב אותו לזון מעבר לרמת החיים שלו בעצמו, ואפילו בעשיר, כל שהוא מנהיג את עצמו בצמצום, לכו"ע אין לחייבו ליתן לילדיו מעבר לרמת חייו שלו, ואפילו לא מדין צדקה (במשפטי שמואל מהדו"ב סי' ג אות י').

למעשה, כיום, אדם בינוני הינו אדם המשתכר שכר חציוני, שעומד על כ 6,500 ₪ נטו, ככל וחובת המזונות מוטלת על האב לבדו, הרי במשק בית בו יש מפרנס אחד שכר זה מקביל לעשירון 1 של משקי הבית.

אמנם, מעבר לצרכיהם הבסיסיים של הילדים כעני שבישראל או כבינוני, שבו הינו מחוייב מן הדין, ראוי לאב שיתן כדין צדקה די מחסורו אשר יחסר לו, וטוב הדבר מאד, שאת הצרכים האלו יתן האב בעצמו לילדיו בזמנים שהם אצלו, שידעו להכיר לו טובה ויהיו קשורים אליו, וכפי שמבקשים אבות רבים.

בבתי הדין נהגו רבים לחייב כפי עושרו וכשם שחייב באשתו, וכתב במשפטי שמואל (מהדו"ב סי' ג אות י') שהוא מדין צדקה די מחסורו אשר יחסר לו. אך הדברים מתמיהים, שהרי זה נגד כל הפוסקים

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שכתבו בפירוש שא"א לחייבו, ופשיטא, דגם לדידהו יש לבוא מדיני הצדקה, ולכוף אותו רק באם הינו עשיר ואמיד גדול, וכך לא יותר מחומש נכסיו (ועיין בזה בתשובת הגם שאול סימן כ', ובאריכות רבה בדו"ד באריכות ובטוב טעם בין הגאונים הגרא"א אדרי והגר"צ לוז, תיק 960545/4, בית הדין הרבני האזורי ירושלים), וכ"ש דאין לחייבו יותר ממה שהוא מוציא על צרכיו שלו שהרי לכו"ע אינו חייב לזון את ילדיו ברמה גבוהה משלו, וכ"כ שם הגרש"ב ורנר שאם הוא מנהיג עצמו בצמצום אפי' שהוא עשיר גדול אין לחייבו לזון בניו ברווח.

עכ"פ, פשוט הדבר כפי שראינו שרוב ככל הפוסקים לא עלתה על דעתם לחייבו מעבר לכדי צורכם, ופשיטא, דאנן לית לן כח להוציא ממון אפילו במחלוקת שקולה, וכ"ש הכא שהוא כנגד כל הפוסקים ונגד שו"ע ורמב"ם כדכתב בדינא דחיי לעיל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

סקירת פרקטיקת הפסיקה המקובלת כיום

כל הליך גירושין כולל בתוכו פסיקה בתביעת מזונות ילדי הצדדים, ככל וישנם ילדים קטינים. בדרך כלל, האם תובעת את האב לשלם לה עבור הוצאותיה בגידול הקטינים בזמן שהם שוהים אצלה. לצורך קביעת התשלום אותו יעביר האב לאם יש להעריך מהן ההוצאות שלה על צרכי הקטינים ומהי עלותם. מקובל בפסיקה ובפרקטיקה לקבוע את עלות ה"צרכים ההכרחיים" של קטין בסכום הנע בין 1200 ל-1600 ₪.

נציין למספר פסקי דין יסודיים שניתנו בביהמ"ש המחוזי במסגרת הליכי ערעור.

בבר"ע 1895/02 מביהמ"ש המחוזי בת"א-יפו קבעה השופטת שטופמן בפס"ד תקדימי כי:

הלכה פסוקה היא כי צרכיו ההכרחיים של קטין שאינם דורשים ראיות מפורטות משהם בידיעה הכללית השיפוטית, עומדים על סך של 1,150 ₪ ללא הוצאות מדור וללא הוצאות גן.

בעמ"ש 1052/05 קבעה השופטת הנ"ל סך 1180 ₪ לחודש לקטין.

בעמ"ש 20511-10-10 קובעים השופטים שנלר, ורדי ולבהר-שרון כי:

בהתאם למגמת הפסיקה אף בעת מתן פסק דינו של בית משפט קמא, סכום המזונות ההכרחיים עמד אכן בקירוב לסכום של 1,400 ₪ כפי שקבע בית משפט קמא [ראו למשל אשר סברנו כי אכן יש להגדיל את הסכום שנהג בסך 1,250 ₪ בעמ"ש (ת"א) 1057/09 ש.ת. נ' ד.ג. [פורסם בנבו] (17.10.2010) והתייחסות כבע"מ 8542/10 פלוני נ' פלונית [פורסם בנבו] (29.12.2010) (פיסקה 10) ודברי כב' השופט דרורי ברמ"ש (י-ם) 17808-05-10 פלוני נ' המוסד לביטוח לאומי ירושלים [פורסם בנבו] (8.8.2011).

כלומר שלטעמם יש להגדיל את השיעור המקובל לצורכי הקטין שעמד בפסיקה ע"ס 1250 ₪ לסכום של 1400 ₪.

ובעמ"ש (ת"א) 1057/09 העריך אותו הרכב את הסכום ב-1900 ₪ לחודש.

בעמ"מ 4407/12 מקבלים השופטים עמית, רובינשטיין והנדל את פסיקת ביה"ד הרבנים שחייב את האב בסך 5,000 ₪ ל-4 קטינים בעיקר בגלל דחייה פרוצדורלית של עצם הערעור ובתוך הדברים כותב השופט עמית באמירת אגב (אוביטר דיקטום):

לאור מסקנה זו איני נדרש לבחון את השלב השני, אך למעלה מן הצורך אומר כי על פניו, הסכום של 5,000 ₪ בצירוף מחצית הוצאות רפואיות שנפסק עבור ארבעת הילדים אמנם נמוך מהסכום המינימלי המקובל לצרכים ההכרחיים, העומד על כ-1,250 ₪ לילד בצירוף הוצאות מדור. עם זאת, פסיקת מזונות למספר ילדים אינה נעשית בדרך של מכפלת סכומי המינימום, וידועה האמרה נר לאַחַד - נר לְמֵאָה, או כי לצורך הכנת מרק לאחד יש צורך בחומרים רבים, אך על מנת להאכיל מספר נוסף של אנשים די להוסיף מים (השופט ניצן סילמן בתמ"ש [קריות] 11650/07 פלוני נ' פלוני [לא פורסם, 22.1.2009]). זאת ועוד. במסגרת קביעת המזונות מתחשב בית המשפט גם ברכוש

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הצדדים, ובמקרה דנן ויתר המשיב על חלקו בדירה לטובת הילדים, מה שמאזן את סכום המזונות הנמוך-יחסית וגם פותר לכאורה את שאלת המדור.

פסקי דין רבים מאד נכתבו ברוח זו, כאשר, בבתי הדין הרבניים יש נטייה מסוימת לרף הנמוך של 1200-1300 ₪ לחודש, ובפרט כשמדובר על שלושה קטינים ומעלה. ואילו בבתי המשפט לע"מ הרף הינו סביב 1500 ₪.

וכך כותב השופט פוגלמן בבע"מ 919/15 המפורסם:

יעקב חייב להעביר לידי רחל מדי חודש תשלום מזונות המכסה לפחות את צרכיהם ההכרחיים של שלושת הילדים. סכום זה מחושב בדרך כלל כך: 1300-1400 ש"ח לכל ילד עבור מזון, ביגוד, ביטוח בריאות חובה, חינוך חובה ושאר צרכים מינימליים בסיסיים (הסכום נחפף באופן חלקי כשמדובר בכמה ילדים), בתוספת כשליש עד מחצית מהסכום שמשלמת רחל עבור שכר דירה ועלויות המדור הנלוות לו.

וממשיך שם בסעיפים 21-22 לפסק הדין ומבהיר כי מדובר על הצרכים ההכרחיים לקיומו של הקטין:

על פי פרשנותו המקובלת של הדין העברי, חובת האב במזונות "מעיקר הדין" – שהיא כאמור החובה החלה בגילאי 0-15, ובכלל זה בגילאי 6-15 – מוגבלת לגדר הצרכים הבסיסיים של הקטין בלבד. מסקנה זו נלמדת מן ההלכה שלפיה האב חייב במזונות אלה "לא" כפי עשרו אלא כפי צרכן בלבד" (שולחן ערוך, אבן העזר, סימן עג סעיף ו). כלומר, מדובר בחובה ששיעורה אינו נגזר מיכולתו הכלכלית של האב – שאז היקפה צפוי היה להשתנות בהתאם למצבו הכלכלי – אלא נובע מצרכיו המינימליים של כל ילד באשר הוא (שרשבסקי, בעמ' 379-381). בהתאם לכך נפסק כי מדובר בצורכי הקיום ההכרחי ממש:

"מתוך ההלכה, שהחויב הוא לפי צורכי הילד ולא לפי עושרו של האב – דהיינו שהוא שווה לעני ולעשיר, לאביו של בן יחיד ולמרוכה ילדים – נלמד, כי כוונתו לצורכי הקיום ההכרחי ממש" (עניין גלבר, בעמ' 20; וראו גם עניין פורטוגו, בעמ' 461; עניין גולדמן, בעמ' 536).

בצד הקביעה כי חיוב המזונות הבלעדי החל על האב מתייחס לגדר הצרכים ההכרחיים ממש, בית משפט זה לא פירט או כימת מהם אותם צרכים ומה שיעור החבות בגינם. כל שנקבע הוא כי "מדובר באותם דברים בסיסיים, שבלעדיהם אין הילד יכול להתקיים ממש" (עניין פורטוגו, בעמ' 461). במרוצת השנים גיבשו הערכאות הדיוניות את גדר הצרכים ההכרחיים המינימליים. כנזכר לעיל, נקבע כי אלה כוללים צרכי מינימום כגון מזון, ביגוד והנעלה בסיסיים, חינוך פורמלי, ביטוח בריאות ותרופות שגרתיות. את כל אלה מקובל לכמת בסכום של כ-1,300-1,400 ש"ח לילד יחיד (ראו למשל עמ"ש (מחוזי ת"א) 1180-05-14 א' א' נ' מ' א', פסקה 5 (26.3.2015) [פורסם בנבו] (להלן: עמ"ש 1180-05-14); עמ"ש (מחוזי ת"א) 20511-10-10 פלוני נ' אלמוני, פסקה 29 (4.4.2013) [פורסם בנבו]; ע"ם (מחוזי י-ם) 789/05 ע' ד' נ' ע' י', פסקאות 28-30 (16.1.2006) [פורסם בנבו]). אם מדובר בכמה ילדים במשפחה חופפים חלק מסכום הבסיס כן שהסכום הכולל פוחת) ע"א 552/87 ורד נ' ורד, פ"ד מב. (1988) 602-601, 559 (3) בנוסף, הצרכים ההכרחיים כוללים גם את חלקם היחסי של הקטינים בעלות המדור של האם הכוללת את שכר הדירה ואת עלויות החזקת הדירה. חלק זה מכומת בדרך כלל כשליש עד מחצית מן הסכום המשולם על ידי האם) ע"א 3301/92 טלמור נ' טלמור, פסקאות 3-4 (8.7.1993) [פורסם בנבו]; ע"א 52/87 הראל נ' הראל, פ"ד מג. (1989) 201, 205 (4) ע"א 764/87 אוהר נ' אוהר (31.12.1987) [פורסם בנבו].

יש להבהיר כמה הבהרות בסיסיות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

1. הסכום שנקבע בפסיקה כולל בתוכו הוצאות מזון, ביגוד ביטוח בריאות חובה והוצאות רפואיות רגילות, ועל הסכום הזה מוסיפים הוצאות דיור (שכר דירה 30-50% משכ"ד שהאם משלמת וכן דמי אחזקת מדור כגון ארנונה חשמל מים ועד בית וכד') וכן מוסיפים הוצאות חינוך והוצאות רפואיות חריגות שאותן נהוג לחייב את ההורים בחלקים שווים או חלוקה יחסית לפי יחס הכנסות ההורים.

2. סכום זה נקבע ללא קשר לזמני השהות של הקטינים אצל כל אחד מהצדדים, כך שבזמני שהות כמעט שווים¹ כמקובל 8:6 לכל שבועיים האב משלם לאם את הסכומים הנ"ל, ובנוסף לכך חייב לשאת בעלות מזונותיה והחזקתם אצלו בזמני השהות שנקבעו לו.

ואכן בתי המשפט השונים עמדו על האבסורד שבסעיף 2 והדברים סוכמו בפסק דינו של השופט פוגלמן בבע"מ 919/15 הנ"ל סעיפים 58-65:

ברם, הדין הקיים מעורר קושי ברור במקרים של משמורת פיזית משותפת – תופעה שאליה נחשפה המערכת המשפטית למן ראשית שנות ה-2000 ... על רקע התופעה המסתמנת נשמעו טענות מצד אבות כי חלוקת נטל המזונות האמורה – אשר אינה מביאה בחשבון את חלקם במשמורת הפיזית – אינה הגונה ועולה כדי הפלייתם מחמת מין..

פסק דין מרכזי בהקשר הוא ע"מ 318/05 אותו כתבה השופטת וילנר:

מטבע הדברים, במקרים בהם נושא האב באופן ישיר בהוצאות ילדיו הקטינים, יוצא הוא ידי חובת מזונותיו כלפיהם. הפועל היוצא הינו שכאשר הקטינים נמצאים במשמורת משותפת של שני הוריהם, והאב נושא באופן ישיר בחלק מהוצאות ילדיו הקטינים, על האב לשלם לקטינים במקרה כזה, מזונות מופחתים. שיעור ההפחתה במזונות האב במקרים של משמורת משותפת, ייעשה בכל מקרה ונסיבותיו תוך איזון ראוי בין מכלול הגורמים לרבות, גובה הכנסות שני ההורים; רמת החיים לה הורגלו הקטינים; צרכי הקטינים ועוד כהנה וכהנה.

ושם בסעיף 15 קבעה השופטת ללא ביסוס סטטיסטי כלכלי או על סמך כלי פיננסי מקצועי כלשהו, כי ההפחתה במצב של זמני שהות שווים תהיה 25% מהסכום המקובל לו היו במשמורתה הבלעדית של האם.

השופט פוגלמן, בבע"מ הנ"ל, מעיר כי אכן, הפסיקה קיבלה ככלל אצבע את ההפחתה של 25% מדמי המזונות המקובלים.

הפחתה זו הוחלה על דמי המזונות ככלל, אך לא על עלויות המדור ואחזקתו, שנקבעו על 30% עד 50% מהסך שמשלמת האם.

גישה זו יושמה על ידי בתי המשפט בהזדמנויות נוספות (עמ"ש (מחוזי נצ') 41385-03-15 י"ג נ' מ"ג (21.1.2016) [פורסם בנבו]. בקשה ליתן רשות לערער נדחתה (בע"מ 1655/16 פלוני נ' פלוני (10.8.2016) [פורסם בנבו]; עמ"ש 54256-09-14).

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד בעמ"ש (מחוזי מר') 25027-02-14 פלוני נ' פלוני (28.12.2014) בפס"ד של השופטות ורדה מרוז, מיכל נד"ב ומיכל ברנט, הרחיב את ההפחתה לכדי 50% בזמני שהות שווים.

¹ הערת ד"ר יואב מזאה: יש לשים ליב כי זמני השהות הינם כמעט שווים לגמרי מבחינת ההוצאות ככל וההבדלים הינם בימי החול בלבד, כך שסופי שבוע, חגים וחופשים מתחלקים בשווה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עוד הוסיפו השופטות כי לדעתן גם הוצאות המדור כולל דמי השכירות ושאר ההוצאות המדור צריכות להיות מופחתות לכדי 50%, בפרט בהתחשב בעובדה שהאב צריך גם הוא לספק מדור ראוי לקטינים בזמן שהם אצלו:

אשר להוצאות המדור - בענין זה שונה דעתנו מדעתה של כבוד השופטת וילנר בפסק דין פלוני. אמנם הוצאות המדור של האם אינן משתנות עקב המשמורת המשותפת, ואולם אין חולק כי על האב לשכור מדור שיאפשר דיור הולם לקטינות המצויות במשמרתו כמחצית הזמן. נוכח זהות שכרם של הצדדים, אנו קובעות כי השתתפות האב בהוצאות המדור תהא מופחתת ב- 50% מן החיוב הרגיל שעומד על 40% מהוצאות המדור ובאופן שהאב ישא בתשלום סך של 860 ₪ לחודש בגין הוצאות המדור.

גישה שלישית ושונה במקצת הוצעה על ידי השופט ש' שוחט מבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו בעמ"ש 14-05-1180 (נגד דעתה החולקת של השופטת י' שבת). השופט ש' שוחט סבור אף הוא כי את מרכיב הצרכים ההכרחיים שאינם כולל מדור יש להפחית במחצית (ובדרך כלל במקום 1,400 ₪ לילה, יש לפסוק 700 ₪ בלבד) עקב נשיאתו הישירה של האב בהוצאות המזונות ההכרחיים עת הקטינים שוהים עמו. אשר למרכיב המדור, הוסבר כי הדין העברי מחייב את האב בסיפוק מדור אחד בלבד ולכן יוצא האב ידי חובתו זו בכך שמחצית מן המדור מסופק על ידו במישרין עת מלין הוא את ילדיו עמו, והמחצית השנייה משולמת בכסף לאם. מטעם זה, את המחצית הנוספת של עלות המדור הנוספת המוטלת על האם יש לראות לא כצורך הכרחי של הקטינים אלא כצורך מדין צדקה, ולכן יש לחלקו בין ההורים בהתאם לדיני הצדקה (שם, פסקה 8).

השופט פוגלמן בבע"מ הנ"ל מסכם ומעיר את הקושי שעולה בפסיקה המקובלת:

עינינו הרואות: בתי המשפט המחוזיים הכירו בכך שהדין הקיים, המחייב את האב בתשלום מלוא הצרכים ההכרחיים לידי האם גם במקרה של משמורת פיזית משותפת, מעורר קושי ברור.

עד כאן סקירה קצרה ותמציתית של התפתחות הפסיקה בפרקטיקה המקובלת בבתי המשפט ובבתי הדין.

הפסיקה בערכאות השונות של בתי המשפט האזרחיים, התקבלה והתפשטה גם בבתי הדין הרבניים ב- 15 השנים האחרונות, בתי הדין הרבניים אימצו את העקרונות המעשיים, שעל פיהם חישבו וכימתו בתי המשפט את עלות צורכי הקטינים, גם אם מבחינת הדין וההלכה עצמם, נחלקו הדיינים על פסיקות בתי המשפט, ובעיקר על פסיקת בג"ץ בבע"מ 919/15, פסיקה המטילה אחריות גם על האם, וממילא מפחיתה מחובת האב, עצם הפרקטיקה הקובעת את שיעור גובה המזונות ההכרחיים לצורכי הקטין התקבלה ללא עוררין גם ברוב בתי הדין.

סיכום

בבתי המשפט התקבלה פרקטיקה של פסיקה המשערת את עלות הוצאות הגידול של הילדים.

פרקטיקה זו התקבלה גם בבתי הדין הרבניים ב-15 השנים האחרונות.

כשאנו עוקבים אחר התפתחות הפסיקה, אנו רואים, כי הסכומים של דמי המזונות, כמו גם הערכת האחוז, אותו על האב לשלם מההוצאות השוטפות ומדמי המדור ואחזקתו, נקבעו מתוך אומדן שאינו מבוסס על כלים פיננסיים וסטטיסטיים מקצועיים, אלא מבוסס על "ידיעה שיפוטית שאינה צריכה הוכחה".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הדרך הזו התחילה בפסק הדין של השופטת יהודית שטופמן בבר"ע 1895/02 משנת 2002 שצוטט לעיל, ביחס לעלות הצרכים השוטפים, ומשם בפסקי דין רבים שהעלו את הסכום שקבעה שטופמן.

בפסק הדין של השופטת וילנר, בפס"ד 308/05 הוגדרה הפחתה אפשרית, במצב בו זמני השהות ההוריים שווים פחות או יותר, שנאמדה ב 25% ללא ביסוס.

גם בחיוב המדור, לא נבדק כמה הקטינים באמת מוסיפים לאם בהיותם מתגוררים אצלה, לא נלקחה בחשבון העובדה, שבכל מקרה, האם היתה צריכה לשכור דירה לעצמה לאחר הגירושין, גם אם הקטינים לא היו חיים אצלה כלל, ונקבע כלל שרירותי של חיוב 30% בקטין אחד, 40% בשני קטינים ו-50% בשלושה קטינים.

גם ההפחתה בסך 25-50 אחוז מדמי המדור במשמורת משותפת נעשתה מהבסיס הנ"ל שנקבע זה מכבר.

הנה כי כן, נראה, שהגיע הזמן לתת לאנשי המקצוע בתחומי הכלכלה והסטטיסטיקה לומר את דברם, ולהעניק לפסיקה המשפטית כלי מדידה מקצועיים בכדי להגיע לפסיקה הנכונה.

קיי"ל "אין לדיין אלא מה שעניו ראות", וכבר ביאר רבנו הגר"א כי דין "אמת לאמיתו", פירושו, כי השופט/הדיין חייב לדעת את האמת, דהיינו ההלכה, ומצד שני לחברה למציאות העומדת לנגד עיניו.

וכך הוא בנידון דידן, ההלכה מחייבת את האב לזון את ילדיו "כדי צרכם". אך מהם צורכיהם ומהי עלותם, חובה עלינו לבדוק.

לפיכך, חובה מוטלת עלינו לצאת לדרך בה נבדוק מהם באמת צורכי הקטינים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שיערוך המזונות

ישנן שתי דרכים ישנן להעריך את צרכי הילדים ועלותם.

הדרך האחת, לבדוק מהם המוצרים שנוהגות משפחות לצרוך, באיזו עלות, ואיזה אחוז מתוך הוצאות אלו הינו לצורכי הילדים, דהיינו מהי עלות גידול הילדים הנהוגה בפועל.

יש להעיר שאותנו מעניין פלח האוכלוסייה המוציא הוצאות הכרחיות, חיוניות ובסיסיות, דהיינו, עשירון 1.

בפועל נבדוק את כלל האוכלוסייה. אך בכדי לחייב אב בכפייה לא נחייב מעבר להוצאה המקובלת בעשירון התחתון.

למעשה אדם עובד המשתכר שכר חציוני, נחשב ל "אדם בינוני" ולכן, יעניינו אותנו הוצאות עבור גידול ילדים, גם ברמות השכר החציוניות, דהיינו, כ 6,500 ₪ נטו ליחיד (השכר שמחצית מתושבי המדינה מרוויחים פחות ממנו).

הדרך השנייה הינה לבדוק מהם צרכי הקטינים, ללכת בדרכם של חז"ל, ולבנות רשימת מוצרים המתאימה לדור בו אנו חיים, לבדוק את עלותם בשוק, ולחייב את האב לספק אותם או תמורתם.

אמנם, אם נמצא סתירה בין 2 הדרכים, הרי שנצטרך ללכת בדרך השנייה, שהיא הנכונה והראויה יותר. שהרי יתכן שאנשים מוציאים פחות מדי, או להיפך, רוכשים לילדיהם יותר מהנצרך, מכיוון שבדור השפע, האינסטנט והפזבז, אנשים רוכשים גם דברים שאינם נצרכים, אלא מותרות, שוודאי א"א לכפות את האב להעניקם לילדיו, וכך הבהיר לי הגאון הראשל"צ הג"ר משה שלמה עאמר שליט"א [שיחה מוקלטת].

2 הדרכים צריכות זהירות רבה, כי מי אנחנו שנחרוג מרשימת המוצרים שחז"ל קבעו, ונטען שכיום יש להרחיב את רשימת הצרכים ההכרחיים והחיוניים.

דבר יסודי נוסף, שחייבים אנו לקחת בחשבון, שישנם מוצרי צריכה שהינם תלויי שהות כגון אוכל, נסיעות וכדו' [להלן: הוצאות תלויות שהות או "יומיות"], וישנן הוצאות שאינן תלויות שהות באופן מובהק, לדוגמא, ביגוד והנעלה, גם אם הילדים נמצאים אצל האם אפילו יום אחד בחודש, הם צריכים בגדים וכלי אוכל וכדו' [להלן: מוצרים שאינם תלויי שהות או הוצאות "חודשיות"].

אמנם, גם במוצרים שאינם "תלויי שהות" באופן מובהק, ישנה השלכה לזמני שהות, נצטרך למצוא דרך לשקלל את זמני שהות היחסיים אצל כל הורה גם במוצרים אלו.

ובכן הבה ונצא לדרך.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שיערוך לפי הרגלי צריכה

הרגלי הצריכה כיום משתנים ממשפחה למשפחה ושונים בין המעמדות השונים, הסביבה החברתית, מקום המגורים, המגזר לו שייכת המשפחה ועוד פרמטרים רבים.

נבדוק מהם הרגלי הצריכה של משפחה ממוצעת בישראל, ונדע כמה הינה רגילה להוציא עבור כל ילד, בהתאם לעשירון הסוציו-אקונומי אליו היא שייכת.

מידיעה זו נוכל לגזור את חיוב דמי המזונות, בשעה שההורים נפרדים, ידיעה זו תהיה מגובה בנתונים מספריים ואמפיריים, ולא רק באומדן הנקבע ע"י הערכה שרירותית ולא מבוססת.

עלינו לבדוק כיצד אנשים נוהגים בפועל, ומהו הסכום שהאדם הממוצע והסביר מוציא עבור החזקת ילדיו.

לשם המחקר שלפנינו, נעזרנו במספר רב של אנשי מקצוע בתחומי כלכלה וסטטיסטיקה, וכן במחקרים של גופים כלכליים, שזוהו תחום ההתמחות שלהם.

אעיר שוב, כי מידע זה, לא בהכרח יכול לחייב את האב לשלם בכפיה את הצרכים המקובלים, זאת, משום שבדור השפע שלנו, אנשים מוציאים הוצאות עבור מוצרי צריכה, הרבה מעבר לצרכים החיוניים וההכרחיים, זאת, גם כשהם חיים ברמות הכנסה נמוכות מאד, ולכן, התוצאות תהיינה, לכל היותר, אינדיקציה לקו העליון של הצריכה, אך יתכן, כי בפועל לא ניתן לחייב אלא את החיוני וההכרחי.

ראשית, פניתי ללשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן: הלמ"ס), בנוסף, נעזרתי בלוחות ומחקרים של רשות המיסים של משרד האוצר, במחקר של בנק ישראל והאוניברסיטה העברית, בעמותת פעמונים, דו"ח ועדת שיפמן, דו"ח ועדת חריס, ובסופו של דבר, השוויתי את התוצאות, עם מחקר יסודי, שנעשה בשנה האחרונה, ע"י פורום קהלת לכלכלה משפט וחברה.

בחלק שלפנינו נציג לוחות וטבלאות שקיבלנו מהגופים הנ"ל, נשווה את התוצאות. וננסה להצביע על הדרך הנכונה והמאוזנת, לדעתנו, לחישוב דמי המזונות.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

בדצמבר 2018 פניתי ללשכה המרכזית לסטטיסטיקה ע"מ שיספקו לנו נתונים סטטיסטיים ביחס להוצאות המקובלות, המשקפות את עלות גידול הילדים.

לאחר עבודת מחקר שארכה כשנה וחצי, קיבלנו מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה את הלוחות המשערכים את עלות גידול הילדים, והינם מפורסמים לראשונה במסגרת זו².

הלוחות מחולקים לעשירונים ולמיקומו המספרי של הילד במשפחה.

² בתחילה ניסינו להשתמש בלוחות הקיימים כבר בידי הלמ"ס, ומשהתברר, שמעולם לא נעשתה בדיקה יסודית, המצליחה לבדוד את התוספת השולית והראלית עבור כל ילד, הרי, שלבקשתי הסכימה המחלקה למיקרו כלכלה, האחראית על כל סקרי ההוצאות של משקי הבית בישראל, לבנות לוח הנתון את הסכומים אותם מוציאים הורים בעבור הוצאות הילדים. עיבוד הנתונים הנדרש ארך כשנה וחצי, במהלך הזמן נוצר קשר גם בין משרד המשפטים ללמ"ס, ומונתה נציגה ממשרד המשפטים שהביאה את העמדה של משרד המשפטים. לאחר שהלוחות הסופיים נבנו התעוררה דרישה חד משמעית במחלקה לייעוץ וחקיקה של משרד המשפטים, שלא לפרסם את התוצאות, בניגוד לחוק חופש מידע, בטענה שהתוצאות 'רגישות', ובמילים אחרות, לא מתאימות לקונספציה השלטת כיום. לצערי הרב, דרישה זו בלמה את הדרישה שלנו לפרסום התוצאות באופן רשמי, ומצד שני, הובהר ע"י הלמ"ס, כי הלוחות שאנחנו מפרסמים לראשונה במאמר זה הינם הלוחות המעודכנים לשנת 2020, וניתן להשתמש בהם לצורכי פסיקת דמי המזונות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לוח אחד נותן תוצאות של ממוצע רב גילאי (18-0), ולוח אחד נותן תוצאות ממוצעות של קטני קטנים (0-6).

יש להבהיר, כי התוצאות כוללות את כלל הצריכה של כל מוצרי הצריכה הנדגמים, דהיינו³, כל המוצרים הקיימים שמשפחה כלשהי צורכת, כולל דיור (שכר דירה או דירה בבעלות) ואחזקת מדור על כלל מרכיביה (ארנונה ועד בית חשמל גז מים, עוזרת בית, סיוד שיפוצים וכו'), כלל הוצאות מזון, הלבשה הנעלה, משחקים, שעונים, תיקים ותכשיטים, תספורת וקוסמטיקה ועוד, תקשורת, מחשבים ואינטרנט, פלאפונים, משחקי מחשב, רכב (רכישת רכב, ביטוחים וטקסים, תיקונים, דלק ושאר הוצאות רכב, תחבורה ציבורית ומוניות), בריאות ורפואה (לא כולל הוצאות חריגות, טיפולי שיניים, משקפיים ניתוחים ואסתטיקה), מוצרים בני קיימא (כולל ריהוט, מוצרי חשמל וכדומה), מתנות, תרומות מיסי ארגון וכדומה).

יש לשים לב, כי ישנם הוצאות שאינן תלויות בזמני השהות, יש הוצאות שהינן תלויות שהות באופן קוהרנטי ישיר, וישנן הוצאות המושפעות מזמני השהות השונים, אך אינן נגזרות אך ורק מזמני השהות.

בלוחות הלמ"ס הוגדרו 3 קטגוריות, וזאת ע"פ בקשת משרד המשפטים:

1. מוצרים תלויי שהות מובהקים.
2. מוצרים שאינם תלויי שהות מובהקים.
3. מדור.

כפי שאפשר לראות, משקי בית בשלושת העשירונים הנמוכים, מוציאים הרבה מעבר ליכולת הכלכלית האמיתית שלהם, ונמצאים בגירעון קבוע הולך ומצטבר, דבר המצריך הדרכה נכונה ע"מ להתאזן. ניתוח הרגלי הצריכה של כלל העשירונים, ואפילו של העשירונים הנמוכים, מעלה כי הצריכה בפועל, שתשתקף בנתונים שנביא בהמשך, הינה צריכת יתר, כמוכּן שכלולים בה הרבה מאד מוצרי מותרות, עובדה זו חובה לקחת בחשבון כבואנו לחייב ולכפות את האב להוציא עבור ילדיו⁴.

בנוסף, בקשתי מהלמ"ס היתה לדעת כמה מוציא משק בית עם 2 הורים על כל ילד, בפועל הלוחות משקפים יחס מקדם של 1.25 נפש סטנדרטית, שממנה נגזרת התוספת השולית של כל ילד, ולא יחס של מקדם 1 נפש סטנדרטית, דבר המטה את המספרים בלוחות הלמ"ס ב- 25% כלפי מעלה, כך, שלדעת, המספרים שלקמן הינם גבוהים ב 25% מהעלות הראלית של ילדים במשק בית עם 2 הורים.

יתכן שהתוצאות והמספרים האמיתיים שהגיעו אליהם אנשי המקצוע, לא יתקבלו בכרחה, בזמן שהפסיקה התרגלה לשבלונה מסוימת, והקונספציה כבר מושרשת בנוהג שהתקבל הפסיקה⁵.

להלן לוחות הלמ"ס לשני העשירונים הראשונים למשפחה המונה עד 5 ילדים⁶.

³ לוח 1.1 בפרסומי הלמ"ס.

⁴ לדעתי, ראוי היה שהדיין או השופט ימליץ לאב ולאם לכלכל עצמם בצורה מותאמת ליכולת הפיננסית שלהם, וק"ו בן בנו של ק"ו, שאסור לחייב את האב להוציא ולבזבז על ילדיו מעבר ליכולת האמיתית שלו, מה שלצערי נעשה דבר יום ביומו, דבר היוצר חובות ענק של מזונות לא משולמים, וזאת מפני שחייבי המזונות גבוהים הרבה מעבר לעלות האמיתית של הילד.

⁵ אכן, כפי שכתבנו לעיל, נתקלנו בלחץ כבד שהפעילו גורמים במשרד המשפטים בדרישה שלא לפרסם את התוצאות.

⁶ מעבר ל 5 ילדים אין מובהקות סטטיסטית.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

[הלוחות המלאים יובאו בנספח 1.]

נציין שוב, כי הסכומים דלהלן, כוללים את כל ההוצאות הקיימות ועלות גידול הילדים, כולל מזון, הלבשה, מדור, אחזקת מדור ריהוט, מוצרי חשמל, הוצאות רכב ותקשורת וכדומה, למעט חינוך, נופש והוצאות בריאות חריגות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לוח מספר 1(א)⁷ - הוצאות לחודש מלא עבור ילדים גיל 0-6 – עשירון 1-2

לחודש					הוצאות ילד 0-5
הכנסות כספיות נטו לנפש עד 1,872 ₪					עשירון ראשון:
5	4	3	2	1	מספר ילדים 0-5 לפי מיקום
189	208	234	271	331	תלוי שהות
164	183	209	247	309	לא תלוי שהות
146	164	188	223	281	מדור
499	555	631	741	922	סה"כ עלות
הכנסות כספיות נטו לנפש גבוהות מ-1,872 עד 2,785 ₪					עשירון שני:
5	4	3	2	1	מספר ילדים 0-5 לפי מיקום
212	233	262	304	371	תלוי שהות
326	364	416	491	616	לא תלוי שהות
166	186	213	253	319	מדור
704	783	891	1,048	1,305	סה"כ עלות

לוח מספר 1(ב) – הוצאות לחודש מלא עבור ילדים ממוצע גיל 0-18 – עשירון 1-2

לחודש					הוצאות ילד 0-17
הכנסות כספיות נטו לנפש עד 1,872 ₪					עשירון ראשון:
5	4	3	2	1	מספר ילדים 0-17 לפי מיקום
365	388	418	459	521	תלוי שהות
257	281	313	359	431	לא תלוי שהות
184	204	231	270	334	מדור
811	877	966	1,090	1,287	סה"כ עלות
הכנסות כספיות נטו לנפש גבוהות מ-1,872 עד 2,785 ₪					עשירון שני:
5	4	3	2	1	מספר ילדים 0-17 לפי מיקום
409	435	469	515	584	תלוי שהות
512	560	624	714	858	לא תלוי שהות
209	231	262	307	379	מדור
1,129	1,226	1,354	1,536	1,820	סה"כ עלות

⁷ בד"כ נשמיט את הספרות שאחרי הנקודה העשרונית, כך, שלעיתים התוצאה תהיה מעוגלת ולא תתאים בדיוק לסכום סך המספרים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דמי מזונות – למ"ס

הלוחות הנ"ל משקפים הוצאות לחודש מלא, בלמ"ס לא פיתחו שיטה או כלי לחישוב חלוקת העלויות בין ההורים לאחר הגירושין.

ע"מ לגזור מלוחות אלו את דמי המזונות במצב בו הקטינים שוהים אצל שני ההורים, יש לחלק את המוצרים "תלויי השהות" ב-30, ולהכפיל את התוצאה במספר הימים אצל כל הורה⁸.

ביחס למוצרים המוגדרים "אינם תלויי השהות", כמו בגדים וכדומה, לזמני השהות ישנה השלכה משמעותית, אך אין התאמה ישירה ומלאה. בפסיקה כפי שראינו נהוג להפחית 25-50 אחוז, ד"ר שראל ואריאל קרלינסקי, במאמר שיובא לקמן, פיתחו אלגוריתם ונוסחה, המחשבים את צורת החלוקה הנכונה כמובא בטבלה מספר 3 במאמרם.

בטבלאות שנציג לקמן נקטנו בשיטה של חלוקה יחסית, לפי יחס זמני השהות, בהנחה, שגם האב קונה לקטינים בגדים ועוד צרכים, למרות שאינם אצלו את מלוא הזמן, התוצאה גבוהה יותר מהאופן בו מחלקים שראל וקרלינסקי את העלויות השונות (אינן תלויות השהות) ומדור.

ביחס למדור, לא הפחתנו כלל, ודמי המזונות המחושבים, כוללים **תשלום מלא**, עבור התוספת שהאם צריכה להוסיף לצורך הקטינים, מעבר להוצאת המדור שבכל מקרה היתה נושאת בה מחמת הפירוד.

שיטה זו איננה נכונה לדעתו של השופט המחוזי שאול שוחט, שהובא בפרק ב, השופט שוחט סבור, כי יש להטיל על האב מחצית בלבד מתוך עלות התוספת של המדור אצל האם, מאחר שבמחצית החודש מספק האב מדור בעין לקטינים, לשיטתו, יש להפחית מעלויות המדור המובאות בלוחות שלקמן באופן יחסי לזמני השהות. בלוחות הבאים נחשב את דמי המזונות שהאב יעביר לאם בחלוקת ימים סטנדרטית² של 6:8 [6 ימים בשבועיים אצל האב ו 8 אצל האם] לפי העקרונות שלעיל.

נציב את המספרים במשפחה עם ילד אחד ועד שלושה ילדים.

נחשב מהי העלות בעין המוטלת על האב, כשהקטינים שוהים אצלו, ונחשב את סך העלות הכוללת, שהאב נושא בה מדי חודש, עבור כל ילד, כולל הוצאות מדור **כפולות** (הוצאות בעין+דמי המזונות שמעביר לאם).

טבלה ראשונה תשקף את העלויות ודמי המזונות בקטני הקטנים [עד גיל 6] ואילו הטבלה השנייה תשקף את העלויות ודמי המזונות בממוצע רב גילאי [18-0].

המספרים המודגשים בקן הם דמי המזונות שהאב יעביר לאם והינם כוללים את כלל ההוצאות, תלויות השהות, אינן תלויות השהות ומדור.

[הטבלאות מחולקות לפי עשירונים, צורת החישוב הינה חלוקת ההכנסה לפי מספר נפשות, 2 נפשות+מספר הילדים, לדוגמא, הכנסה של 10,000 ₪ כשיש 2 ילדים תחולק ב 4 ותציב את המשפחה [בעשירון השני]

⁸ שיטה זו אינה מדוייקת לחלוטין כאשר ההורים חולקים את סופי השבוע, החגים והחופשים באופן שווה, שאז ההכרל בעלויות בין הבתים קטן מאד גם כשלאם יש יום או יומיים נוספים באמצע השבוע.

⁹ יש לציין כי בפועל זמני השהות של 6:8 ל 14 הינם זמני השהות כמעט שווים בהוצאותיהם, משום עלות ימי שבת וחג וחופשים הינה גבוהה מעלות יום חול רגיל, ומכיוון שימים אלו מתחלקים בצורה שווה לגמרי הרי רמת הוצאותיו של האב הינן כמעט זהות להוצאות האם, עיין בהרחבה במאמרו המרתק של ד"ר יואב מאזה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עשירון 1 – לוח 1(ג)

הכנסה נטו לנפש¹⁰ – עד 1872 ₪.

ילד 1 – הכנסות נטו עד 5,616 ₪ למשק בית, 2 ילדים – 7,488 ₪ למשק בית, 3 ילדים – עד 360,9 ₪ למשק בית וכן הלאה.

ממוצע פר ילד	לשלושה ילדים	ילד שלישי	ילד שני	ילד ראשון	ילדים בגיל 0-6
279	836	234	271	331	תלוי שהות
255	786	209	247	309	לא תלוי שהות
231	692	188	223	281	מדור
723	2170	631	741	921	סך עלות חודשית לחודש מלא
		14.7	17.2	21.3	הוצאה ליום ללא מדור
<u>532</u>	<u>1597</u>	<u>439</u>	<u>515</u>	<u>643</u>	הוצאות האם כולל מדור בהסדרי שהות רגילים 57%-43%
461	1383	379	446	558	הוצאות האב בעין כולל מדור בהסדרי שהות רגילים 57%-43%
993	2980	818	962	1200	סך הוצאותיו של האב, ככל והינו מעביר לאם דמי מזונות מלאים

ממוצע פר ילד	שלושה ילדים	ילד שלישי	ילד שני	ילד ראשון	ממוצע רב גילאי 0-18
466	1398	418	459	521	תלוי שהות
368	1103	313	359	431	לא תלוי שהות
278	835	231	270	334	מדור
1112	3336	966	1,090	1,287	סך עלות חודשית לחודש מלא
		24.3	27.2	31.7	הוצאה ליום ללא מדור
<u>748</u>	<u>2245</u>	<u>644</u>	<u>729</u>	<u>872</u>	הוצאות האם כולל מדור בהסדרי שהות רגילים 57%-43%
638	1916	546	624	746	הוצאות האב בעין כולל מדור בהסדרי שהות רגילים 57%-43%

¹⁰ החישוב הינו, 2 נפשות+ מספר הילדים= סך הנפשות, מחלקים את ההכנסה בסך הנפשות והתוצאה מגדירה את העשירון.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

1386	3961.5	1190	1353	1618	סך הוצאותיו של האב, ככל והינו מעביר לאם דמי מזונות מלאים
------	--------	------	------	------	--

עשירון 2 - לוח 1(ד)

ילד ה 1 – הכנסות נטו עד 8,355 ₪ למשק בית, 2 ילדים – 11,140 ₪ למ"ב, 3 ילדים 13,925 ₪ למ"ב וכן הלאה.

ממוצע פר ילד	שלושה ילדים	ילד שלישי	ילד שני	ילד ראשון	ילדים בגיל 0-6
312	937	262	304	371	תלוי שהות
508	1523	416	491	616	לא תלוי שהות
262	785	213	253	319	מדור
1082	3245	891	1048	1306	סך עלות חודשית לחודש מלא
		22.6	26.5	32.9	הוצאה ליום ללא מדור
<u>726</u>	<u>2179</u>	<u>597</u>	<u>703</u>	<u>878</u>	הוצאות האם כולל מדור בהסדרי שהות רגילים 57%-43%
617	1851	506	597	746	הוצאות האב בעין כולל מדור בהסדרי שהות רגילים 57%-43%
1343	4029	1104	1301	1355	סך הוצאותיו של האב, ככל והינו מעביר לאם דמי מזונות מלאים

ממוצע פר ילד	שלושה ילדים	ילד שלישי	ילד שני	ילד ראשון	ממוצע רב גילאי 0-18
523	1568	469	515	584	תלוי שהות
732	2196	624	714	858	לא תלוי שהות
316	948	262	307	379	מדור
1571	4712	1354	1536	1820	סך עלות חודשית לחודש מלא
		36.4	40.9	48	הוצאה ליום ללא מדור
<u>1026</u>	<u>3080</u>	<u>881</u>	<u>1003</u>	<u>1196</u>	הוצאות האם כולל מדור בהסדרי שהות רגילים 57%-43%
858	2576	735	838	1003	הוצאות האב בעין כולל מדור בהסדרי שהות רגילים 57%-43%
1884	5657	1616	1842	2199	סך הוצאותיו של האב, ככל והינו מעביר לאם דמי מזונות מלאים

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אין ספק שהתוצאות הינן דרמטיות, למרות, שלדעתנו הסכומים מוטלים כלפי מעלה ב 25%, כאמור לעיל, אך עדיין הסכומים נמוכים מאד מהמקובל.

ככל ולאם אין הוצאות מדור יש להפחית בהתאם לטבלה.

מובן, שמסכום זה יש להפחית קצבת ילדים וסיוע בשכר דירה ככל שהאם זכאית לו.

לפיכך, הסכומים שבטבלה יופחתו ב-150 ₪ ויותר.

לא אכחד שהתוצאות מפתיעות. אך עם מספרים לא נוכל להתווכח, תוצאות הלמ"ס שוברות את הקונספציה המקובלת. אך אל לנו לבוש מן המלעיגים מלחזור בנו, ומודים דרבנן היינו שבחייהו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

רשות המיסים

רשות המיסים מפרסמת **טבלאות הוצאות לפי הכנסה**, טבלאות אלו, הינן כלי העבודה המקצועי של מפקחי רשות המיסים, והם הבסיס לעבודתם של המפקחים.

בלוחות רשות המיסים מתוארת **כלל** הצריכה למשק בית, לפי עשירוני הכנסה ולפי מספר הנפשות [יחיד, זוג, זוג+1, זוג+2 וכן הלאה].

כלל הצריכה, דהיינו, כל המוצרים הקיימים שמשפחה כלשהי צורכת, כולל דיור (שכר דירה או דירה בבעלות) ואחזקת מדור על כלל מרכיביה (ארנונה, ועד בית, חשמל, גז, מים, עזרת בית, סיוד שיפוצים וכו'), כלל הוצאות מזון, הלבשה הנעלה, כולל משחקים, שעונים תיקים ותכשיטים, תספורת, קוסמטיקה ועוד, תקשורת מחשבים ואינטרנט, פלאפונים, משחקי מחשב, רכב (רכישת רכב, ביטוחים וטסטים, תיקונים, דלק ושאר הוצאות רכב, תחבורה ציבורית ומוניות), חינוך (כולל מעונות, גנים, טיולים, חוגים, ציוד לביה"ס, קייטנות, צהרונים ושאר הוצאות חינוך), בריאות ורפואה (כולל הוצאות חריגות, טיפולי שיניים, משקפיים, ניתוחים ואסתטיקה), מוצרים בני קיימא (כולל ריהוט, מוצרי חשמל וכדומה), בילוי נופש ופנאי (כולל טיולים בארץ ובחול, קולנוע, מוצרי בידור, אירועים משפחתיים, מתנות, תרומות מיסי ארגון וכדומה).

השימוש שלנו בלוחות רשות המיסים, יהיה, באופן שנבדוק בכמה גדלות ההוצאות עם כל ילד שמתווסף למשפחה, ונניח שזו העלות הראלית של גידול הילד, יש לזכור כי חז"ל חייבו לפי ברכת הבית, ולכן, זו אינדקציה נוספת להבין מהי התוספת היחסית של כל ילד, וזאת בדומה למתודיקה שפותחה בלמ"ס, לאחר שנדע מהי התוספת השנתית נחלק אותה ל-12 חודשים וזהו הסכום אותו נכון להשית על ההורים [בבתי המשפט] או על האב לבדו [בבתי הדין].

להלן תוצאות נתוני רשות המיסים במשפחות בעשירון 1 ועשירון 2 והינן בעלות 1-3 ילדים.

בטור הרביעי נבצע התאמה המפחיתה 15% לאחר שהפחתנו הוצאות שאינן ניתנות לחיוב, כגון, סגריות, תרומות, ביטוח מקיף (להבדיל מביטוח חובה וצד ג), ועוד מספר מוצרים בדומה לכך בקטגוריית פנאי ונופש, כגון בתי מלון ובתי קולנוע.

בטור החמישי התאמנו את העלויות לפי זמני שהות נורמטיביים שבהם האב לוקח את הקטינים פעמיים בשבוע, כולל לינה, וכן כל סופ"ש שני, וזאת ביחס למוצרים תלויי שהות באופן מובהק.

המספרים המודגשים בקו משקפים את דמי המזונות שהאב יעביר לאם עבור כל ילד.

[הערה חשובה מאד: לפי נתוני רשות המיסים הרי שמשפחות בעשירון 1-2 חיות הרבה מעבר ליכולת הכלכלית האמיתית שלהם והם מוציאים עד 168% מהכנסתם, כך שלא ניתן באמת לחייב סכומים אלו ולהכניס אותם לגירעון קבוע של עשרות אלפי שקלים בשנה].

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לוח מספר 2(א) – הכנסות נטו 7-000,5,000 ש"ח למשק בית לחודש.

כולל הכל חודשי לאחר התאמה נוספת של הפחתת סעיפי רשות ¹² (15%)	כנ"ל ובהתאמה לפסיקה ¹¹	זמני שהות של 57%-43% כמקובל הפחתה של מוצרים תלויי שהות	כנ"ל בחלוקה חודשית	תוספת עבור הילד בכלל הוצאות לשנה	
517	664	830	977	11,724	ילד אחד
214	274	343	404	4,848	ילד שני
214	274	343	405	4860	ילד שלישי
365	469	586	690	8286	ממוצע לילד ב 2 ילדים
315	405	505	595	7144	ממוצע לילד ב 3 ילדים

לוח מספר 2(ב) - הכנסות נטו למשק בית 9-000,7,000 ש"ח.

כולל הכל חודשי לאחר התאמה נוספת של הפחתת סעיפי רשות (15%)	כנ"ל ובהתאמה לפסיקה	זמני שהות של 57%-43% כמקובל הפחתה של מוצרים תלויי שהות	כנ"ל בחלוקה חודשית	תוספת עבור הילד בכלל הוצאות לשנה	
630	808	1010	1189	14,286	ילד אחד
420	539	674	793	9,516	ילד שני
757	971	1214	1429	17,148	ילד שלישי
525	673	842	991		ממוצע לילד ב 2 ילדים
602	772	966	1137		ממוצע לילד ב 3 ילדים

¹¹ בפסיקה מקובל לחייב מחצית הוצאות חינוך ובריאות ולהפחית 25% בעבור הוצאות שאינן תלויות שהות במובהק כגון ביגוד וכדומה.

¹² הופחתו עוד 15% מהסך הכולל, הכוללים מסעדות ובתי מלון, טיולים לחו"ל, ביטוחים מעבר לנורמה, עוזרת בית ומבשלת, עיתונים, מוצרי תרבות כגון קולנוע, כבלים, חיות מחמד, לוטו וכד', הוצאות רכישת רכב, ביטוחים, בלאי וירידת ערך, אך נשארו הוצאות דלק ושמונים לרכב.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בנק ישראל¹³

באפריל 2014 בעקבות המחאה החברתית הגדולה, המכונה מחאת הקוטג', הוציא בנק ישראל דו"ח מחקר, לצורך גיבוש מדיניות ממשלתית לסיוע למשפחות עם ילדים.

את המחקר ערכו עדי ברנדר מחטיבת המחקר של בנק ישראל, ומישל סטרבצ'יניקי מהמחלקה לכלכלה וביה"ס למדיניות ציבורית באוניברסיטה העברית.

נתוני הבסיס של המחקר הינם סקרי הוצאות משק בית של השנים 2004 ו-2012, וכן דוחות מס הכנסה של כ-300,000 שכירים.

המחקר בדק שלושה סעיפים עיקריים, מזון [כולל הלבשה והנעלה], מדור וחינוך.

סעיף תחבורה ותקשורת גם הוא נבדק אך נמצא זניח יחסית בגילאים 0-15.

בסעיף החינוך לא נעסוק במסגרת זו.

וכך כותבים החוקרים במסקנת המחקר, ביחס לסעיף הוצאות המזון, ההלבשה וההנעלה :

כדי לסכם את השפעת הילדים על ההוצאה הכספית, אמדנו רגרסיות על סך ההוצאות של המשפחות, כפונקציה של מספר ילדים ושל משתנים מפקחים נוספים, שנות לימוד של ראש משק הבית, שנות הלימוד בריבוע, גיל ראש משק הבית, הגיל בריבוע, ומספר המפרנסים.

מהרגרסיה עולה, שקיומו של ילד בן 0-3 במשפחה מוסיף 650 ₪ להוצאה החודשית של המשפחה, סכום זה יורד לכ-300 ₪ בקבוצת הגיל 4-14, אך הוא מטפס לכ-1000 ₪ בגילים מתקדמים יותר – 15-17.

ביחס להוצאות המדור כותבים בעלי המחקר :

התמונה המתקבלת היא, כי סעיפי השכירות והמשכנתא מוסיפים כ-150 ₪ לילד להוצאה החודשית של המשפחה בגילאים 0 עד 4, וכ-200 ₪ בגילאים 15 עד 17.

בעוד ילדים בגילאי 4-15 לא מוסיפים כלל על ההוצאה החודשית לדירור.

לוח מספר 3 - עלות גידול ילדים – בנק ישראל

גיל הילד	מזון והלבשה	מדור	סה"כ לחודש מלא	בהתאמה לזמני שהות
0-3	650	150	700	450
4-14	300	0	300	200
15-17	1000	200	1200	770
ממוצע	650	116	733	473

¹³ [בנק ישראל-עלות גידול ילדים](#)

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

פורום קהלת

[שראל-קרלינסקי-מזא"ה.](#)

לאחר שעשינו את העבודה הנ"ל, התברר, כי נעשתה עבודה מקיפה במכון המחקר המשותף לפורום קהלת.

יו"ר פורום קהלת לכלכלה, ד"ר מיכאל שראל, הינו הכלכלן הראשי של משרד האוצר (לשעבר)¹⁴ ועוזר המחקר שלו, הכלכלן אריאל קרלינסקי, קיבלו מהלמ"ס את סקרי הוצאות משק בית, לשנים 2014-2017, סקרים מפורטים, הדוגמים מאות אלפי משקי בית לאורך שנים, מכל המגזרים ומכל הסקטורים הסוציאקונומיים, סקרים הדוגמים את כל ההוצאות עבור כלל המוצרים והשירותים במשק.

החוקרים הנ"ל, בדקו מהו אומדן העלות האמיתית של ילד בישראל בכל הגילאים ובכל סוגי המשפחות, המגזרים והמעמדות.

מחקר זה המתפרס על פני 44 עמודים, פורסם ברבעון לכלכלה, שהינו כתב העת המדעי החשוב והיוקרתי לנושאי כלכלה, וזאת לאחר ביקורת ושפיטה של כלכלנים ושופטים, שבדקו את מתודות ושיטות המחקר ואישרו אותו לפרסום.

מחקר זה, מתייחס לעבודות בנושא זה שנעשו בישראל ובעולם, בעיקר באוסטרליה, וכן לעבודתו של פרופסור ראובן גרונאו, שהינה הבסיס למסקנות ועדת שיפמן (דו"ח שיפמן) בנושא מזונות ילדים.

בהמשך למחקר המגדיר את העלות החודשית של גידול הילדים, נעשתה עבודת מחקר בשיתוף עם ד"ר יואב מזא"ה, המאפשרת לחלק בצורה נכונה את העלויות בין ההורים (קביעת דמי מזונות וחלוקתם בין ההורים - אריאל קרלינסקי-מיכאל שראל-יואב מזא"ה).

למעשה, הן מתודת המחקר המקובלת על גרונאו והן זו המקובלת על ד"ר שראל, הינה השוואה בין משפחות באותה רמת חיים חומרית, עם ובלי ילדים, וזאת ע"מ להבין כמה הורים צריכים להוסיף על הוצאות משק הבית, כאשר מתווספים ילדים למשק הבית, באופן שרמת החיים החומרית תשמר, התוצאה משקפת את הסכום, שיש לאמוד כתוספת השולית שהילד "עולה" להורים.

הדרך המקובלת בעולם, הינה שיטה כלכלית-סטטיסטית הנקראת Iso-prop להגדרת "רמת חיים חומרית-כלכלית", וזאת ע"י הגדרת סל מוצרים בסיסי, וככל שאחוז ההוצאה על המוצרים הבסיסיים, מכלל הוצאות משק הבית, הינו גבוה יותר, הרי שרמת החיים החומרית המוגדרת הינה נמוכה יותר, וככל שהמשפחה הספציפית, מוציאה, באופן יחסי, יותר על מוצרים שאינם בסל הבסיסי, הרי שרמת החיים החומרית שלה נחשבת גבוהה יותר.

[לדוגמא, משפחה שמוציאה על מזון 70 אחוז מסך ההוצאות, הרי שלשאר מוצרי הצריכה והשירותים נשאר לה פחות כסף פנוי, והיא תחיה ברמה נמוכה יותר, לעומת משפחה שאחוז ההוצאה על מזון הינו נמוך, ואילו על מוצרי צריכה ופנאי יכולה להוציא אחוז גבוה יותר, ההשוואה נעשית בין משפחות עם ובלי ילדים, בעלות אותו אחוז הוצאה עבור מוצרי בסיס].

מחקרים אלו הינם כלכליים טהורים, ואינם מתחשבים בכך שאין בהכרח קורלציה מוחלטת בין איכות חיים חומרית לאיכות חיים רגשית ורוחנית.

¹⁴ ד"ר מיכאל שראל כיהן עד אפריל 2014 ככלכלן הראשי והממונה על הכנסות המדינה, מחקר וקשרים בינלאומיים. קיבל תואר דוקטור מאוניברסיטת הרוורד. שראל עבד עבור הבנק העולמי, קרן המטבע הבינלאומית, מחלקת המחקר בבנק ישראל, עמד בראש אגף המחקר במשרד האוצר ובראש אגף כלכלה ומחקר בקבוצת הראל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ההבדל היסודי בין גרונאו לשראל וקרלינסקי הינו בהגדרת סל המוצרים הבסיסי.

בעוד גרונאו, כפי הנראה, בנה את הסל הבסיסי בהסתמך על השיטה האוסטרלית, שקובעת באופן שרירותי, מהם מוצרים בסיסיים, הרי ששראל וקרלינסקי פיתחו שיטה אמפירית, המתבססת על מחקר אלפי מוצרים והרגלי הצריכה שלהם, בכלל משקי הבית בישראל ולאורך תקופה ארוכה מאד, והגיעו לנוסחה מתמטית המגדירה מהו מוצר בסיסי [אחד ההבדלים הינו מוצר הדיר, אצל גרונאו סעיף הדירור אינו בסל הבסיסי ואצלם הינו חלק מהסל הבסיסי¹⁵].

לאחר שהוגדר כיצד מודדים רמת חיים חומרית, ניתן היה להשוות את ההוצאות לצריכה של משקי בית באותה רמת צריכה, [כלומר אותו יחס באחוזים בין ההוצאה על הסל הבסיסי לסך ההוצאות], ולהשוות בצורה אמפירית בין משקי בית בלי ועם ילדים ולזהות מהי עלות הגידול של כל ילד למשקי בית באותה קבוצה כלכלית.

בשלב שני, פיתחו שראל וקרלינסקי משוואות סטטיסטיות המאפשרות להגדיר עלות של כל ילד בפני עצמו, דהיינו מהי עלותו של הילד הראשון, ובכמה ההוצאות גדלות עם הילד השני והשלישי וכן הלאה, מסד הנתונים מאפשר להגדיר הוצאות עד 5 ילדים, משום שמעבר לכך אין מובהקות סטטיסטית מספקת מבחינה מדעית.

במחקרם החשוב והיסודי השוו שראל וקרלינסקי את התוצאות שלהם לעומת תוצאות שיטתו של גרונאו [כמובן עם ההתאמות הנדרשות לסקרים העדכניים של 2017].

לשיטה שלהם הם קראו "רמת חיים - הגדרה לפי גמישויות" ולשיטה של גרונאו קראו "רמת חיים - הגדרה מסורתית".

בפגישה שערכנו יחד עם ד"ר שראל, קרלינסקי וד"ר מזא"ה, הסבירו את יתרונות שיטתם, וכן, שהגדרה לפי גמישויות הינה יותר מדעית ומדוייקת מההגדרה של גרונאו.

ואכן, בשיחה שקיימתי עם פרופסור גרונאו בעצמו, ב- 25/8/20 אישר לי פרופסור גרונאו שד"ר שראל שיכלל את המודל שלו, ובנוסף לכך, הנתונים ששראל וקרלינסקי השתמשו בהם הינם מעודכנים יותר, והינם מותאמים יותר להרגלי הצריכה כיום, לפיכך, גם לדעתו, נכון יותר להשתמש בתוצאות מחקרם של שראל וקרלינסקי, ולא בלוחות שהוא בנה בדו"ח שיפמן.

במאמרם מציבים שראל וקרלינסקי את החישובים לפי שתי השיטות. אך מכיוון שהמתודיקה הינה זהה, ושיטת שראל וקרלינסקי הינה שיכלול ופיתוח מקצועי יותר לשיטת גרונאו, נראה שיש לקבל את שיטת הגמישויות למדידת עלות גידול הילדים.

בנוסף לכך, השוואת הסכומים שעולים מהמחקרים הנוספים שהבאנו, מתאימים יותר לשיטת הגמישויות, לפיכך, אנו לא נביא את שיטת גרונאו ונשתמש רק בשיטתו של ד"ר שראל, שהינה מדוייקת יותר והינה שיכלול של המודל האוסטרלי בו השתמש פרופסור גרונאו.

אמנם מי שירצה לחייב לפי שיטתו של גרונאו יוכל למצוא הן את הערכת העלות החודשית והן את דמי המזונות הנגזרים משיטה זו במחשבון שנביא בהמשך.

¹⁵ באופן פשטני שיטת המדידה הינה כזו שכל מוצר שההוצאה עליו באופן יחסי גדלה ביחס של 75% ומטה לעומת הגדלת הצריכה הכללית יוגדר כמוצר בסיסי.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יש לשים לב שהסכומים בטבלה כוללים את כל ההוצאות הצפויות, הן הקבועות והן החריגות, הן תלויות השהות והן שאינן תלויות בזמני שהות, מזון, ביגוד, מוצרי צריכה ופנאי, מדור, מוצרי בית וריהוט, אחזקת מדור, חינוך, רפואה, חופשים ועוד ועוד.

לוח מספר 4(א) – עלות גידול ילד, ישראל וקרלינסקי.

ההוצאה פר-ילד לילדים קטנים (מתחת לגיל 10) לפי הכנסה והגדרת רמת חיים				
רמת חיים: הגדרה לפי גמישויות				
4	3	2	1	מס' ילדים (הוצאה פר-ילד) הכנסה חודשית נטו למשק בית
575	620	675	746	5,000
692	747	814	899	7,500
798	861	938	1,036	10,000
990	1,067	1,163	1,285	15,000
1,165	1,257	1,369	1,513	20,000
1,330	1,434	1,563	1,727	25,000
1,488	1,605	1,749	1,932	30,000
1,788	1,928	2,101	2,322	40,000
2,074	2,237	2,438	2,693	50,000
3,400	3,667	3,997	4,415	100,000

נתבונן בסכומים אליהם הגיעו ישראל וקרלינסקי, ננוכח לראות שהעשירון הראשון מוציא על ילד ראשון כ-745 ש"ח לחודש מלא, כולל כל ההוצאות מכל מין שהוא (כלומר, כולל דיור, אחזקת מדור, חינוך וחריגות), ואילו בעשירון הרביעי ההוצאה הינה 1285 ש"ח לחודש לילד הראשון, בשני ילדים הסכום הינו 675 ש"ח לילד או 1163 ש"ח בהתאמה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דמי מזונות – פורו קהלת [ישראל – קרלינסקי – מזא"ה]

לאור המחקר הראשון, פיתחו ד"ר ישראל וקרלינסקי אלגוריתמים ונוסחאות, ע"מ לחשב את העלות המוטלת על כל הורה, לפי זמני השהות היחסיים, ומחישובים אלו לגזור את דמי המזונות.

במאמרם [קביעת דמי מזונות וחלוקתם בין ההורים - אריאל קרלינסקי-מיכאל ישראל-יואב מזא"ה](#) מובאים העקרונות לחלוקת עלות גידול הילדים בין ההורים, לפי יחס זמני השהות ויחסי הכנסות.

בעקבות העקרונות, הנוסחאות והמשוואות שבמחקר בנו ישראל וקרלינסקי מחשבו לחישוב עלות ההוצאה לגידול ילדים ועלות דמי המזונות להעברה מהורה להורה.

ישראל וקרלינסקי מצאו כי עלות גידול ילד מעל גיל 10, הינה כמעט פי שנים מעלות גידול ילד מתחת לגיל 10.

הם חילקו את ההוצאות ל 3 קטגוריות, משתנות (תלויות שהות), שונות ומדור (תלויות שהות באופן חלקי), אחרות (חריגות, חינוך ובריאות ושאר הוצאות שאינן חודשיות שוטפות).

מחשבו דמי המזונות בנוי, באופן שמחלק בין ההורים את ההוצאות, לפי יחס זמני השהות ויחס הכנסות של ההורים, ככל ומבוקש להטיל את החיוב רק על האב, גם בזמן שהייתם אצל האם, יש להציב במחשבו בהכנסתו של הורה א' (אמא) את הספרה 0.

להלן מחשבו דמי מזונות, <https://kohelet.org.il/> -מחשבו דמי-מזונות.

לוח 4(ב) – דמי מזונות – פורום קהלת

ילד 1 – הכנסות נטו עד 5,616 ₪ למשק בית, 2 ילדים – 7,488 ₪ למשק בית, 3 ילדים – עד 360,9 ₪ למשק בית וכן הלאה.

ממוצע לילד	שלושה ילדים	ממוצע לילד	שני ילדים	ילד אחד	ילדים בגיל 0-10
504	1511	518	1037	531	משתנות (תלוי שהות)
230	689	218	436	202	שונות ומדור
134	402	112	224	89	חריגות
867	2601	848	1697	822	סך עלות חודשית לחודש מלא
411	1232	413	827	411	הוצאות האם כולל מדור בהסדרי שהות רגילים 43%-57%
322	968	323	646	312	הוצאות האב בעין כולל מדור בהסדרי שהות רגילים 43%-57%
67	201	56	112	44	50% הוצאות חריגות
800	2401	792	1585	777	סך הוצאותיו של האב, ככל והינו מעביר לאם דמי מזונות מלאים

*הסכומים המסומנים בקו הינם 'דמי המזונות', מהם יש לקזז את קצבת הילדים או כל סיוע אחר.

*בממוצע רב גילאי (0-18) יש להוסיף 25-30% לסכומים שבטבלה [סה"כ = 530 ₪ לילד].

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כאן יש לשים לב להערה חשובה מאוד.

המחקרים הללו, מטרתם הינה לצפות כמה הכנסה צריך להוסיף, אדם הרוצה לשמור על רמת חייו שהייתה ללא ילדים, ע"מ שיוכל לשמור על אותה רמת חיים גם עם הילדים. אך בשום אופן, אין כאן הגדרה, מהם הצרכים ההכרחיים של הילד, שאותם האב מחויב לספק לו מעיקר הדין ובכפיית בי"ד, מכיוון שזוהי כבר שאלה הלכתית-משפטית, המחקרים הנ"ל הינם כלי חשוב להבין כמה אנשים ברמת הוצאות X יצטרכו להגדיל את הוצאותיהם בשביל לשמור על אותה רמת חיים חומרית.

בנוסף לכך, ברור הדבר, כי ככל ואין התחשבות בהכנסת האם, לכלל משק הבית, ומוטל על האב לבדו לשאת בהוצאות הילדים, גם כשהם אצל האם, הרי שאפילו במצב שהאב אינו רואה כלל את הילד, וכל ההוצאות הינם על האם, יש לחייבו לפי רמת החיים לה הוא מסוגל, לפי הכנסתו, שהרי כעת אשתו לשעבר לא עוזרת בפרנסה, והרי הוא בגדר "העני וירד מנכסיו".

לדוגמא, משק בית שלפני הפירוד, כ"א מההורים השתכר 10,000 ₪ ויחדיו הכניסו 20,000 ₪, וממילא, ברמת החיים שלהם ההוצאות על ילד ראשון היו 1513 ₪ [גמישויות-ישראל וקרלינסקי], הרי שכעת, במידה וכלכלת הילד מוטלת על האב לבדו, יש להתחשב ברמת הכנסה של 10,000 ₪ בלבד, וההוצאה שהאב יחוייב בה תהיה לפי 1035 ₪ לחודש מלא [גמישויות].

נזכיר שכיום מקובל לחייב 1300-1500 ₪, ובנוסף לכך דמי מדור כ- 30% - 1000-1500 ₪ ועוד מחציות חינוך שיכולות להגיע ל-1000 ₪ נוספים, כך שאפילו באב שאין לו זמני שהות כלל עם הילד, הסכום צריך להיות נמוך הרבה יותר לפי ישראל וקרלינסקי.

פרופסור ווליאם קומונור (קליפורניה)

ישנה שיטה נוספת לחישוב דמי המזונות, בשיטה זו מחזיק פרופסור ווליאם קומונור מבכירי הכלכלנים בארצות הברית, פרופסור לכלכלה באוניברסיטת קליפורניה, והכלכלן הראשי של ועדת המסחר הפדרלית העליונה של ארה"ב.

פרופסור קומונור¹⁶ מסביר את הכשל המהותי בשיטות הפסיקה המקובלות, וטוען שאינן מסתמכות על נתונים מאומתים, אלא על השערות ואומדן שרירותי בלבד, הוא טוען שפסקי הדין של המזונות הפכו לרווח הוני של המשמורן, כשבפועל הילד עולה בין 400 ל-800\$ פחות ממה שנוהגים לפסוק חלק מהשופטים בארה"ב.

פרופ' קומונור סקר 16,000 משקי בית בארה"ב, וכל החוקרים באמריקה מתבססים על סקריו.

הוא טוען, שההורה יודע שהילד לא עולה באמת כמו שפסקו לו. ולכן, מצד אחד, באמת אין לו איך לשלם, ומצד שני גם אין לו מוטיבציה לשלם, כי הוא יודע שאיננו מפרנס את ילדיו, אלא מממן את הצד השני והבילויים שלו, וממילא נוצרת מלחמה קשה בין ההורים בשאלת המשמורנות, משום שזה עסק משתלם מאד להיות ההורה המשמורן.

הוא מוכיח שהורים לילדים לא קונים יותר כפי שנהוג לחשוב, אלא זורקים הרבה פחות.

¹⁶ ישנו ספר (400 עמודים, באנגלית) שהוא כתב בעניין חישוב דמי מזונות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עוד מראה קומונור, שהוצאות הרכב והמדור על הילדים כמעט לא קיימות כיום. סעיף הדיור, לדוגמה, בכל מקרה כל צד ישכור דירת שנים וחצי או שלושה חדרים לעצמו, כך שבכל מקרה יש מקום לילד לישון.

כך, גם בהוצאות על סעיף התחבורה, בכל מקרה אדם קונה רכב לעצמו, ובכל רכב יש 4 מקומות חוץ מהנהג, הרי שעד 4 ילדים, אין תוספת עלות בקניית רכב והוצאות החזקתו, כגון ביטוח וכד' ואפילו תוספת הדלק הינה זניחה, אא"כ הרכב משמש בעיקר להסעת הקטינים.

פרופסור קומונור מסביר, שפסקי המזונות, בעיקר מכניסים לבור כלכלי צד אחד, ונותנים הכנסה הונית משמעותית לצד השני, הוא מסביר שהצד המקבל חושב שבגלל שביהמ"ש פסק סכום גבוה, זה, כנראה, מה שעולה לו ילד באמת, ולכן, הוא כועס הוא על הצד השני, שלא דואג לילדים, וזה מחריף את הקונפליקט.

בארה"ב ישנם חובות מזונות לא משולמים בסך מאה עשרים מיליארד דולר לערך, והוא טוען שאנשים, ברובם, צודקים כשאינם מקיימים את פסק הדין, משום שהפסיקה הינה חסרת קשר למציאות בפועל של הוצאות הילדים.

שיטת החישוב של פרופסור קומונור טוענת, שבפועל, אנשים משתמשים במה שכבר קיים ומבזבזים פחות, וממילא, מצד אחד יתכן שמורידים קצת ברמת ההוצאה, אך מצד שני, משתפים את הילדים במה שכבר יש.

תפיסה זו בולטת מאד בסעיפי המדור, כפי שהראו נתוני הלמ"ס שהבאנו לעיל, יתירה מזאת אצל אימהות חד הוריות, הילדים הופכים מנטל לנכס בעקבות הסיוע שההמדינה נותנת להן, כך, שבפועל תשלמנה פחות ממה שהיו משלמות אילו הילדים לא היו אצלן, כמו שנראה בהמשך (לוח מספר 7).

גם בסעיף התחבורה עולה מסקרי הוצאות, שאין פער משמעותי בהוצאות רכב למשפחה עם ילדים למשפחה בלי ילדים.

לפיכך, טוען קומונור, כי אין צורך לבנות משוואות ומתודות מורכבות לצורך חיזוי הוצאות, אלא די בהשוואה פשוטה בין משפחות עם ובלי ילדים באותה רמת הכנסה, ללא קשר למושג "רמת חיים חומרית".

בהצבת הנתונים לפי המתודה של פרופסור קומונור בתרגום לשקלים ישראלים תתקבל הטבלה הבאה¹⁷:

¹⁷ הטבלה נערכה ע"י אריאל קרלינסקי.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לוח מספר 5 – שיטת פרופסור קומונור, קליפורניה.

סך ההוצאה על ילדים ב"שיטת קומונור" במונחי 2017 לפי הכנסה נטו, מספר וגילאי הילדים					
שני ילדים מתבגרים וילד אחד קטן או חמישה ילדים קטנים	שני ילדים מתבגרים או ארבעה ילדים קטנים	ילד אחד מתבגר וילד אחד קטן או שלושה ילדים קטנים	ילד אחד מתבגר (גיל 10 ומעלה) או שני ילדים קטנים	ילד אחד קטן (מתחת לגיל 10)	מס' ילדים (הוצאה סה"כ לכל הילדים) הכנסה חודשית נטו למשק בית
1,310	1,106	881	628	340	5,000
1,577	1,332	1,061	757	409	7,500
1,819	1,536	1,223	873	472	10,000
2,043	1,725	1,374	980	530	12,500
2,255	1,905	1,517	1,082	585	15,000
2,459	2,077	1,654	1,180	638	17,500
2,655	2,242	1,786	1,274	688	20,000
2,845	2,403	1,914	1,365	738	22,500
3,031	2,560	2,039	1,454	786	25,000
3,212	2,713	2,161	1,542	833	27,500
3,390	2,863	2,281	1,627	879	30,000

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

פעמונים

עמותת 'פעמונים' מתמחה בכלכלת בית, פניתי לעמותה ע"מ שתספק לנו את הנתונים, כפי שמדווחים לה ע"י המשפחות שהינה מלווה, [יצויין כי מסד הנתונים של פעמונים הינו כ-2000 משפחות לאורך שנה שלמה כך שהנתונים משקפים כ-100,000 שבועות של הוצאות].

יש לציין כי הנתונים אינם מדגם מייצג לפי כללי הסטטיסטיקה, אך נותנים אינדקציה חשובה בהחלט.

ואלו הנתונים שקיבלנו מעמותת פעמונים:

ממוצע הוצאות לילד עבור מזון [כולל כל מוצרי הסופר כגון חומרי ניקוי והיגיינה, כלים חד פעמיים וכד'], וכן ביגוד והנעלה, עומד על 533 ₪. [יש לשים לב שבפועל בילד יחיד זה יותר והממוצע הינו כ-685 ₪].

מתוך הסכום הנ"ל כ-92 ₪ הינן הוצאות שאינן תלויות שהות וכ-441 ₪ הינן הוצאות תלויות שהות, דהיינו כ-14.5 ₪ ליום.

ממוצע הוצאות אחזקת בית [מים וביוב, חשמל וגז] ותקשורת הוא כ-65 ₪ [לוחות מפורטים בנספח מספר 4].

התוצאות של ההוצאות בפועל דומות מאד לחישוב הצרכים שנציג לקמן, אלא, שבפועל אנשים מוציאים קצת יותר על מזון וקצת פחות על ביגוד הנעלה ואחזקת מדור לעומת הרשימה שערכתי לקמן [נספח מס' 3].

לפי תוצאות אלו הרי שבהסדרי שהות של 6/8 לכל 14 יום [כך שהקטינים אצל האם כ-17 יום בחודש] הוצאות האם על הקטינים שאותם האב ישלם הינן 245 ₪ עבור מזונות ועוד 157 ₪ עבור ביגוד והנעלה, אחזקת בית ותקשורת, סה"כ כ-400 ₪ בממוצע.

יש לשים לב שאת קצבת הילדים יש לקזז מהסכום הנ"ל כיוון שהיא משולמת לאם, כך שמצד האמת האב ישלם לכל היותר 250 ₪ לחודש.

לוח מספר 6(א) - זוגות עם ילדים.

תוספת עבור הילד/ים, 1397 משפחות במדגם בדיקה לאורך שנה שלמה, לפני תהליך הבראה מבוסס על הוצאות אמת.							
תוספת מוצעת לכל ילד	סה"כ תוספת עבור כל הילדים	תוספת עבור כל הילדים - ביגוד והנעלה	תוספת עבור כל הילדים - מזון	סה"כ	ביגוד והנעלה	מזון	זוג
	-	-	-	2404	368	2036	זוג
685	685	180	505	3089	548	2541	זוג+1
405.5	811	14	797	3395	562	2833	זוג+2
621	1863	381	1482	4267	749	3518	זוג+3
512.2	2049	348	1701	4453	716	3737	זוג+4
505	2525	434	2091	4929	802	4127	זוג+5
473.6	2842	402	2440	5246	770	4476	זוג+6

בלוח הבא אנחנו רואים, כי גרושה, בד"כ, מוציאה בפועל עבור הילדים פחות ממה שמוציאה משפחה עם זוג הורים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לוח מספר 6(ב) - גרושה עם ילדים.

תוספת עבור הילד/ים, 300 משפחות במדגם בדיקה לאורך שנה שלמה, לפני תהליך הבראה מבוסס על הוצאות אמת			
ממוצע לילד	התוספת לכלל הילדים	מזון, ביגוד והנעלה	ילד מספר
537	537	537	1
541	1082	545	2
468	1404	301	3

לוח מספר 7 - הוצאות מדור, נתונים מהלמ"ס בממוצע כלל ארצי.

הוצאה על דירה בשכירות לאימהות חד הוריות יהודיות עם ילדים ובודדות ללא ילדים, סקר הוצאות משק הבית 2017				
עם 3 ילדים ומעלה	עם 2 ילדים	עם ילד 1	בודדות ללא ילדים	
3.3	3.5	3.1	2.5	מספר חדרים בדירה בשכירות
2,430	3,376	3,241	2,668	הוצאה חודשית לשכר דירה
-238	708	573	0	סך כל התוספת עבור כל הילדים

כלומר, התוספת עבור ילד אחד לצורך הגדלת המדור, הינה 573 ₪, עבור ילד שני עוד 135 ₪, כלומר, 708 ₪ ל-2 ילדים, וכשיש 3 ילדים ומעלה אין לחייב כלל את מרכיב המדור, [ההסבר לכך הינו, כי מ-3 ילדים ומעלה ישנן הטבות וסיוע של המדינה, כגון סיוע בשכ"ד בסך 1470 ₪ בהתאם לגובה הכנסת האם, כך, שאמנם האם שוכרת דירה קצת יותר גדולה, מאשר אילו התגוררה בגפה, אך כנגד זה המדינה משלמת עבור הקטינים, כך שהוצאות האם לא גדלות בגלל הקטינים, אלא, להיפך, ההוצאות קטנות בעקבות שהות הקטינים אצלה, ואדרבא, כדאי לה שתחזיק בקטינים, אפילו ללא תשלום מדור מהאב, משום, שכך תוציא בפועל על המדור גם בעבור עצמה, פחות ממה שהייתה מוציאה לבדה, דבר זה נכון גם ביחס לתשלום ארנונה, שבד"כ האם תקבל הנחה משמעותית מאוד ואפילו עד 80% בזכות הקטינים].

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

השוואה בין השיטות

לסיכום נערוך השוואה לדוגמא בין הגישות השונות במשק בית בעשירון 1.

עלות גידול ילדים המוצגת בטבלה, כוללת מוצרים תלויי שהות ואינן תלויי שהות, רכב ואחזקת רכב, ריהוט מוצרי חשמל ושאר מוצרי הצריכה¹⁸, והינה כוללת מדור ואחזקתו, אך אינה כוללת עלויות חינוך, נופש והוצאות בריאות חריגות.

דמי המזונות חושבו במצב של חלוקת זמני שהות 8:6 חלקי 14.

הערות:

- א. עלות המזונות לפי המחקרים של בנק ישראל ולוחות רשות המיסים הינה קרובה לעלות כפי שהגדירו ד"ר ישראל וקרלינסקי בשיטת הגמישויות, ואף נמוכה ממנה.
- ב. עלות המזונות לפי עמותת פעמונים קרובה ללוחות הלמ"ס, וכן גם בחלק מהמספרים של רשות המיסים.
- ג. שיטת קומונור נמוכה יותר מבנק ישראל וד"ר ישראל.
- ד. שיטת גרונאו, איננה מתקבלת, לנוכח העובדה, שפרופסור גרונאו עצמו טוען, ששיטת הגמישויות נכונה יותר, למרות זאת הצבנו בטבלה גם את שיטתו, מכיוון שוועדת שיפמן בנויה על מחקריו.
- ה. יש להפחית את קצבת הילדים או כל סיוע אחר מדמי המזונות.
- ו. בנספח 5 נביא טבלה משווה רחבה יותר.
- ז. לנוכח השוואת כלל המחקרים, לדעתנו, יש לקבוע דמי מזונות ע"פ המחשבון שפיתחו בפרום קהלת לפי שיטת הגמישויות (מחשבון דמי-מזונות).

¹⁸ הסכומים כוללים את כל ההוצאות לתצרוכת הקיימות, כלל הצריכה, דהיינו, כל המוצרים הקיימים שמשפחה כלשהי צורכת, כולל דיור (שכר דירה או דירה בבעלות) ואחזקת מדור על כלל מרכיביה (ארנונה, ועד בית, חשמל, גז, מים, עזרת בית, מבשלת, סידור, שיפוצים וכו'), כלל הוצאות מזון, הלבשה, הנעלה, כולל משחקים, שעונים, תיקים ותכשיטים, תספורת וקוסמטיקה ועוד, תקשורת מחשבים ואינטרנט, פלאפונים, משחקי מחשב, רכב (רכישת רכב, ביטוחים וטקסים, תיקונים, דלק ושאר הוצאות רכב, תחבורה ציבורית ומוניות) ועוד, לא כולל הוצאות חינוך, הבראה ונופש והוצאות בריאות חריגות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ילד 1 - הכנסה נטו 5500

גרואנו	קהלת בנק ישראל, רשות המיסים	למ"ס [פעמונים, תוצאות דומות]	1 קטן (עד 10)
1042	527	331	תלוי שהות
395	200	309	תלוי שהות
		281	חלקי מדור
1437	727	921	סה"כ
807	408	643	דמי מזונות

גרואנו	קהלת בנק ישראל, רשות המיסים	למ"ס [פעמונים, תוצאות דומות]	1 רב גילאי
1360	704	521	תלוי שהות
534	276	431	תלוי שהות
		334	חלקי מדור
1894	980	1287	סה"כ
915	483	873	דמי מזונות

2 ילדים – הכנסה נטו 7500

גרואנו	קהלת בנק ישראל, רשות המיסים	למ"ס [פעמונים, תוצאות דומות]	2 קטנים
1968	1037	602	תלוי שהות
828	437	556	תלוי שהות
		504	חלקי מדור
2796	1474	1662	סה"כ
1398	737	831	ממוצע לילד
1569	827	853	דמי מזונות
785	414	427	ממוצע לילד

גרואנו	קהלת בנק ישראל, רשות המיסים	למ"ס [פעמונים, תוצאות דומות]	2 ילדים רב גילאי
2426	1323	980	תלוי שהות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

1068	583	790	תלוי שהות חלקי
		604	מדור
3494	1906	2374	סה"כ
1747	953	1187	ממוצע לילד
1763	916	1240	דמי מזונות
881	458	620	ממוצע לילד

3 ילדים – הכנסה נטו 9,360

גרואנו	קהלת בנק ישראל, רשות המיסים	למ"ס [פעמונים, תוצאות דומות]	3 קטנים
2771	1511	836	תלוי שהות
1263	689	765	תלוי שהות חלקי
		692	מדור
4034	2200	2293	סה"כ
1344	733	764	ממוצע לילד
2059	1232	1600	דמי מזונות
686	411	533	ממוצע לילד

גרואנו	קהלת בנק ישראל, רשות המיסים	למ"ס [פעמונים, תוצאות דומות]	3 ילדים רב גילאי
3295	1867	1398	תלוי שהות
1574	894	1103	תלוי שהות חלקי
		835	מדור
4869	2760	3343	סה"כ
1623	920	1114	ממוצע לילד
2264	1545	2252	דמי מזונות
754	515	750	ממוצע לילד

מסקנות הפרק המעשי

ערכנו בשנתיים האחרונות מחקר השוואתי מקיף ביותר, שתמציתו נכללת במאמר זה, הכולל השוואת של כ 6 שיטות כלכליות שונות.

הגענו למסקנה, כי דרך המלך, בפסיקת דמי מזונות הראויים, הינה כפי העולה מלוחות הלמ"ס, לוחות רשות המיסים, המחקר של בנק ישראל ושיטת הגמישויות של ישראל וקרליניסקי.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שיטות אלו מתקנות את הכשלים שבשיטות האחרות, ולמרות שהינן מחשבות באופנים שונים ביותר, הינן מגיעות לתוצאות דומות מאד.

נראה, שנכון לקבוע כי הטווח שבין שיטת הגמישויות והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה הינו הטווח המשקף נכונה את הוצאות ההורים על גידול ילדיהם.

יש לציין כי שראל וקרלינסקי בעצמם הציבו כטווח את שיטת הגמישויות ושיטתו של גרונאו, אך לאחר שהתברר, כי לוחות הלמ"ס ורשות המיסים הינם קרובים יותר לשיטת הגמישויות, וכי פרופסור גרונאו עצמו, מאשר כי המודל של הגמישויות הינו שיכלול נכון של המודל שלו (ועדת שיפמן), הרי שהטווח המשקף נכוחה את הרגלי הצריכה, נע סביב תוצאות הלמ"ס והגמישויות, כטווח המשקף את העלויות הראליות של גידול הילדים.

יש לשים לב, כי בחישוב נכון ובניתוח מקצועי של סוגי המוצרים והתחשבות בזמני השהות, הרי שגם לשיטת גרונאו, שהינה גבוה באופן משמעותי מכל שאר שיטות המדידה, חיוב דמי מזונות נמוך בהרבה מהמקובל, כפי שמשקף במחשבון המזונות של קהלת.

משכך, הנני סבור כי באופן פרקטי הנכון ביותר להשתמש במחשבון שבנו בפורום קהלת ע"מ לקבוע את דמי המזונות.

יש לשים לב כי מחשבון זה בנוי לפי בע"מ 919/15, לפיכך, במידה ומטילים על האב לבדו את עלות גידול הילדים, גם בזמן שהותם אצל האם¹⁹, הרי שיש להציב בהכנסות הורה א' במחשבון את הספרה 0, כך, שהמחשבון יחשב כמה על האב להעביר לאם, ללא התחשבות בהכנסתה שלה.

כמו כן, סבור אני כי גם אלו הסוברים שיש לחייב את האב כאדם בינוני, הרי שבילדים מעל גיל 6 נכון לחייבו לפי עשירון 1 גם אם הכנסתו גבוהה יותר.

<https://kohelet.org.il/דמי-מזונות-מחשבון>

¹⁹ ביהמ"ש לע"מ, בילדים עד גיל 6 ובתי הדין בכל הגילאים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

סיכום ומסקנות

- א. האב חייב לזון את ילדיו מתקנת אושא עד גיל 6, ולאחר מכן מדין צדקה.
- ב. תקנת הרה"ר משנת תש"ד האריכה את החיוב לגיל 15, ונחלקו הפוסקים אם כחיוב תקנת אושא ממש או רק מגדרי הצדקה, אך בכפיה.
- ג. תקנת הרה"ר משנת תשל"ו ותש"מ האריכה את החיוב לגיל 18 אך לא התקבלה והחיוב נשאר מגדרי הצדקה.
- ד. חיוב מזונות מכח התקנות ובכפיה, הינו חיוב כדי צרכם בלבד ולא כחיובו לאשתו, שהוא לפי עושרו ולפי כבודו וכבודה.
- ה. נחלקו הפוסקים אם גדר כדי צרכם הינו כעני שבישראל, כחיובו לבת אשתו [ל"ב מבין" ו"חלקת מחוקק"] או כפי צרכיהם ההכרחיים המקובלים באדם בינוני [הגר"מ אליהו ועוד].
- ו. לכו"ע יש לחשב את צרכיהם הראליים ועליו לספקם במוצרים או בכסף, אך אי אפשר לכופו מעבר לצרכים אלו [דין די מחסורו איננו שייך לכל, אחד, ולא שייך בכפיה אלא בעשיר ביותר ואכמ"ל].
- ז. הדיין/השופט מחויב לדון דין אמת לאמתו, ולפיכך אין לו לסמוך על השערות לא מבוססות, אע"פ שהתקבלו בפסיקה ובפרקטיקה של ביהמ"ש ובתי הדין, כל עוד אין סימוכין בהלכה ובמציאות לפסיקה זו.
- ח. במסע שיצאנו אליו לבדיקת הנתונים הגענו לאותן תוצאות, הן כשבדקנו מה אנשים מוציאים על ילדיהם ועל עצמם, והן כשבדקנו מהם הצרכים המומלצים ולאחר שתמחרנו אותם נכון, הגענו לאותה תוצאה גם מהכיוון הזה.
- ט. לאור השוואת המחקרים של הל"מ"ס, רשות המיסים, שראל-קרלינסקי, בנק ישראל בשיתוף ביה"ס למדיניות ציבורית וכלכלה של האוניברסיטה העברית, פרופסור קומונור, פרופסור גרונאו ופעמונים, אנו רואים, כי הסכום אותם נוהגים אנשים להוציא עבור צורכי ילדיהם, הינו נמוך באופן דרמטי מהסכום הנהוג בפסיקה. עוד רואים אנו כי 6 גופים שונים הגיעו לסכומים דומים מאד, זאת למרות שביצעו את עבודות המחקר ללא ידיעה זה מזה, ובמתודות חישוב שונות זה מזה, דבר המראה, כי אכן זו התמונה האמיתית המשתקפת מהמציאות הכלכלית בישראל.
- י. בכדי לפשט את עבודת הדיינים והשופטים, נראה שהשימוש במחשבון של פורום קהלת, **לפי שיטת הגמישויות**, [ולא בשיטה הישנה של גרונאו המופיעה במחשבון], יביא אותנו לפסיקה נכונה ומאוזנת, המשקפת נכוחה את רמת החיים של הילדים טרם הגירושין.
- יא. לפי ההלכה, אין לחייב מעבר לעני שבישראל ולכל היותר כאדם בינוני דהיינו הכנסות של 4,800 ₪ נטו (שכר מינימום) או 6,500 ₪ נטו לחודש (שכר חציוני).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יב. ככל ומטילים את עלות גידול הילד רק על האב הרי שאין להתחשב בהכנסת האם, ושכרה במחשבון[הורה א] יועמד על 0 הכנסה.

יג. <https://kohelet.org.il/>מחשבון-דמי-מזונות.

משה חביב - דיין

אוריאל אליהו – דיין

הרב יצחק רפפורט- אב"ד

תגובת הרב אליהו והרב חביב

עברנו בעיון על דבריו המחכימים של כבוד האב"ד שליט"א, ולאחר עיון רב הננו לחלוק על דברי האב"ד כדלקמן.

האב"ד טוען כי אנו גוזרים חרפת רעב על הקטינים, טענה שנשמעה גם מפי ביה"ד הגדול, מפי כבוד הרבנים שפירא, לוז-אילוז ושינדלר "ומכל מקום, לא נימנע מלומר שהקביעות שנקבעו בפסק הדין נשוא הערעור, סותרות את ההתנהלות המקובלת בבתי הדין מזה עשרות שנים, ומונעת מהילדים את צרכיהם הבסיסיים, ויכולה להעמיד את הילדים בסכנת רעב של ממש, ואכמ"ל", עכ"ל (תיק ערעור מספר 1265220/2).

שתי תשובות בדבר.

האחת, כפי שהוכחנו מנהג זה לפסוק את הסכומים שהתקבלו בביהמ"ש מנהג חדש הוא, לכל היותר 15-20 שנה, גדולי הדיינים מהדור הקודם לא פסקו מעולם סכומים גבוהים כל כך, כפי ששמענו במו אוזנינו מהגאון הראשל"צ הרב משה שלמה עמר שליט"א, מהגאון הגר"ג צימבליצסט שליט"א, ולהבדיל בין חיים לחיים, הגאון הגר"נ גולדברג זצ"ל, הרינו כפרת משכבו. וכן קבלנו במסורת מרבתינו הזקנים הראשל"צ הגר"מ אליהו, הרב ברוידא אב"ד פתח תקוה ועוד מרבתינו זקני הדיינים נוחם עדן, וכן שמענו שנהג הגרא"ד אוירבך אב"ד טבריה שליט"א, וכעין זה העיד בפנינו הגר"י מאזוז שנהגו לפסוק ראב"ד ירושלים הגר"א אברג'יל והראב"ד הגר"י יפרח שנהגו לפסוק כ- 700 ש"ח לחודש בלבד.

שנית, כפי שהוכחנו, פסיקות אלו נעשו ללא אומדן מקצועי, אלא מתוך אומד הדעת של היושבים על מדין, ללא שהיו להם את הכלים לדעת מהי עלות גידול הילדים האמיתית, ועתה זכינו שנמצאו לנו הכלים לפסוק דין אמת לאמיתו, ולדעת מהי העלות האמיתית ומהם צרכי הילדים, איננו בושים לחזור בנו, ממה שנחשב לנכון בשנים האחרונות, ולחזור למסורת הפסיקה שהייתה מקובלת בבתי הדין הרבניים מדורי דורות.

משכך, ברור לנו כי איננו גוזרים על הקטינים "חרפת רעב". אדרבא, יש כאן פסיקה מאוזנת המאפשרת, גם לאם וגם לאב לחיות בעצמם ולכלכל את ילדיהם בצורה מכובדת וראויה, לעומת הפסיקה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

המקובלת, שלדעתנו, עלולה לגזור חרפת רעב של ממש, על האב ועל הקטינים, בזמן שהותם אצלו כפי שמראה הטבלה בנספח 2.

עתה נתייחס בקצרה לנקודות ההלכתיות שהעלה, בטוב טעם ודעת, כבוד האב"ד בדבריו.

נקודות לבירור:

- א. מי שאין לו יכולת כלכלית האם חייב ללוות או לפשוט יד כדי לפרנס את ילדיו עד גיל שש.
- ב. חיוב מזונות ילדים מעל גיל שש האם הוא מתקנת חכמים, או מדין צדקה או מתקנת הרה"ר.
- ג. האם תקנת הרה"ר באה להשוות ולהרחיב את החיוב עד גיל 15 או שהתקנה באה לאפשר כפייה על הצדקה.
- ד. מהו גדר אדם אמיד שניתן לחייבו במזונות ילדים מעל לגיל שש.
- ה. האם האב מחויב לשלם לאם דמי טיפול.

בירור הלכתי בקצירת האומר:

א. חיוב מזונות בעני

מדינא דגמרא לגיל הילדים יש השלכות חשובות על חובת האב לזונם, ישנו חילוק יסודי בין קטני קטנים- עד גיל שש, לבין קטנים – מגיל שש עד שיגדלו, כמבואר במסכת כתובות סה' ע"ב:

"..אע"פ שאמרו אין אדם זן בניו ובנותיו כשהן קטנים, אבל זן קטני קטנים, עד כמה? עד שש, (היינו כדי צרכם ולא לפי עשרו ואכמ"ל)".

בסוגיא זו לא מוזכר חילוק בין אב עשיר או עני, מכאן למדו הראשונים שחובה זו הינה מוחלטת, כ"כ הרי"ף שם "אע"ג דלא אמיד לצדקה, כפיפין ליה בעל כרחיה".

ויש להבין את דברי הרי"ף האלו, וכי מה יועיל הדבר לכפותו אם אין לו? האם בכוונתו שנכפהו שיצא ללוות או לקבץ נדבות?

כך באמת סבר בשו"ת מנחת יצחק ח"ו סי קנ' שחובה זו כוללת גם חיזור על הפתחים. אלא דהוא חייב כן רק מדין מזונות האם, היינו דפסק כן בנשואה בלבד ולא בגרושה.

ולפי זה, גם אם ישנה חובה מוסרית של "לא תעמוד על דם רעך", כמובן שאין כופין ואין מוציאין ממון מדין זה.

אמנם אם נסבור כהרב ארעא דרבנן (מערכת מ'), שהחיוב על האב לזון את בניו מדאורייתא (ע"ע שו"ת מהרם אלשיך סי לח') אפשר היה לומר שיש שעבוד הגוף על האב לפרנס, אבל לא משמע כך מדברי הפוסקים כמו שיתבאר לקמן, ושיטה זו מחודשת, כך שלא ניתן להוציא ממון ע"פ.

מדברי הראשונים עולה שאדם שאינו אמיד, שאותו כופין לזון את ילדיו עד גיל שש, אין פירושו שאין לו כלום, אלא שאינו עשיר, וכך לשון המאירי בכתובות מט: מי שאינו אמיד היינו מי "שאינו עשיר ואינו מספיק לזונם בהרווחה" לכן חייב לצמצם את הוצאותיו ולפרנס את קטני הקטנים. כך מסתבר שלמד המאירי גם ברמב"ם בהלכות אשות פי"ב הט"ו "במה דברים אמורים באיש שאינו אמוד, ואין ידוע אם ראוי ליתן צדקה או אינו ראוי"

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כך פסק בתשובות זרע אמת (ח"ב יו"ד סי' קח') שזה "דבר תימה דהיאך יזונם משלו אם אין לו, הלא כשל עוזר ונפל עוזר דמאין יושיעם המן הגורן וכו' ? אלא ודאי מיירי ביש ספק בידו לזון אותם ואפ"ה מיקרי דלא אמיד".

וכך דייק באותה תשובה מדברי המרשד"ם (יו"ד סי' קסו') "...דמה נפשך או יש ספק ביד האיש הזה לפרנס את בניו או אין ספק בידו. אם אין ספק בידו פשיטא שאפילו קטני קטנים אין לכופף אותו, וכי מן הסלע הזה נוציא מים?! אלא ודאי כשיש יכולת בידו מיירי .." אבל שלא ברווח כפי שביארו הראשונים.

עוד כתב שם בתשובת זרע אמת לאחר עיון יסודי בסוגית כפייה על הצדקה:

"... והתירוץ המחזור הוא מ"ש התוס' (כתובות מט ע"ב ד"ה אכפייה רבא) שם ותפסוהו במושלם רוב הפוסקים והמפרשים ב יו"ד סי' רמח' דהיינו טעמא דכופין בצדקה משום דאית ביה לאוי מוטלים על כל איש מישראל רק דאיכא עשה דאם כסף תלוה את עמי דמיניה ילפינן דעניך קודמים, וכיון דליכא אלא מ"ע בזה ולא לאו אין כופין דהוי בכלל מ"ש דכל מ"ע דמתן שכרה בצדה אין כופין עליה... אבל אם לא רצו קרוביהם לעשות את שלהם כיון שאין לנו כח לכופם אז החיוב מוטל על כל איש ישראל בשווה מצד החיוב דלאוי דצדקה וכו"ל עכ"ל".

כן פסק גם בשופריה דיעקב סי' ס' שאפילו בקטני קטנים לא ניתן לחייב את האב אם אין לו וז"ל:

"ויותר נראה, דבידוע שאין לו כ"א די סיפוקו אפי' בתוך שש אין עליו חיוב לזון את בניו. דעד כאן לא חילקו חכמים בין תוך שש לאחר שש אלא בשאינו אמוד ליתן צדקה המספקת, אך אמוד ליתן דבר מועט [עמוד פג] שאינו מספיק. אבל בשאינו אמוד ליתן כלום, אין הפרש בין תוך שש בין לאחר שש. ובכל גוונא פטור. וסברא הוא, דכיון שאין לו כי אם די סיפוקו פשיטא דחיי קודמין. וכיון שכן מאין הרגלים לחייבו לחזור על הפתחים ולזונם ואפי' בתוך שש. וחז"ל לא חייבוהו אלא אם יש לו מה ליתן להם אחר די סיפוקו. וכ"ש אם האם גרושה והם אצל אמם והוא אומר יבואו אצלי ואזון אותם ממה שאני אוכל, איך עלה על הדעת לחייבו בע"כ שיהיה אצל אמם והוא יחזור על הפתחים ויתן להם. ומה גם כשהוא בעיר אחרת וכו"ל", עכ"ל".

וכן פסק גם בשו"ת שושנים לדוד (צאבחה) אהע"ז סימן כב':

"שמאחר שאין לאל ידו...הדבר פשוט שאין עליו שום חיוב מזונות ואפילו לבת הקטנה... והגם שמצינו להרב ט"ז סי' עא סק"א וז"ל חייב אדם לזון אפילו אינו אמוד וכן הביא הריב"ש... עכ"ז נראה דהאי אינו אמוד בממון הראוי ליתן צדקה המספקת להם, אבל ס"ס אמוד ליתן המועט שאינו מספיק, אבל בשאינו אמוד ליתן כלום אפילו בתוך שש אין עליו חיוב מזונות אפילו לחם ולפת".

וכעין זה פסקו הגר"י קאפח מו"ר הגר"מ אליהו והגר"ש מזרחי בפד"ר ט עמ' 355.

"ביחס לגובה מזונות הבת הקטנה (פחות מבת שש). נכון הדבר שהסכום הוא אפסי לפי יוקר הכלכלה היום במדינתנו, אך הרי הדבר תלוי בהוכחות על גובה הכנסתו של האב. הדרך פתוחה לפני האם להגיש תביעתה לביה"ד האזורי להעלות את גובה מזונות הבנות, בכל עת שתמצא הוכחות על גובה הכנסות האב. הדרך פתוחה לפני האב להגיש בקשתו לפני ביה"ד האזורי ולהוכיח את אי יכולתו להשתכר ולהרויח לפרנסת בנותיו".

וכן כתב פרישה חושן משפט סימן צז וז"ל:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"דמזונות אשתו בין למאן דאמר שהם דאורייתא בין למאן דאמר דרבנן על כל פנים מסתברא דלא חייבתו התורה ולא חכמים בתורת חוב דהיינו להרעיב נפשו וליתן מזונות לאשתו על כל פנים כדין בעל חוב. אלא חייבתו תורה או חכמים להיות אשתו כגופו דהיינו ליתן לה שארה וכסותה כמו שמאכיל ומלביש נפשו ואף שקנו ממנו בקנין סודר על כתובתה ומזונותיה מכל מקום לא נקנה כי אם על פי מה שחייבתו תורה וחז"ל וכפי הנהוג "

ובניו הקטנים ודאי שמן הדין אינם כגופו ולא שייך לחייבו לחלק עמם את סעודתו היחידה בכפיה אלא יזונו מן הצדקה.

גם בשורת הדין כרך י' עמ' עט, מאריך להוכיח שהאב לא חייב ללוות ע"מ לפרנס את ילדיו וז"ל שם :

"ונראה פשוט שעל פי ההלכה אין לחייבו להיות בעל חוב ועבד לזה לאיש מלוה, שהרי גם למזונות אשתו שהוא חייב בהם מתוקף היותם כלולים בשעבודי הכתובה, אעפ"כ מצינו מחלוקת בין רבינו אליהו ור"ת (תוס' כתובות סג א), וכ"ש למזון ילדיו, שגם כשהם קטני - קטנים שהחייב לזונם הוא מדינא ולא מצדקה, מ"מ לא עדיפי מאמם וכו' "

וע"ש מה שהשיב בטוב טעם ודעת על מה שכתב בפד"ר כרך טז עמ' 351 לחלק בין פעולת הלוואה לבין יצירת חוב.

בפד"ר חט"ו עמ' 135 כתבו "ברור שאין אדם חייב להשכיר את עצמו כפועל כדי לפרנס את ילדיו הגדולים (מגיל שש) הואיל וזה רק מדין צדקה" ושם בעמ' 142 :

"... בעמוד 44 לפסה"ד (מבהמ"ש שם) נאמר: "יש לזכור כי על פי ההלכה הפסוקה יכולתו של בעל ואב לשאת במזונות הזכאים להם, אינה נקבעת עפ"י הכנסתו, המוגבלת והמצומצמת בנסיבות מסוימות או מטעמים מסוימים, אלא על פי יכולתו למצות את כישוריו ולהגדיל את הכנסתו ולא רק מהכנסתו מעבודה אלא גם ממקורות אחרים כולל רכושו".

חיפשתי היכן היא ההלכה הפסוקה אליה רומז כבוד השופט, בדין העברי, שהרי זה הדין שחל על הצדדים, ולא מצאתיה. אלא אדרבא מצאתי את היפוכה, וכך כותב בעל תוספות יום טוב למסכת כתובות פרק ד' משנה ו' וז"ל :

"אבל ודאי אינו חייב להשכיר עצמו כפועל לפרנסם (את הילדים), אפילו למאן דסבר דבאשה חייב, היינו טעמא דמספר כתובה נלמד אנא אפלה".

ובאור הדברים, כמו שכתב הגר"א גולדשמיט בפסק דינו שם, עמ' 90, שיש הבדל מהותי בין חיובי הבעל לאשתו ובין חיובי האב לבניו. חיוב הבעל לאשתו הוא "שיעבוד" הגוף לחיובי אישות, ואילו חיוב האב לבניו הוא חיוב ממוני גרידא, ולכן גם הפוסקים שסוברים שאפשר לכופף בעל לעבוד ולהשתכר לצורך פרנסת אשתו, מודים שאינו כן באב שאינו רוצה לעבוד לצורך פרנסת ילדיו, ובודאי שאי אפשר לחייבו לעבוד מעבר לשעות העבודה המקובלות ולדרוש ממנו מאמץ נוסף לשם כך. ועוד, האם יש מי שסבור שאפשר לכופף אדם לעבוד, כדי שיוכל לתת צדקה ?

מכל האמור עולה שפסק הדין אינו נכון מבחינה הלכתית וממילא חסר לו גם הבסיס החוקי, שכן החוק מחייב אדם במזונות ילדיו, בהתאם לדין האישי החל עליו. "עכ"ל הפד"ר שם.

כך גם באוצר הפוסקים אה"ע סי' עא עמ' נד'. אמנם יש בעניין זה דעות שונות בראשונים ובפוסקים עיין בתשובת מהר"ם מרוטנבורג, תוספות יו"ט כתובות פ"ד מ"ו, ותלוי גם איזו מלאכה כדברי הרדב"ז

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ח"ג תתקצו' (תקסו') מובא בפת"ש אה"ע סי' ע' ס"ק ד' במזונות אשתו, וכ"ש לבניו כנ"ל והביאו שם בשורת הדין ואכמ"ל.

וגם אם עדים אנו לרבים המפרנסים את משפחתם עד לכדי מסירות נפשם, היינו מרצונם ובחירתם, אבל חלילה לכפות על כך, כי על פי הדין אין לנו אלא דברי רבותינו בחולין פ"ד ע"א: "לחמך קודם ללחם ביתך".

חיוב מזונות מעל גיל 6.

כל האמור ער כאן עסק בקטני קטנים, אבל מגיל שש, למדו הראשונים שהחיוב אינו אלא מדין צדקה אם הוא אמיד-ראוי לכך.

כך עולה מפרש"י במסכת כתובות מט: ד"ה תא שמע" שאין חיוב על האב לזון את ילדיו מגיל שש ומעלה, שהרי למסקנת הסוגיא לית הלכתא כוותיה (כתקנת אושא), וכך נקטו בפשיטות ראשונים רבים שם. כך גם פסקו האחרונים הב"ש ס"ק ג' באה"ע ע"א' הבית יעקב וההפלאה שם.

אמת היא שמהרמב"ם אשות פי"ב הי"ד משמע שהחיוב הוא מתקנת חכמים ואת לשונו העתיק מרן בשו"ע אה"ע ע"א. על כך תמה הגר"א בביאורו שם ס"ק ב' ונשאר בצ"ע, גם האבני מילואים שם ס"ק ג' תמה ע"כ.

בספר משפטי שמואל (סי' ד' עמ' נג') יישוב, דהרמב"ם פירש את הגמרא "לית הלכתא כוותיה" היינו בענין הכפייה בלבד, אבל עצם החיוב תקנת אושא בעינה עומדת, כך ביארו בפד"ר ח"א עמ' 155.

א"כ צדקו הפוסקים שנקטו כדבר מוסכם ופשוט שלכוף למזונות ילדים מעל גיל שש, רק במגבלות הדין של כפייה על הצדקה, ע"י במחנה אפרים (הל' צדקה סי' א'), ורק באמיד ליתן.

למעשה עוד בימי המנדט הבריטי, מגבלה זו של חיוב מדין צדקה יצרה קושי לגבות בעל כרחו של אדם מדין צדקה, ועל כן התכנסה הרה"ר עוד לפני קום המדינה בשנת תש"ד, להרחיב חיוב מזונות ילדים עד לגיל 15, מאחר שארעו מקרים שהאב התאכזר על משפחתו, וכשטענו שבדיני ישראל כופין את האב מתורת צדקה אם הוא אמיד, באה התשובה שהחוק הממשלתי האנגלי אינו יכול להתחשב בטענה זו, ולכן נזקקו לעגן את החיוב בתקנה. את השתלשלות תקנה זו כפי ששמע מהשופט קיסטנר, סיפר לי מורי ורבי הגאון הרב זלמן נחמיה גולדברג שליט"א, וראה גם בפד"ר ג' עמ' 170.

אמנם דיני ביה"ד הגדול סמוך לתקנה בשנת תש"ה, הביעו את עמדתם כי:

"מוטעית היא ההנחה כאילו תקנת הרבנות הנ"ל מבוססת על החיוב המוסרי של צדקה גרידא, אין הדבר כן אלא התקנה בעצמה יוצרת חובה משפטית עצמאית גמורה" (אוסף פס"ד של הרה"ר לארץ ישראל עמ' קמח).

אבל פרשנות זו רחוקה מלהיות מוסכמת, כמתואר בפד"ר ח"א עמ' 214:

"... רבתה המבוכה.. יש שמחייב מכח התקנה ויש שמחייב מדין צדקה ויש רק בהשפעה על בעל הדין.. גם בשיחות בעל פה עם חברינו הדיינים זה אומר בכה וזה אומר בכה..."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נזכיר רק את מרן הגרי"ש אלישיב בפד"ר ח"ד עמ' 7-3 שתקנת הרה"ר הנ"ל אינה המשך החיוב שמוטל על מתחת לגיל שש, ואלו דבריו שם:

" .. מתוך הדברים האמורים לעיל, יש להניח, כי התקנה לחייב את האב בחיוב משפטי גמור, ולכופו בממונו לפרנס בניו ובנותיו עד גיל חמש עשרה, היא לילדים כאלה דלית להו מגרמייהו כלום, והם תלויים בחסד אביהם ולא בילדים שפרנסתם מובטחת...".

כלומר, אין התקנה המשך החיוב של קטני קטנים, דא"כ הרי פסק השו"ע כמהרם מרוטנבורג שכאשר החיוב הינו מדינא, הרי שאפילו יש להם משלהם חייב האב לזונם משלו.

כך גם כתב מרן הגר"ע יוסף ביחור"ד ח"ג סי' עו' שהמפרנס את בניו מגיל שש ומעלה יכול לקזז את הוצאותיו ממעשר כספים. גם בפד"ר חט"ו עמ' 142 ע"פ הגר"א גולדשמיט מובא כי תקנת הרה"ר אינה המשך החיוב הקיים מתחת לגיל שש, אלא כפייה על החיוב הקיים לאחר גיל שש (קרי חיוב צדקה).

גם בשנת תשל"ו התקיים דיון במסגרת מועצת הרה"ר להעלות עוד את גיל חיוב המזונות לגיל 18 (לשון ההחלטה מובא בתחומין א' עמ' 272) אלא שכאן קמו גדולי הדיינים וקבעו שלא ניתן לכופו או לחייב בע"כ, כי לא נתקבלה ברוב מניין ורוב בניין של חכמי הדור.

יש לציין כאן יסוד הלכתי מובהק בשמו של הגאון הרב ברוך רקובר מגדולי הדיינים בדור הקודם המובא בפד"ר ח"ג עמ' 8, **כשהדעות חלוקות לגבי פרשנות של תקנה, מחוייבים אנו לחזור ולהעמיד את הנדון על פי דין תורה**, כדמוכח בטור ובשו"ע אה"ע סי' קיח' סע' ו', וכמו שהאריך לבסס זאת בשדי חמד (כללים מערכת ת' אות סא').

מכל האמור עד כאן יש להסיק בבירור שבנדון שבפנינו שהכנסות האב נמוכות ואינן יציבות וחובות כבדים רובצים עליו, המבקש הסדרי שהות חצי שבוע, אין להטיל עליו חיובי מזונות מעבר ליכולתו הכלכלית.

תקנת הרה"ר ותוקפה

בענין תוקף תקנת הרה"ר וגידרה, כבר התייחסנו לעיל בקצרה, ובמקום אחר בארוכה, והדברים ארוכים ומי אנו שנכנסים ראשנו בין הרים גדולים, ודי לנו בדברי הגר"ב רקובר זצ"ל פד"ר חלק יג עמוד 8:

כן יש לעיין, בזמננו, כאשר בתי הדין הרבניים בישראל מחייבים מזונות לאב עבור ילדיו עד גיל חמש עשרה שנה מכח תקנות הרבנות הראשית לארץ ישראל משנת תש"ד, האם התקנה היא מגדרי צדקה או לא. בפסקי דין שפורסמו בקובצי הפד"ר, יש דיעות שונות בזה. לא נכריע כעת בבירור שהתקנה היא בגדר צדקה, אבל עכ"פ יש ספק בזה, וכאשר יש ספק בתקנה, הדין הוא שמעמידים על דין תורה. וכמ"ש בשולחן ערוך אבן העזר סימן קי"ח סעיף ה': "דבר שאינו מפורש בתקנה נעמידנו על דין תורה". וראה מ"ש בזה בשדי חמד כללים מערכת התי"ו כלל ס"א.

וא"כ - מאחר שלא פורש בתקנה שהחיוב הוא יותר מגדרי צדקה נעמיד את הדין של חיוב מזונות לילדים שלמעלה מגיל שש על דין תורה דצדקה, ואין בכהאי גוונא לפסוק ולהוציא מזונות מהאב והמוציא מחברו עליו הראיה.

ומה שהאריך האב"ד בהעצמת דין הצדקה עד כדי חיוב גמור ללוות ולתת את כל אשר לו בכדי לספק את מזונות ילדיו, עיין בזה אוצר הפוסקים אה"ע"ז סימן עא סע' א להקת אחרונים החולקים ע"כ, ואכמ"ל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דמי טיפול

באשר לסברת האב"ד כי יש לחייב את האב בדמי טיפול לאם מעבר לעלות צרכי הקטינים הראלית, נרחיב קמעה.

כפי שראינו כבר בדברים שלעיל, הרי שלאחר מחקר עומק נרחב ביותר, התברר כי טעינו עד עתה בהערכת עלותם הראלית של הוצאות הילדים, וממילא התברר כי הסכומים של 1,200 ₪ ויותר לקטין המעמידים את הערכת צרכיו לחודש מלא על 2,000 ₪ ויותר לחודש מלא עבור צרכיו הבסיסיים בתוספת דמי מדור, חינוך והוצאות בריאות חריגות המעמידות את הסכום הכולל שהאב מעביר לאם על כ 2,000 ₪ עבור קצת יותר ממחצית החודש שהקטין אצלה, ועוד מפרנס את הקטין בסכום דומה כשהוא אצלו, כך שבפועל אנו מחייבים את האב להוציא עבור כל קטין קרוב ל 4,000 ₪ לחודש וזאת ללא התחשבות במצבו הכלכלי, ואפילו בעניי שבישראל, מתברר כי סכומים אלו גבוהים במאות אחוזים מהעלות האמיתית, וכי מדובר ברווח הוני מובהק שמתווסף להכנסות האם, בעוד בפועל הינה מוציאה עבור הקטין הרבה הרבה פחות, דבר ההופך את הגירושין לעסקא "משתלמת" ורווחית לזוכה במזונות, לא פלא א"כ המחזה השכיח בין כותלי ביה"ד, מאבקי הצדדים להיות משמורן על הילדים, כשמסתתר מאחרי הבקשות הרצון לזכות או להפטר מדמי המזונות המכובדים.

ועתה, בכדי להצדיק את דמי המזונות המקובלים, עולה טענה חדשה, "דמי טיפול", ולמרבח הפלא, מתברר, שדמי המזונות הראליים בתוספת דמי טיפול, הינם בדיוק הסכום, שנהגו לחייב עד עתה רק עבור דמי המזונות, כפי שכתב האב"ד בדבריו, הלא דבר הוא? יתירה מזאת, בכדי להסביר את המזונות הגבוהים עולה עוד טענה, שבעצם היינו אמורים לחייב את האב הרבה יותר, אך מכיוון שהאבא יתקשה לשלם, אנו נחייב אותו עד גיל 18 או 21 כ"פשרה" כך, שאנו פורסים לו את התשלומים, למרות שבפועל הינו חייב מצד התקנה רק עד גיל 15, וגם זה להרב דעות, מדין צדקה בלבד כפי שהרחבנו לעיל. מה גם שגם שיערוך דמי טיפול המשתנה ודאי לפי גילאים מעולם לא נעשה, ועל עצם קיומו מוטל תמיהות גדולות כדלקמן, רק נעיר על הטענה של הויתור על עיסוק והכנסת פרנסה לטובת גידול הילדים, שאדרבה רבות בנות עושות חיל כיום המגדלות משפחות ברכות ילדים לצד עבודה ועיסוק כלכלי, ונקבע משרות אם, צהרונים ועוד הטבות והנחות לאמהות העובדות.

לגופו של חיוב ב"דמי טיפול" נרחיב קמעה.

האב חייב במזונות ילדיו הקטנים וכשאין לו לשלם נחלקו הפוסקים אם ניתן לחייב את האם או שהאם פטורה ותטיל את ילדיה על הצדקה.

יש אומרים שהאב חייב מעבר למזונות לשלם לאם גם עבור טיפולה בילדים שלו ואף הגדילו לעשות ולומר שעל האב לשלם לאם על כך שהיא טורחת לקנות את האוכל ולבשל ולהגיש לילדיו.

הנחת היסוד של שיטה זו הינה שלאם אין שום אחריות מוסרית או משפטית לטפל בילדיה וממילא או שהאב ישלם לה על טיפולה בהם או שתשליכם על הקהל.

יש לציין שלא נמצא חיוב דמי טיפול בפוסקים, לא ברמב"ם ולא בטור ובשו"ע ואף מנהג בתי הדין לחייב במזונות בלבד, ומעיקר הדין אף כנגד מזונות ומדור עיקר החיוב אינו חיוב ממון כספי, אלא האב חייב לזון ולהלביש ולתת מדור לילדיו.

כ"פ בשו"ת שופריה דיעקב ח"א סי' סה:

שהרי מן הדין אין לה אלא מזונות בעין. דמזונות אמרו ולא דמי מזונות. וכ"ה מפו' בתקנות פסק הא' ז"ל דאין חייב האב לבתו מגרושתו כ"א לשלוח לה לחם ולפתן ממה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שהוא אוכל דבר יום ביומו. וא"כ כשהאם רוצה לישב בעיר אחרת שאין האב יכול לתת לה לחם ולפתן ממה שהוא אוכל דבר יום ביומו מאין הרגלים לחייבו לשלוח לה דמים. והלא האב יטעון תבא האם עם בתה לעירי ואזון את הבן והיא עמה. ואם לא יבואו עמי לעירי לא אזון אותה. ואעפ"י שיש לצדד ולו' דלסוברים שתהיה הבת אצל אמה אפי' בעיר אחרת חייב לשלוח לה דמי מזונות למקום שאמה כיון שא"א לשלוח לה לחם ולפתן. מ"מ מידי ספיקא לא נפיק אם הדין כן או לא. והמע"ה.

דהיינו, האב אינו חייב לבתו אלא ממה שהוא בעצמו אוכל. ומשכך, משאינה קרובה אליו אינו חייב לה אפילו לחם ולפתן ואינו חייב בדמי מזונות חלף הלחם והלפתן, וכ"ש וכ"ש שאין חייב לשלם לאמה מה שמטפלת בבתם, ובזה אף החולקים שם מודים.

וכ"פ רבו ושאר בשרו ה"מלאך רפאל" בתורות אמת בירדוגו אהע"ז פב:

אם שלמו חדשיו וגמלתו וכו' אלא כופין אביו ונותן לו מזונות ע"כ משמע דאין מחוייב ליתן לה דמים אלא מזונות וכן פסקו בתקנות שלנו שמגורשת התובעת לבעלה מזונות בנה או בתה ממנו שאינו מחוייב ליתן לה דמים אלא לחם ולפתן ממה שהאב אוכל וכתב שכן העידו לפנייהם וכו' וז"ל בענין המזונות שתבעו מנשים אותם שגרשו לבנות שהיו להם מהם בהיות הבנות מג"ש ולמעלה שגזרו שלא ינתן להם דמי מזונות כלל אלא לחם ולפתן ממה שהאב אוכל וכו' עכ"ל ופשוט שמה שכתבו מג"ש ולמעלה מעשה שהיה כך היה ואנה"נ אפי' פחות דמאי שנא דעכ"פ זה לא למדו אותו אלא מדברי הפוסקים שכתבו ונותן לה מזונות.

וסיים שם וכתב:

ומבואר מלשון הדין גם מהתקנה שלא חששו למה שהאשה טורחת ומטפלת בתינוק דזה מרצונה רצתה בזה ומי הכריחה לקבל עליה זה הטורח ואין הבעל מחוייב אלא במזונותיו אצל אמו דוקא ולחם ולפתן דוקא.

וכ"כ בשושנים לדוד חלק אהע"ז סט"ז, דמעל גיל שלוש אין נותן דמי מזונות אלא לחם ולפתן ממה שהוא אוכל ומתחת לגיל שלוש צריך ליתן דמים בכדי לקנות להם חמאה וחלב וכדומה ופשיטא שאינו משלם מעבר לזה, וכ"ש שאינו משלם דמי טיפול, לא דמי שמרטפות, לא דמי כביסה ובישול, ולא דמי הכנת האוכל והגשתו.

וא"כ מפשטות לשון הפוסקים אין שום חיוב לשלם לאם דמי טיפול אלא לספק להם מזונות בעין בלבד ואפילו לא דמי מזונות.

והדברים נראים פשוטים מסברא, שהרי האב והאם שניהם ילדו ושותפים בילד ובגידולו, שהרי שלושה שותפים באדם, הקב"ה אביו ואמו(נידה לא א), וכל אחד יש לו את תפקידו שלו כדלקמן.

מושכל יסוד הוא, כי ללדת ילדים ולהיות אמה, זו זכות וגם חובה ואחריות לטפל בילדיה "ויקרא האדם שם אשתו חווה כי היא היתה אם כל חי"(בראשית ג כ), והדבר כ"כ פשוט שקשה להבין בכלל הו"א שאמא יכולה לזרוק את ילדיה לקהל ואין לה שום אחריות.

בספר בראשית פרק ג' מגדירה התורה את תפקידי האיש והאשה, הגדרה זו אנו למדים מהקללה שנתקלו אדם וחווה לאחר החטא, כשכל אחד נתקלל בקושי שיהיה לו בקיום תפקידו.

האדם התקלל בקושי הפרנסה "בזעת אפך תאכל לחם", ואילו חווה נתקללה בקושי הלידה ובצער גידול בנים: "הרבה הרבה עצבונך והרונך, בעצב תלדי בנים".

ומבאר הגמרא במסכת עירובין דף ק עמוד ב וכן בכל המדרשים רבה וילקוט שמעוני ועוד:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

“עצבונך - זה צער גידול בנים”.

ומפרש המלבי”ם שם :

“בעצב תלדי. הוא צער הלידה וכולל צער הגידול, שבא פועל לידה על הגידול והאימון”,

וכך הביא בספר מעם לועז והוא מתיקוני הזוהר.

“צער גידול בנים – לתת לתינוק חלב ולהבישו ולנענעו ולהחזיקו על הזרועות ולנקותו”.

כלומר שתפקיד האדם, האיש, האב, לפרנס את משפחתו ואת ילדיו, דהיינו לספק כסף לקניית האוכל, ואילו תפקיד האם הינו, לגדל את הילדים לטפל בהם ולהאכילם, ללא קשר לנישואין ושיעבוד האם לבעל.

ואכן, חז”ל חייבו מן הדין רק את האב בהבאת הממון לקניית האוכל, ואילו האם פטורה מחיוב זה מדינא, אע”פ שבעת הצורך ניתן לחייבה מדין צדקה כדלקמן.

וכך כתב אור החיים במדבר פרק יא פסוק יב על דברי משה רבנו, “האנכי הריתי את כל העם הזה, אם אנכי ילדתיהו”:

“עוד נתכוון בכפל הריתי וילדתיהו לומר שהמשא שעליו של העם הוא כמשא של אב ושל אם יחד שדומה לבן שילדתו אמו ומתה שהאב יעשה מעשה האב והאם”

מבואר דאינו מעשה האב לבדו אלא גם האם ולכן במתה עושה במקומה.

ובתוספתא מסכת נדה פרק ב הלכה ד :

“חייבת אשה בטיפול בנה כל עשרים וארבעה חדש”.

וביאר בשו”ת חוט המשולש חלק ג סימן י :

“וכן מצאתי בתוספתא דנדה חייבת אשה בטיפול בנה כ”ד חודש ושם לא מיירי כלל בשיעבודא דבעל אלא בשיעבודא דידה” עכ”ל.

وهוא מושכל פשוט, כי גידול הילדים והטיפול בהם הינו תפקיד בסיסי של האם, וכתיב ה”התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה” (ישעיה מט), ואף שהאם פטורה מללמד בנה תורה, מחוייבת בחינוכו לא פחות מאביו, וכן בשאר האחריות על ילדיה, כפי שמובא בכתובות דף מ”ט “יארוד ילדה ואבני מתא שדיא?”, ופשיטא דמיירי על האם, ומינה ילפי התם נמי לאב. ובקידושין כט בעינן לימוד מפסוק, ללמוד שלא חייבת למולו וללמד תורה, ומשמע דדווקא במצוות אלו משום שיש מיעוט ואינה שייכת בהם כלל.

וכ”כ רש”י מסכת חגיגה דף ב עמוד א :

“הטילו חכמים על אביו ועל אמו לחנכו במצות”.

ובתוספות מסכת עירובין דף פב עמוד א’ :

“קטן בן שש יוצא בעירוב אמו - אף על גב דאין מערבין אלא לדבר מצוה מכל מקום יוצא קטן בעירוב אמו דאי אפשר לה להניחו משום דכרוך אחריה א”נ בקטן נמי איכא מצוה לחנכו” עכ”ל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

משמע, שגם היא מצווה לחנכו, ושאי אפשר לה להניחו ללא שום קשר לשיעבודיה לבעלה. ואמנם רבי אברהם מן ההר שם כתב רק "על אביו" וזה אינו, שמפורש כתב הוא עצמו בנזיר כט' ע"ב שהלכה, שבין אביו בין אמו חייבין לחנך בנם במצות, ומה שהשמיט תיבות "ועל אמו" כאן, אולי מפני שרצה להעמידו אפילו אליבא דריש לקיש, ועיין בשיטה לחכמי איוורא נזיר עמוד צב ובחידושי רבינו פרץ הכהן נזיר עמוד רמד ד"ה ואין בשם הקונטרס. ובמגן אברהם סימן שמ"ג ס"ק א' כתב:

"אבל אמו אינה מצווה וכ"ה בנזיר דף כ"ט ובת"ה סי' צ"ד ומעשה דהילני בסוכה דף ב' שהושיבה בניה בסוכה ע"ש היא החמירה על עצמה (תשו' מהר"מ ד"ק סי' ר') עס' תרי"ו".

ובאליה רבא ולבוש שם כמג"א ואילו בסי' תרמ כרש"י שמחויבת ועיין תרומת הדשן ועיין באורך במאמר הרב גולבסקי בקובץ בית יצחק חלק טו עמ' 48.

עכ"פ, פשיטא שהזכות והחובה ללדת ילדים ולטפל בהם מוטלת על האם מצד עצמה, ולא רק כמסייעת לבעלה.

ואכן, בשו"ע מצאנו פירוט מדויק מה האב צריך לתת לילדיו, וממילא לגרושתו, בזמן שהם אצלה, והם מזונות וכסות וכלי בית ומדור, ולא אישתמיט שום פוסק שכתב שצריך לשלם לאם דמי טיפול או לשכור מטפלת לילדיו, דפשיטא ליה לשו"ע ושאר פוסקים, שזהו תפקידה העצמי של האם ולא מכח שיעבודה לבעלה, דאל"כ למה לא כתב אף פוסק שחייב לשכור אומנת או לשלם לאמם כשכר אומנת, והרי גם בזמננו היה מקצוע כזה, אלא ודאי לא עלה על דעתם כלל המחשבה כי האב חייב גם להאכיל את הילדים וגם לטפל בהם, אלא ודאי כ"א מחוייב בתפקידו המסורתי, האב לספק מזון, כסות, כלים ומדור והאם לטפל בילדים.

אמנם, משהוכחנו כי דמי המזונות הנקצבים כיום הינם גבוהים בהרבה ממה שבאמת מוציאים הורים על ילדיהם, היה שטענו כי למרות זאת, יש להמשיך ולחייב בסכומים גבוהים אלו כנגד "דמי טיפול".

סימוכין לשיטת הסוברים, שהאב לבדו מחויב לטפל בילדיו, או שישלם לאם בכדי שתטפל בהם, הינם דברי הרמב"ם והשו"ע סימן פב סעיף ח:

"אם לא רצתה האם שיהיו בניה עמה אחר שגמלתן, אחד זכרים ואחד נקבות, הרשות בידה, ונותנת אותם לאביהם, או משלכת אותם לקהל אם אין להם אב, והם מטפלים בהם, אחד זכרים ואחד נקבות".

לכאורה משמע שאין לאם חובה לטפל בילדים.

מקור נוסף הינו מה דמחייבים את האב בשכר הנקה (שם סע' ה'), הבינו כי שכר הנקה כולל דמי שמירה וטיפול, מה שנראה ראייה לסתור כדלקמן.

ומקור נוסף הינו שו"ת הרשב"ש סימן קסח:

תשובה. כבר הסכימו כל האחרונים ז"ל שלא לכוף לגרש המורדת אפילו בטוענת מאיס עלי. על כן אין לכוף לבעל לגרשה, וגם אין לה עליו מזונות, אבל הוא חייב במזונות בנו ושכר הנקתו ושכר שמושו לפי שמעשה ידיה שלה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ואמנם, דברי הרשב"ש האלו לא הובאו בב"י, ולא נפסקו להלכה, לא בשו"ע ולא בשאר פוסקים, ואף לא בפסקי בתי הדין למעט פסקי דין בודדים, פחות מאצבעות כף יד אחת, וביניהם בפד"ר ח"א עמ' 119 וח"ב עמ' 4 דפסקו כרשב"ש.

אך נעיר קודם שפסיקה זו אינה מתיישבת כלל עם הפוסקים שראינו לעיל וניישב את הדברים לקמן.

מש"כ הרמב"ם והמתבר אהע"ז סימן פב סעיף ח:

"אם לא רצתה האם שיהיו בניה עמה אחר שגמלתן, אחד זכרים ואחד נקבות, הרשות בידה, ונותנת אותם לאביהם, או משלכת אותם לקהל אם אין להם אב, והם מטפלים בהם, אחד זכרים ואחד נקבות".

כבר תמה הגהות הרמ"ך על הרמב"ם, מדוע לא חייבת האם במזונות מדינא קודם גיל 6 ובצדקה מעל גיל 6 כשאינן לאב.

ובמעשה רקח הלכות אישות פרק כא יח כתב ליישב:

ואם לא רצתה האם וכו'. הרמ"ך בכ"י השיג על רבינו וז"ל [עיין שם] ולכאורה יפה השיג דהא בעיקר מצות הצדקה נראה שהאשה חייבת כמו האיש דהא מצות עשה שלא הזמן גרמא היא.

ויותר תמהתי על הרב המגיד ז"ל שכתב על דברי רבינו אלה וז"ל:

זה ברור שלא מצינו חיוב לאשה בשום מקום והאב מצווה על בניו בכמה דברים ואין האשה מצווה ומהיכן נתחייבה בהם עכ"ל.

ואם מצינו חיוב לאב יותר מהאם אינו אלא בלימוד התורה דהאשה פטורה, מדכתיב ולמדתם אותם את בניכם ולא בנותיכם וכיוצא בו, אבל לענין הצדקה ולפרנס את קרוביה ובניה היכא דליכא אב מהיכא תיפוק לן למפטרה. גם הרב דינא דחיי קיים דברי רבינו והסמ"ג שכתבו כן וכתב שאין שום חולק על זה ופשיטא שלא ראה דברי הרמ"ך האלה בכ"י.

ועוד העלה דבאשה שפרנסת ילדיה ואולי אף הטיפול בהם ימנע אותה מלהנשא אולי תפטר, וז"ל:

שוב עלה בדעתי לומר דאולי שאני אשה דרוצה להנשא דיותר משהאיש רוצה וכו' וגם רבינו כתב בפט"ו דין ט"ז דלא תשב אשה בלא איש וכו' ואם תפרנס הבן ימנעו האנשים להנשא עמה מכח משאת הבן וגם אם היא עשירה אין חפץ לאדם לסבול גידול בנים אחרים וזהו דרך טבע ופשוט. ואין הכי נמי דאם היא עשירה תתן לו לפי עושרה באותה העת לכד ושוב משלכת אותו לקהל ואפשר שזה רמזו רבינו במ"ש ואם לא רצתה האם שיהיו בניה אצלה כלומר אצלה לא יהיו אלא משלכת אותם לקהל, אבל אין הכי נמי שהיא חייבת ליתן להם כפי ממונה בעת ההיא ודו"ק כי נראה לענ"ד נכון מאד:

ונ"ל ראייה לדבריו, מהא דאע"פ שאחד איש ואחד אשה מחויבים בכיבוד ומורא אב ואם, הרי שנישואיה של האשה קודמים לחובתה זו. ולכן, אשה נשואה חשיבא אין סיפק בידה ופטורה מחובה ומצווה זו של כיבוד אב ואם, וכ"ש מחובת גידול ילדיה.

והכי איתא בקידושין דף ל עמוד ב:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

איש - אין לי אלא איש, אשה מנין? כשהוא אומר: תיראו - הרי כאן שנים; א"כ, מה ת"ל איש? איש סיפק בידו לעשות, אשה אין סיפק בידה לעשות, מפני שרשות אחרים עליה. אמר רב אידי בר אבין אמר רב: נתגרשה, שניהם שוים.

וא"כ, אף לפי הבנה זו, מיירי רק באופן, שאם תטפל בילדים לא תוכל להתחתן או לפרנס את עצמה, אז יכולה לדרוש מהאב שהוא יטפל בהם, אבל פשיטא שאיננה יכולה לדרוש תשלום עבור הטיפול.

ופשוט הוא, דכל שהיא עצמה מעוניינת שיהיו בניה אצלה, ואינה טוענת שרוצה שהאב או הקהל יקחו אותם אליהם, לית דין ולית דין, שאינה יכולה לדרוש דמי טיפול ושימור תינוקות, ובפרט שעל דרך הכלל האב חפץ שיגדלו אצלו, והאם היא זו המונעת ממנו, דבכה"ג אפשר שהיה יכול מדינא להפטור ממזונות בניו שמעל גיל 6 לכל הפחות, וכ"ש שלא יחוייב לשלם לאם על טיפולה.

ומה דמחייב האב ליתן לגרושתו המניקה דמי הנקה, היינו שווי החלב בלבד, דהיינו דמי האוכל, ולא כשכר אומנת, ובימינו שלא מוכרים חלב אם אלא תורמים, לא תוכל לדרוש, אלא כשווי תחליפי חלב לתינוק.

ועוד פשיטא, דשכר הנקה אינו שכר גידול וטיפול כאומנת, דאל"כ מאי שנא אחר כ"ד חודש, וכי אז התינוק לא צריך טיפול? ! אלא פשיטא דמיירי בשכר החלב בלבד ולא מעבר לזה.

וראיה לכך, שדמי הנקה היינו דמי החלב בלבד, ואין ההנקה כוללת טיפול, שהרי יולדת תאומים והיא נשואה, פסק מרן באהע"ז סי' פ סע' יג, דאינה חייבת אלא להניק אחד מהם, ופשיטא שחייבת לגדל את שניהם, כמו שאר ילדיה, דהא מיירי בנשואה שמשועבדת לבעלה, ובירושלמי כתובות פ"ה ה"ו איתא, שאינה משועבדת לבעלה להניק את בן חברתה, ופשיטא דלא מיירי בטיפול בו אלא למכור לו את חלבה. ועוד, קיי"ל דמי שנתנו לה בן להניק לא תניק עמו את בן חברתה או את בנה, ופשיטא שאין הכוונה שתשליך את בנה לקהל שיטפלו בו, אלא מיירי רק על ההנקה עצמה, דאיכא חשש, שאם תניק עוד תינוק לא יהיה לה מספיק חלב לתינוק שהשתעבדה לו כבר ומקבלת שכרה עליו.

וכן שם בסימן פב, אינה חייבת למטרח לפני אביו או בנו שאינם סמוכים על שולחנו, אבל חייבת למטרח כלפי אביו ובנו הסמוכים. פשיטא, דמיירי בבנו שלו מאשה אחרת, שאינו בנה שלה דומיא דאביו שאינו אביה, אבל קמיה בנה שלה או בנם שלהם, לית דין ולית דין, דודאי טרחה ומחויבת לטרוח מחמת עצמה, ולא רק מחמת שיעבודה לבעלה.

העולה מהנ"ל, שמהרמב"ם והמחבר הנ"ל אין שום ראייה שהאם לא מחוייבת לטפל בילדיהם, וכ"ש וכ"ש שאין ראייה, שאם המטפלת בילדיה האב חייב לשלם לה דמי טיפול.

ומה דאיתא ברשב"ש הא לך לשונו בשו"ת הרשב"ש סימן קסח:

עוד שאלת. ראובן נשא לאה ושהתה עמו בביתו ד' יום ומרדה עליו, ומיום שמרדה עליו עד י"ו חדשים היה ראובן שולח אליה קצת מהקהל ולא רצתה, כיון שראה כך הלך לשר אחד משרי המלך לתבוע מה שנתן לה בתוספת הכתובה, ושלח השר לגדולי הקהל וצוו שיביאו כל נכסיהם לפניהם נדוניא ותוספת ועשו כך, ורצה ראובן לגרש ורצתה לאה ליגרש, ולקח ראובן תוספת שלו ולקחה לאה נדוניתה על מנת שיתן לה גט, כיון שיצאו משם לא רצה ראובן ליתן גט, ואפילו מנעל שברגלה שהיה שלו לקח, והלך לו למדינה ונשא אשה אחרת ושהה שם ד' חדשים ובא ותבעה לאה גיטה ממנו ולא רצה ליתן גט, וקודם שלקח נכסיו נתעברה ממנו ולא רצה ליתן מזונות לא לה ולא לעובר שלה אלא אמר אינו ראוי כדין שאתן גט בעל כרחי, והיא אוכלת משלה מיום ראשון שמרדה זה ד' חדש, תבאר לנו דינם מה הוא.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תשובה. כבר הסכימו כל האחרונים ז"ל שלא לכוף לגרש המורדת אפילו בטוענת מאיס עלי. על כן אין לכוף לבעל לגרשה, וגם אין לה עליו מזונות, אבל הוא חייב במזונות בנו ושכר הנקתו, ושכר שמושו לפי שמעשה ידיה שלה.

הרי דהרשב"ש מיירי בזוג נשוי, שהאשה מרדה ורוצה להתגרש והאיש מסרב, וא"א לכפותו בככה"ג אינו חייב במזונות אשתו, ומעשי ידיה שלה, וממילא כל מה שעושה בשבילו ממלאכות הבית, דהיינו, מלאכות שאשה הניזונת חייבת לעשות לבעלה, חייב לשלם לה, דאין חייבת לו במלאכות אלו, שהרי אינה ניזונת משלו, ולכן הדגיש דמיירי באוכלת משלה, וזהו "שכר שימושו" אין הכוונה כלל לשכר שימושו של בנו אלא שלו עצמו דומיא דשפחה לשמשו ביבמות קיג א וכתובות נא א.

וכך ביארו בסברת הרשב"ש בפד"ר ח"ב הנ"ל, אמנם אנהו סברי שמדין המע"ה אינו יכול לחייב את אשתו לטפל בבנם, באופן שלא תוכל להתפרנס בעצמה, ובכגון דא ישלם לה את הדמים שרוצה לשלם למוסד עבור טיפול ביתו, דאמה עדיפה, ומידת סדום היא להוציאה למוסד זר, שהרי האמא הינה המוסד הטוב ביותר, בבחינת 'היליכי והניקיהו לי ואשלמה שכרך דבתייה בת פרעה.

ואפילו אם היתה כוונת הרשב"ש לדמי שימושו של הבן, הרי שלא הובא הרשב"ש באף פוסק ולא בב"י ושאר אחרונים עד הפדרי"ם הנ"ל[שני פדרי"ם בלבד] ופשיטא דלית הלכתא כוותיה, ולפחות, המוציא מחברו עליו הראיה.

ואף בפדרי"ם הנ"ל, פסקו כן רק באב שרוצה למסור בתו למוסד, ורוצה לשלם למוסד דמי טיפול, בככה"ג פסקו שם דעדיף שתהיה אצל האם וישלם לה, שהיא ה"מוסד" הטוב ביותר בשביל הבת, ולמעשה, חייבוהו בדמי טיפול רק עבור המטפלת בזמן שהאם יוצאת לעבוד, דהיינו דמי מעון וצהרון וכדומה, אבל גם הם לא כתבו לחייב כל אב בדמי טיפול לאם עבור טיפולה בילד, כשטיפולה בו לא מונע ממנה להתפרנס.

עכ"פ, מכל הפוסקים שלא הזכירו כלל דמי טיפול, פשיטא דלית הלכתא כוותיה דהרשב"ש, ובוודאי שאין להוציא ממון כנגד התורות אמת ושופריה דיעקב ושושנים לדוד שכתבו להדיא דאינו חייב אלא לתת מזונות ממש.

וכן מפורש עולה ממרן בשו"ע הנ"ל סי' פב סע' ו'

הגרושה אין לה מזונות, אף על פי שהיא מניקה את בנה, אבל נותן לה יותר על שכרה דברים שהקטן צריך להם, מכסות ומאכל ומשקה וסיכה וכיוצא בזה.

משמע שלא משלם שכר שימושו כלל, אלא אך ורק מה שפירט בשו"ע.

ובסעיף ח מבואר שאינה חייבת לטפל בו ויכולה לתת לו לאב אך לא כתב דיכולה לדרוש שכר.

ובסעיף ז כתב, דאין מפרישין אותו ממנה, אלא כופין אותו ונותן מזונות והוא בבית אמו, ולא כתוב שנותן לה גם שכר טיפול.

ועוד אפ"ל דאפילו לרשב"ש, שכר שימושו היינו מה שנמנע ממנה לעבוד, דהיינו כמה מפחיתה ממשרתה בגלל הטיפול בילדים, ולכן דייק וכתב "שכר שימושו – לפי שמעשי ידיה שלה", דאל"כ מה הקשר למעשה ידיה היה צריך להשמיט מילים אלו או לכתב "לפי שהוא בנו".

ועו"ל דשכר שימושו היינו רק הטרחה בכיבוס והכנת האוכל וכדומה ולא דמי ביביסיטר.

והיותר נראה דשכר שימושו היינו שימושו של הבעל, שהרי מדובר בנשואה, כדכתבו לעיל.

עכ"פ, פשט כל הפוסקים שלא הזכירו כלל תשלום מעבר למזונות עצמם, ודאי לא סברי שיש לחייב, ואין להוציא ממון כנגד סוגיין דשמעתא וכנגד התורות אמת ושאר פוסקים שהבנו לעיל, ומי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ירים ידו כנגד גדולי הדורות אדירי ההוראה שהובאו לעיל, שופריה דיעקב ותורות אמת ושושנים לדוד ועוד, וכך השיבו לנו גדולי וותיקי הדיינים כששאלנו אותם בנושא.

זאת תורת העולה, דפשיטא, שהאב אינו חייב אלא במזונות עצמם, ולא בדמי טיפול או בישול או בייביסיטר, והאם היהודייה איננה בבחינת 'ארוד ילדה ואבני מתא שדיא', ומחויבת היא לטפל בעולליה, לא פחות, ואף יותר מהאב, ומנגד על האב מוטלת אחריות גדולה יותר לספק להם, גם אצל אמם את מזונותיהם והדברים החיוניים הנצרכים להם.

ואכן, מנהג בתי הדין, מקדמא דנא ועד היום, שלא לחייב בדמי טיפול כלל אלא רק בדמי מזונות בלבד, ואף אלה המעלים את סברת דמי הטיפול, לא העלו זאת, ולא פסקו כך מעולם. אלא רק עתה, משהתברר שטעינו בהערכת עלות המזונות הראלית והאמיתית שהילד צורך.

מן הכלל אל הפרט

- א. לפנינו אב עצמאי המשתכר בין 0 ל 10,000 ₪, כשלבדרי אשתו כנראה מדובר על השתכרות הנעה סביב 4,000 ₪ לחודש, האשה, לטענתה משתכרת ב 3000 ₪ לחודש לפי טענתה, עובדת ב'שחור'.
- ב. לאב חובות גדולים והינו מחוסר נכסים.
- ג. במצב כזה, האב חשיב עני גמור ואין לחייבו אלא את המינימום ההכרחי בלבד, ואין לכופו מדין צדקה ליותר מצרכי הקטנים החיוניים.
- ד. לזוג 3 בנות, בגילאי שנתיים, שמונה ואחת עשרה.
- ה. חיובו עבור הקטינה בת השנתיים הינו מדינא, ובלבד שיש לו לעצמו בכדי צורכו, כפי שפסקו בשופריה דיעקב, שושנים לדוד ושאר פוסקים.
- ו. חיובו עבור 2 הקטינות שמעל גיל 6 הינו מגדר דיני צדקה.
- ז. לצורך שיערוך עלות צרכי הקטינות נשתמש ב**מחשבון-דמי-מזונות** ובלוחות הלמ"ס.
- ח. שכר האב איננו קבוע ויועמד על שכר מינימום, דהיינו 4,800 ₪ נטו לחודש.
- ט. זמני השהות יחושבו לפי החלטת ביה"ד, יומיים בשבוע, כולל ארוחת ערב ללא לינה וסופ"ש לסירוגין, נחשב זאת כיחס של 10:4 ל 14 יום, [יחס של 30-70%].
- י. ביחס לקטינה בת השנתיים, שהאב חייב במזונותיה מן הדין, העלויות לחודש מלא הינן כ - 700 ₪ לחודש מלאן לא כולל מחציות שמוערכות בכ-80 ₪ לחודש לפי שיטת הגמישויות, וכ - 900 ₪ לפי הלמ"ס.
- יא. דמי המזונות (כולל מדור) הנגזרים מעלות זו הינם 470 ₪ לפי המחשבון ו 700 ₪ לפי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
- יב. לנוכח העובדה שהאשה מצהירה על הכנסות נמוכות מאד נחייב את האב עבור קטינה זו ב - 700 ₪, מהם יש לקזז קצב ילדים על סך 150 ₪, סה"כ לתשלום 550 ₪.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יג. עבור הקטינות שמעל גיל 6, חיובן מדין צדקה, עלות החזקתן החודשית, לפי המחשבון, הינה, בממוצע, כ 800 ₪ לכל קטינה.

יד. דמי המזונות המחושבים במחשבון, ללא מחציות הינן 550 ₪ לכל אחת, בממוצע, לאחר קיזוז קצבת הילדים, האב יעביר 400 ₪ עבור כל אחת.

טו. לפיכך, דמי המזונות שהאב יעביר מדי חודש הינם 1350 ₪ כולל מדור.

טז. בהגיע כל בת לגיל 15 יפטר האב מחיוב דמי המזונות עבורה.

יז. קצבת הילדים תשולם לאם.

יח. האם תגיש בקשה לסיוע בשכ"ד ככל שתענה בקשתה, סיוע זה לא יתקזז מדמי המזונות, למרות שמן הדין היה צריך לקזזו, זאת עקב מצבה הכלכלי של האם.

יט. לפי חלוקה זו בבית האם יחיו האם ובנותיה עם הכנסות של 4,700 וככל ותהיה זכאית לסיוע בשכ"ד והבטחת הכנסה הרי שיהיו בידה כ 7500 ₪, ואילו בבית האב יחיו האב ובנותיו מסך של 3500 ₪ [מכיון שכרגע האב חי בבית אמו, נכון לעכשיו סכום זה יספיק לן].

משה חביב - דיין

אוריאל אליהו – דיין

מחליטים כדעת הרוב.

האב ישלם לאם 1350 ₪ למזונות 3 הקטינות [לפי החלוקה דלעיל] עד להגיע כל אחד מהילדים לגיל 15.

קצבת הילדים תתווסף על המזונות.

סיוע בשכ"ד לא יקוזז מדמי המזונות.

ההחלטה מותרת לפרסום לאחר השמטת פרטי הזיהוי של הצדדים.

ניתן ביום ().

הרב אוריאל אליהו

הרב משה חביב

הרב יצחק רפפורט – אב"ד

העתק מתאים למקור
הרב אלון ארביב, המזכיר הראשי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נספחים לפסק הדין

נספח 1 – לוחות הלמ"ס

הבהרה: קביעת העשירון נעשתה לפי 2 נפשות + מספר ילדים, את ההכנסה נטו יש לחלק בסך הנפשות ולפי התוצאה להציב בעשירון המתאים [לדוגמא: 2 ילדים בהכנסה נטו של 10,000 ₪ יש להציב בעשירון 2 (2500=10,000/4), באותה משפחה בהכנסה נטו של 7,000 ₪ תוצב בעשירון 1].

מזונות ילדים עד גיל 6 לחודש מלא לפי רמת הכנסה נטו

לא כולל מחציות****										
מעודכן ליולי 2020										
לוחדש										
הוצאות ילד 0-5										
עשירון ראשון:										
הכנסות כספיות נטו לנפש עד 1,872 ₪										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
מספר ילדים 0-5 לפי מיקום	331	271	234	208	189	174	162	151	143	135
תלוי שהות										
לא תלוי שהות	309	247	209	183	164	149	137	127	119	112
מדור	281	223	188	164	146	133	122	113	106	100
סך עלות חודשית	921	741	631	555	499	456	421	392	368	347
עשירון שני										
הכנסות כספיות נטו לנפש גבוהות מ-1,872 עד 2,785 ₪										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
מספר ילדים 0-5 לפי מיקום	371	304	262	233	212	195	181	170	160	152
תלוי שהות										
לא תלוי שהות	616	491	416	364	326	297	273	254	238	224
מדור	319	253	213	186	166	151	138	128	120	113
סך עלות חודשית	1,305	1,048	891	783	704	642	593	552	518	488
עשירון שלישי										
הכנסות כספיות נטו לנפש גבוהות מ-2,785 עד 3,505 ₪										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
מספר ילדים 0-5 לפי מיקום	516	423	365	325	295	271	252	236	223	211
תלוי שהות										
לא תלוי שהות	639	510	431	378	338	308	283	263	246	232
מדור	348	276	233	203	181	164	151	140	131	123
סך עלות חודשית	1,502	1,209	1,029	905	814	743	686	640	600	567
עשירון רביעי										
הכנסות כספיות נטו לנפש גבוהות מ-3,505 עד 4,285 ₪										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
מספר ילדים 0-5 לפי מיקום	509	417	360	320	290	267	248	233	220	208
תלוי שהות										
לא תלוי שהות	745	595	503	441	395	359	331	307	288	271
מדור	386	306	258	225	201	182	168	156	145	137
סך עלות חודשית	1,640	1,318	1,122	986	886	809	747	696	653	616
עשירון חמישי										
הכנסות כספיות נטו לנפש גבוהות מ-4,285 עד 5,202 ₪										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
מספר ילדים 0-5 לפי מיקום	609	499	431	383	347	320	297	278	263	249
תלוי שהות										
לא תלוי שהות	748	597	505	442	396	360	332	308	289	272
מדור	394	313	264	230	205	186	171	159	148	140
סך עלות חודשית	1,750	1,409	1,199	1,055	949	866	800	746	700	661
עשירון שישי										
הכנסות כספיות נטו לנפש גבוהות מ-5,202 עד 6,155 ₪										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
מספר ילדים 0-5 לפי מיקום	561	460	397	353	320	295	274	257	242	230
תלוי שהות										
לא תלוי שהות	774	618	523	458	410	373	343	319	299	281
מדור	420	334	281	245	219	199	183	169	158	149
סך עלות חודשית	1,755	1,411	1,201	1,056	949	866	800	745	699	660
עשירון שביעי										
הכנסות כספיות נטו לנפש גבוהות מ-6,155 עד 7,231 ₪										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
מספר ילדים 0-5 לפי מיקום	630	516	446	396	360	331	308	288	272	258
תלוי שהות										
לא תלוי שהות	860	686	581	509	455	414	381	354	332	312
מדור	480	381	321	280	250	227	209	193	181	170
סך עלות חודשית	1,970	1,584	1,348	1,185	1,065	972	898	836	785	740
עשירון שמיני										
הכנסות כספיות נטו לנפש גבוהות מ-7,231 עד 8,712 ₪										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
מספר ילדים 0-5 לפי מיקום	683	560	483	430	390	359	333	312	295	280
תלוי שהות										
לא תלוי שהות	943	753	637	558	499	454	418	389	364	343
מדור	503	399	337	294	262	238	219	203	190	178
סך עלות חודשית	2,129	1,712	1,457	1,281	1,151	1,051	970	904	848	801
עשירון תשיעי										
הכנסות כספיות נטו לנפש גבוהות מ-8,712 עד 11,768 ₪										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
מספר ילדים 0-5 לפי מיקום	735	603	520	463	420	386	359	337	317	301
תלוי שהות										
לא תלוי שהות	1,322	1,055	893	782	700	637	586	545	510	480
מדור	542	430	362	316	282	256	235	218	204	192
סך עלות חודשית	2,599	2,088	1,776	1,561	1,402	1,279	1,181	1,100	1,032	973
עשירון עשירי										
הכנסות כספיות נטו לנפש גבוהות מ-11,768 ₪										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
מספר ילדים 0-5 לפי מיקום	748	613	529	470	427	393	365	342	323	306
תלוי שהות										
לא תלוי שהות	1,427	1,139	964	844	756	688	633	588	551	519
מדור	687	546	460	401	358	325	299	277	259	244
סך עלות חודשית	2,862	2,298	1,953	1,716	1,541	1,406	1,297	1,208	1,133	1,068

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מזונות ילדים לחודש מלא – ממוצע רב-גילאי עד גיל 18

מעודכן ליוני 2020										
לא כולל מחציות****										
הוצאות ילד 0-17										
לחודש										
הכנסות כספיות נטו לנפש עד 1,872 ₪										
עשירון ראשון										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	מספר ילדים 0-17 לפי מיקום
521	459	418	388	365	346	330	317	306	295	תלוי שהות
431	359	313	281	257	238	223	210	199	189	לא תלוי שהות
334	270	231	204	184	168	156	145	137	129	מדר
1,287	1,090	966	877	811	758	716	680	650	624	סך עלות חודשית
17	15	14	13	12	12	11	11	10	10	ליום-תלויי שהות
הכנסות כספיות נטו לנפש גבוהות מ-1,872 עד 2,785 ₪										
עשירון שני										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	מספר ילדים 0-17 לפי מיקום
584	515	469	435	409	388	370	355	342	331	תלוי שהות
858	714	624	560	512	474	443	417	395	377	לא תלוי שהות
379	307	262	231	209	191	177	165	155	146	מדר
1,820	1,536	1,354	1,226	1,129	1,052	990	937	893	854	סך עלות חודשית
19	17	16	15	14	13	12	12	11	11	ליום-תלויי שהות
הכנסות כספיות נטו לנפש גבוהות מ-2,785 עד 3,505 ₪										
עשירון שלישי										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	מספר ילדים 0-17 לפי מיקום
813	717	653	606	569	540	516	495	477	461	תלוי שהות
890	741	647	581	531	491	460	433	410	391	לא תלוי שהות
413	334	286	252	228	208	193	180	169	160	מדר
2,116	1,792	1,586	1,439	1,328	1,240	1,168	1,107	1,056	1,011	סך עלות חודשית
27	24	22	20	19	18	17	16	16	15	ליום-תלויי שהות
הכנסות כספיות נטו לנפש גבוהות מ-3,505 עד 4,285 ₪										
עשירון רביעי										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	מספר ילדים 0-17 לפי מיקום
801	706	643	597	561	532	508	488	470	454	תלוי שהות
1,039	865	755	678	619	574	536	505	479	456	לא תלוי שהות
459	371	317	280	252	231	214	200	188	177	מדר
2,299	1,943	1,716	1,555	1,433	1,337	1,258	1,193	1,136	1,088	סך עלות חודשית
27	24	21	20	19	18	17	16	16	15	ליום-תלויי שהות
הכנסות כספיות נטו לנפש גבוהות מ-4,285 עד 5,202 ₪										
עשירון חמישי										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	מספר ילדים 0-17 לפי מיקום
958	845	769	714	671	637	608	583	562	543	תלוי שהות
1,042	868	758	680	622	576	538	507	480	458	לא תלוי שהות
468	379	324	286	258	236	218	204	192	181	מדר
2,469	2,092	1,851	1,680	1,551	1,448	1,364	1,294	1,234	1,182	סך עלות חודשית
32	28	26	24	22	21	20	19	19	18	ליום-תלויי שהות
הכנסות כספיות נטו לנפש גבוהות מ-5,202 עד 6,155 ₪										
עשירון שישי										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	מספר ילדים 0-17 לפי מיקום
883	779	709	658	619	587	560	538	518	501	תלוי שהות
1,079	898	784	704	643	596	557	525	497	474	לא תלוי שהות
500	404	346	305	275	252	233	217	204	193	מדר
2,462	2,081	1,839	1,667	1,537	1,434	1,350	1,280	1,220	1,168	סך עלות חודשית
29	26	24	22	21	20	19	18	17	17	ליום-תלויי שהות
הכנסות כספיות נטו לנפש גבוהות מ-6,155 עד 7,231 ₪										
עשירון שביעי										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	מספר ילדים 0-17 לפי מיקום
992	874	796	739	695	659	629	604	582	563	תלוי שהות
1,198	998	871	782	715	662	619	583	552	526	לא תלוי שהות
571	462	395	348	314	287	266	248	233	221	מדר
2,761	2,334	2,062	1,869	1,724	1,608	1,514	1,435	1,367	1,309	סך עלות חודשית
33	29	27	25	23	22	21	20	19	19	ליום-תלויי שהות
הכנסות כספיות נטו לנפש גבוהות מ-7,231 עד 8,712 ₪										
עשירון שמיני										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	מספר ילדים 0-17 לפי מיקום
1,075	948	863	801	753	714	682	655	631	610	תלוי שהות
1,314	1,094	955	857	784	726	678	639	606	577	לא תלוי שהות
598	484	414	365	329	301	279	260	245	231	מדר
2,987	2,526	2,232	2,024	1,866	1,741	1,639	1,554	1,481	1,418	סך עלות חודשית
36	32	29	27	25	24	23	22	21	20	ליום-תלויי שהות
הכנסות כספיות נטו לנפש גבוהות מ-8,712 עד 11,768 ₪										
עשירון תשיעי										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	מספר ילדים 0-17 לפי מיקום
1,158	1,021	930	863	811	769	734	705	679	657	תלוי שהות
1,842	1,534	1,339	1,202	1,099	1,017	951	896	849	809	לא תלוי שהות
644	521	446	393	355	324	300	280	263	249	מדר
3,644	3,076	2,714	2,458	2,264	2,111	1,986	1,881	1,792	1,714	סך עלות חודשית
39	34	31	29	27	26	24	23	23	22	ליום-תלויי שהות
הכנסות כספיות נטו לנפש גבוהות מ-11,768 ₪										
עשירון עשירי										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	מספר ילדים 0-17 לפי מיקום
1,177	1,038	945	877	825	782	747	717	691	668	תלוי שהות
1,989	1,656	1,446	1,298	1,186	1,098	1,027	967	917	873	לא תלוי שהות
817	661	565	499	450	412	381	356	334	316	מדר
3,984	3,356	2,957	2,674	2,461	2,292	2,155	2,040	1,942	1,857	סך עלות חודשית
39	35	32	29	27	26	25	24	23	22	ליום-תלויי שהות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מיוצג	ShemMuzar	סיווג מזונות
300	לחם, דגנים ומוצרי בצק	תלוי שהות
301	שמנים צמחיים ומוצריהם	תלוי שהות
302	בשר ועופות	תלוי שהות
303	דגים	תלוי שהות
304	חלב ומוצריו, ביצים	תלוי שהות
305	סוכר ומוצריו	תלוי שהות
306	משקאות קלים	תלוי שהות
307	משקאות אלכוהוליים	תלוי שהות
308	ארוחות מחוץ לבית	תלוי שהות
309	מוצרי מזון שונים	תלוי שהות
311	תפוחי אדמה ובטטות	תלוי שהות
312	ירקות טריים	תלוי שהות
313	פירות טריים	תלוי שהות
314	ירקות קפואים	תלוי שהות
315	ירקות כבושים ומשומרים	תלוי שהות
316	פירות משומרים וקפואים	תלוי שהות
317	פירות יבשים	תלוי שהות
318	מיצי פירות טבעיים	תלוי שהות
321	מיסים ממשלתיים	מדור
322	שכר דירה חדשי	מדור
323	צריכת דיור "בעין"	מדור
324	הוצאות דיור אחרות	מדור
331	מים	תלוי שהות
332	חשמל, גז ודלק לבית	תלוי שהות
333	תחזוקה ושיפור הבית	אינן תלויות שהות
334	עזרה בבית	אינן תלויות שהות
335	צרכי משק בית שונים	תלוי שהות
336	מיסים עירוניים (ארנונה)	אינן תלויות שהות
341	ריהוט	אינן תלויות שהות
342	ציוד חשמלי לבית	אינן תלויות שהות
343	ציוד לא חשמלי	אינן תלויות שהות
344	כלי מיטה ומגבות	אינן תלויות שהות
345	חפצי קישוט לבית	אינן תלויות שהות
351	הלבשה עליונה לגברים	אינן תלויות שהות
352	הלבשה עליונה לנשים	אינן תלויות שהות
353	הלבשה עליונה לילדים ותינוקות	אינן תלויות שהות
354	לבנים, בגדי שינה וגרביים	אינן תלויות שהות
355	צרכי הלבשה שונים	אינן תלויות שהות
356	תפירה, אריגים וחומרי עזר	אינן תלויות שהות
357	ניקוי וכביסה מחוץ לבית	אינן תלויות שהות
358	הנעלה	אינן תלויות שהות
359	הלבשה עליונה ב.צ.ג.	אינן תלויות שהות
361	ביטוח בריאות	אינן תלויות שהות
362	ריפוי שיניים	לא כלול-מחציות
363	הוצאות על שירותי בריאות	לא כלול-מחציות
364	הוצאות אחרות לבריאות	לא כלול-מחציות
371	שירותי חינוך	לא כלול-מחציות
372	עיתונים, ספרים ומכשירי כתיבה	אינן תלויות שהות
373	מופעי תרבות, ספורט ובידור	לא כלול-מחציות
374	הבראה, נופש וטיולים	לא כלול-מחציות
375	מוצרי תרבות ובידור בני-קיימא	אינן תלויות שהות
376	תחביבים, ציוד ספורט ומחנאות	אינן תלויות שהות
377	קנייה ואחזקת יחידת נפש	אינן תלויות שהות
378	מחשב, אינטרנט ומוצריהם	אינן תלויות שהות
381	נסיעה בתחבורה ציבורית	אינן תלויות שהות
382	נסיעה לחוץ לארץ	לא כלול-מחציות
383	הוצאות לכלי רכב	אינן תלויות שהות
384	הוצאות אחרות	אינן תלויות שהות
385	דואר, טלפון ותקשורת	אינן תלויות שהות
391	סיגריות, טבק וצרכי עישון	לא נכלל
392	שירותים - אישיים וקוסמטיקה	אינן תלויות שהות
393	מוצרים - אישיים וקוסמטיקה	תלוי שהות
394	שירותים משפטיים ואחרים	אינן תלויות שהות
395	תכשיטים ושעונים אישיים	אינן תלויות שהות
396	ארנקים, תיקים, מזוודות וכד'	אינן תלויות שהות
397	מיסי ארגון ותרומות	אינן תלויות שהות
398	הוצאות ב.צ.ג.	אינן תלויות שהות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נספח 2 – המחשת הפערים בין בית האם לבית האב לפי הפסיקה המקובלת

בבתי המשפט ובתי הדין נהוגה עפ"י פרקטיקה פסיקתית של חיוב האבא בדמי מזונות לפי סכום מזונות לכל ילד שהוא סכום קבוע פחות או יותר בתוספת חיוב להשתתפות בהוצאות המדור ואחזקת המדור שהאם מוציאה.

הסכום למזונות נע בסביבות 1200-1500 ₪ לילד כשסכום המינימום על פי רוב יתחייב אפילו אבא שאינו עשיר במיוחד.

במאמר זה, ברצוני להציב את המספרים באופן מתמטי פשוט, בטבלאות מסודרות, ע"מ לבחון מהו המצב שנוצר בפועל בעקבות פסיקת המזונות בהתחשב בהכנסות הצדדים בכלל והאב בפרט.

נציב רק את המספרים המוחלטים ולא את הסכומים המשתנים המופיעים בד"כ בשורה אחת הנקראת "מחציות" דהיינו הוצאות חינוך והוצאות בריאות חריגות [יש לשים לב שמחציות החינוך יכולות להגיע לכדי סכום נכבד ביותר].

בטבלה מס' 1 נציב את הסכום שמחייבים את האבא להעביר לאמא בילד אחד, שני ילדים וכן הלאה עד שישה ילדים.

בטבלה מס' 2 נפחית את הסכום שהאב מעביר לאם מהמשכורת שלו [נטו] ונוסיף סכום זה להכנסותיה של האם [משכורת האם + קצבת ילדים]. התוצאה תסומן בצבע ירוק כאשר הינה מעל האפס [דהיינו, פלוס בבנק], ואילו כאשר התוצאה הינה מינוס בבנק תסומן בצבע אדום בסימון מינוס (-).

במידה וע"פ כללי משרדי הממשלה האם זכאית לסיוע בשכ"ד נכתוב את סך הכנסותיה בצבע כחול מתחת לצבע הירוק.

בטבלה זו ולצורך ההמחשה והדוגמא הנחנו שההורים משתכרים במשכורת דומה.

בשורה הראשונה בטבלה מדובר על הורים המשתכרים בשכר מינימום (37% מציבור העובדים), בשורה השנייה הורים המשתכרים שכר חציוני (13% מהעובדים) ובשורה השלישית הורים בעלי שכר ממוצע (פחות מ-1/3 בעלי המשכורת בישראל).

בשורה האחרונה כתבנו את הפער שנוצר בין הכנסות ההורים לאחר שהאב שילם דמי מזונות לאם.

בטבלה מס' 3 נפחית את ההוצאות הבסיסיות של כל הורה לצורך שכירות דירה ואחזקתה, ולהוצאות רכב ונראה כמה נשאר לכל הורה לצורך קניית מזון ובגדים, "מחציות" וחינוך המוטלים עליהם, ושאר צרכים.

בטבלה מס' 4 נעשה סימולציה למקרה בו האם משתכרת בשכר מינימום בלבד ואילו האב משתכר שכר חציוני [שורה שניה] או ממוצע [שורה שלישית], דהיינו, ששכרו גבוה משמעותית מזה של האם.

בטבלאות מס' 5-7 ננסה להציע מודל מאוזן יותר לחלוקת המשאבים שנשארו בידי ההורים לאחר שנפחית את הוצאות הבסיס שלהם לצורך עצמם, כולל מדור ואחזקתו ודמי מחייה וכלכלה מינימאליים ביותר [הנחתי שאשה זקוקה לכלכלתה האישית יותר מהגבר, שיכול להסתפק במדור מצומצם יותר, וכן בעלויות מזון וביגוד מצומצמות יותר (כמובן ניתן לחלוק על הנחה זו) את

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

היתרה שנשארה נחייב את ההורים להשתמש בה לצורך כלכלת הקטינים ונחשב כמה שקלים ליום יש בידי הורים בכדי לזון את הקטינים ונחלק לפי מספר הימים שכל הורה מחזיק בקטינים.

בטבלה מס' 5 נעשה סימולציה, תוך הנחה הלכתית שאיננה מחייבת את האם בכלכלת הקטינים אלא רק את האב לבדו.

בטבלה מס' 6 נעשתה סימולציה בהנחה שההורים שווים במשכורתם.

בטבלה מס' 7 נעשתה סימולציה באופן ששכר האם עומד על שכר מינימום בלבד גם כשהאב משתכר יותר ממנה.

טבלאות לפי הנהוג כיום בהרכבים רבים בבתי הדין ובתי המשפט.

הנחות עבודה

במקרה של הסדרי שהות נורמטיביים, שני לילות וסופ"ש לסירוגין אצל האב, דמי מזונות ברף הנמוך המקובלים לילד הינם 1,100 ₪, מ-4 ילדים 1000 לכל ילד ומ-6 ילדים 900 לכל ילד. [כמובן שיש הרכבים המחייבים 1300-1600 ₪ והסכום יעודכן בהתאם].

דמי מדור ואחזקתו – 30% לילד אחד, 40% לשני ילדים, 50% לשלושה ילדים ומעלה.

דמי אחזקת מדור, ע"פ נתוני הלמ"ס האם מוציאה כ-600 ₪ לחודש לאחר הנחה בארנונה, בעוד לאב אין הנחה ומוציא כ-750 ₪ בשביל עצמו כולל ארנונה ומיסים.

ע"פ נתוני הלמ"ס שכר דירה ממוצע עומד בסך 3500 ₪ לדירת 3 חדרים ו-4000 ₪ לדירת 4 חדרים [ל 4 ילדים ומעלה].

א(1)

בטבלה מס' 1 נציב את הסכום שמקובל ברוב בתי הדין והמשפט לחייב את האבא להעביר לאמא בילד אחד, שני ילדים וכן הלאה עד 6 ילדים.

הסבר	6 ילדים	5 ילדים	4 ילדים	3 ילדים	2 ילדים	ילד אחד	
דמי מזונות כלכלה ביגוד וצרכים בסיסיים	5400	5000	4000	3300	2200	1100	דמי מזונות
דמי מדור אחוז משכר הדירה של האם	2000	2000	2000	1750	1400	1050	דמי מדור
דמי אחזקת מדור אחוז מעלות אחזקת המדור	300	300	300	300	250	200	דמי אחזקת מדור

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

סה"כ מעביר הגרוש לחשבו ן הבנק של הגרוש ה	2350	3850	5350	6300	7300	7700	סה"כ המרכיבים הנ"ל
---	------	------	------	------	------	------	--------------------------

א(2)

בטבלה מספר 2 נפחית את הסכום שהאב מעביר לאם מהמשכורת שלו[נטו] ונוסיף סכום זה להכנסותיה של האם [משכורת האם + קצבת ילדים]. התוצאה תסומן בצבע ירוק כאשר הינה מעל האפס [דהיינו פלוס בבנק], ואילו כאשר התוצאה הינה מינוס בבנק, התוצאה תסומן בצבע אדום בסימון מינוס(-).

במידה וע"פ כללי משרדי הממשלה האם זכאית לסיוע בשכ"ד נכתוב את סך הכנסותיה בצבע כחול מתחת לצבע הירוק.

בטבלה זו, ולצורך ההמחשה והדוגמא, הנחנו שההורים משתכרים בשכר שווה.

בשורה הראשונה בטבלה מדובר על הורים המשתכרים בשכר מינימום, 4800 ₪ נטו (37% מציבור העובדים), בשורה השנייה הורים המשתכרים שכר חציוני, 6500 ₪ נטו (13% מהעובדים) ובשורה השלישית הורים בעלי שכר ממוצע, 8800 ₪ נטו(פחות מ-1/3 בעלי המשכורת בישראל).

בשורה האחרונה כתבנו את הפער שנוצר בין הכנסות ההורים לאחר שהאב שילם דמי מזונות לאם.

ובכן, לאחר שהאב העביר לאם את דמי המזונות שנפסקו לו, כמה נשאר לאב לחודש למחייתו שלו ולכלכלת ילדיו כשהם אצלו וכמה יש לאם, דהיינו מהו הסכום נטו בבנק שכל אחד מההורים מתחיל בו את החודש.

וזאת, לאחר שהוספנו לאם את הסכום הישיר, שהאב מעביר לה, וכן הוספנו קצבת ילדים בסך 200 ₪ לילד שאם חד הורית מקבלת.

האם זכאית בנוסף להכנסתה [כל עוד הינה משתכרת פחות מ-8000 ₪ ברוטו] ובנוסף לדמי המזונות, לסיוע בשכ"ד בסך 1170 ₪ [930 כשמשתכרת עד 10,000 ברוטו][עד 3 ילדים] ו-1470 ₪ [4 ילדים ומעלה], [930 במשכורת שעד 10000 ברוטו] וכן 200 ₪ לילד קצבת ילדים. הוספנו את הסכומים הנ"ל להכנסת האם בכחול.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

טבלה מספר 2

6 ילדים		5 ילדים		4 ילדים		3 ילדים		2 ילדים		ילד אחד		משכורת הורים
אם	אב	אם	אב	אם	אב	אם	אב	אם	אב	אם	אב	
14300	-3500	13600		12300		11050		9050		7350	2750	שכר מיני' נטו 4,800
15770		15070	-3000	13770	-1900	12220	-850	10220	950	8520		
16000	-1800	15300		14000		12750		10950		9150	4350	שכר חציוני נטו 6,500
17470		16770	-1300	15470	-200	13920	550	12120	2450	10320		
18300	500	17600	1000	16300	2100	15050	2850	13250	4750	11450	6650	שכר ממוצע נטו 8800
17800		16600		14200		12200		8700		5000-6000		הפער לטובת האם

הפער גדל בעוד 1100-2000 נה באמצעות סיוע לשכ"ד שהאם מקבלת ועוד הטבות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

א(3)

בטבלה מס' 3 נפחית את ההוצאות הבסיסיות של כל הורה לצורך שכירות דירה ואחזקתה, ולהוצאות רכב ונראה כמה נשאר לכל הורה לצורך קניית מזון ובגדים, חינוך ושאר צרכים.

לפיכך, מהיתרה בתחילת החודש של כ"א מההורים נפחית את ההוצאות ההכרחיות, שכ"א מההורים מוציא, לצורך קורת גג [שכר דירה ואחזקתה] ואחזקת רכב מינימאלית, עוד לפני שקנה פרוסת לחם לאכול או בגד ללבוש.

[אנו נראה כי לאב אין שום יכולת מחיה לעצמו וכ"ש לקטינים כמעט בכל רמת שכר.]

בהנחה ששכר דירה עומד על 2500 ₪ [נתוני למ"ס].

ובהנחה שאחזקת מדור ע"פ נתוני הלמ"ס, מוערכת ב 750 ₪ [ארנונה, גז, חשמל, מים וועד בית][יש לשים לב שהאם זכאית להנחות גדולות בארנונה מים וחשמל][סקר הוצאות משקי בית 2016].

הנחנו ששני ההורים זקוקים לרכב בשביל לצאת לעבוד ולשנע את הקטינים מבית לבית וזאת בעלות מינימאלית של כ-1000 ₪ לחודש.

מסקנה - כל אחד מההורים זקוק, לפני כלכלה וביגוד, לסכום מיני' של $4250 = 2500 + 1000 + 750$ ₪ [שכ"ד, רכב ואחזקת מדור].

ובכן, כמה נשאר לכ"א מההורים לכלכלתו וכלכלת הקטינים בזמן שהותם אצלו, לאחר ניקוי 5250 ₪ עלות חודשית בסיסית.

{ כאמור, האם זכאית בנוסף להכנסתה [כל עוד הינה משתכרת פחות מ-8000 ₪ ברוטו] ולדמי המזונות לסיוע בשכ"ד בסך 1170 ₪ [930 כשמשתכרת עד 10,000 ברוטו][עד 3 ילדים] ו-1470 ₪ [4 ילדים ומעלה], [930 במשכורת שעד 10000 ברוטו] וכן 200 ₪ לילד קצב ילדים. הוספנו את הסכומים הנ"ל להכנסת האם בכחול. }

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

טבלה מספר 3

6 ילדים		5 ילדים		4 ילדים		3 ילדים		2 ילדים		ילד אחד		משכורת הורים
אם	אב	אם	אב	אם	אב	אם	אב	אם	אב	אם	אב	
10050	-7750	9350	-7250	8050	-6150	6800	-5100	4800	-3300	3100	-1500	שכר מיני' נטו 4,800
11520		10820		9520		7970		5970		4270		
11750	-6050	11050	-5550	9750	-4450	8500	-3700	6700	-1800	4900	100	שכר חציוני נטו 6,500
13220		12520		11220		9670		6870		6070		
14050	-3750	13350	-3250	12050	-2150	10800	-1400	9000	500	7200	2400	שכר ממוצע נטו 8800
17800		16600		14200		12200		8700		5000-6000		הפער לטובת האם

לאחר שחישבנו את הפער בין הבתים אנחנו רואים שכשההורים משתכרים באופן שווה, הפסיקה המקובלת יוצרת פער עצום בין שני הבתים [בירוק] וכשמוסיפים אפילו רק את ההטבות שהאם זכאית הפער גדל אף יותר [בכחול], כשלרוב האב מעביר את כל משכורתו והרבה מעבר לכך לאם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

א(4)

בטבלה מס' 4 נעשה סימולציה למקרה בו האם משתכרת בשכר מינימום בלבד ואילו האב משתכר שכר חציוני [שורה שניה] או ממוצע [שורה שלישית], דהיינו, ששכרו גבוה משמעותית מזה של האם.

טבלה זו הינה לדוגמא, במקרה שהכנסת האשה עומדת על סך 4,800 בלבד [שכר מינימום נטו].

ובכן, כמה נשאר לכ"א מההורים לכלכלתו וכלכלת הקטינים בזמן שהותם אצלו, לאחר ניקוי 5250 ₪ עלות חודשית בסיסית.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

טבלה 4

6 ילדים		5 ילדים		4 ילדים		3 ילדים		2 ילדים		ילד אחד		משכורת הורים
אם	אב	אם	אב	אם	אב	אם	אב	אם	אב	אם	אב	
10050	-7750	9350	-7250	8050	-6150	6800	-5100	4800	-3300	3100	-1500	שכר מיני' נטו 4,800
11520		10820		9520		7970		5970		4270		
10050	-6050	9350	-5550	8050	-4450	6800	-3700	4800	-1800	3100	100	שכר חציוני נטו 6,500
11520		10820		9520		7970		5970		4270		
10050	-3750	9350	-3250	8050	-2150	6800	-1400	4800	500	3100	2400	שכר ממוצע נטו 8800
11520		10820		9520		7970		5970		4270		
17800-13800		16600-12600		14200-10200		12200-8500		8700-5500		5000-1000		הפער לטובת האם

אנו רואים כי הפער הינו עצום אפילו כשהאב מרוויח היטב, שכר ממוצע, והאם מרוויחה רק שכר מינימום.

דבר נוסף עולה, שחוקן מאב המשתכר שכר ממוצע ויש לו רק ילד אחד, לאף אבא בישראל אין יכולת מחיה כלל ולא נותר לו כסף לא לאוכל ולא לבגדים ולא לשום צורך שהוא, וזה עוד לפני שחייבנו אותו במחציות חינוך וחריגות, הרי מצבו נהיה בלתי אפשרי לחלוטין אפילו אם משתכר היטב ויש לו רק ילד אחד.

יש לשים לב שמחציות החינוך אף הן יכולות להגיע לכדי סכום נכבד ביותר.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נספח 3 – חישוב לפי רשימת מוצרים

ערכנו רשימת מוצרים הנצרכים לקטינים לדעתנו, למען איכות הבדיקה ומקצועיותה נזקקתי ל-2 אתרים מקצועיים, בהם שותפים רופאי ילדים ותזונאיות מקצועיות ובהם מפורט לפי גילאים מהם המזונות המומלצים לכל קטין לפי גילאים בחלוקה לאבות המזון השונים, פחמימות, חלבונים, שמנים ויטמינים פירות וירקות ועוד. [תפריט 2-3, תפריט 4-8, תפריט מומלץ לילדים 6-12, תפריט 12-13, תפריט 14-18].

ולהלן ההמלצות:

ראשית נקבע אינדקס מנות [לפי רשימת המוצרים והכמות המוגדרת ומומלצת כמנה מספקת מכל מוצר וכן מחירים לכל מנה ומנה לפי ערך השוק במכולת שכונתית לא יקרה ולא זולה].

מנת פחמימות - פרוסת לחם = 28 אגורות [בכיכר 25 פרוסות ועלותו 7 ש"ח, עלות פרוסת לחם מלא 44 אג']; כוס דגנים - 1 ש"ח [50 גר' קורנפלקס]; תפוח אדמה בינוני = 0.6 ש"ח [150 גרם לפי מחיר של 4 ש"ח לקילו]; מנת קוסקוס/אורז/פסטה מוכן - 0.5 ש"ח.

מנת חלבונים - 70 גרם חזה עוף = 1.75 ש"ח [לפי 25 ש"ח לקילו]; 70 גרם דג סול = 1.75 ש"ח [כנ"ל]; 2 נקניקיות טבעול = 1.6 ש"ח; 1 ביצה = 1 ש"ח [לפי מחיר 30 ש"ח לתבנית של 30]; 1 כוס קיטניות = 1 ש"ח [לפי 10 ש"ח לחבילה של ק"ג].

מנת מוצרי חלב - 1 כוס חלב (200 סמ"ק) = 1 ש"ח; פרוסת גבינה צהובה - 2.1 ש"ח; לבן = 1.4 ש"ח.

מנת ירקות - 120 גרם ירק = 60 אג' [עגבניה, מלפפון, גזר – לפי מחיר ממוצע של 5 ש"ח לק"ג].

מנת פרי - 120 גר' פרי = 1.2 ש"ח [משקל ממוצע של תפוח, אפרסק נקטרינה וכד' ולפי מחיר של 10 ש"ח לק"ג].

תחליפי חלב [המלצות חברת "מטרנה"] לתינוקות יונקים [עד גיל שנה] - 16 כפות מטרנה, עלות כף מטרנה 0.65 אג' = 10 ש"ח ליום; טיטולים – כ-3 ש"ח ליום.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

טבלת תפריט יומי מומלץ [לפי גילאים].

גיל הילד	פחמימות מס' מנות מומלץ ליום	מחיר למנה	סה"כ ליום	חלבונים מס' מנות מומלץ ליום	מחיר למנה	סה"כ ליום	מוצרי חלב מס' מנות מומלץ ליום	מחיר למנה	סה"כ ליום
2-3	4	1+0.5+0.6	2 ₪	1.5	ביץ 1 ל-2 ₪	2.5 ₪	2	1	2
4-6	כנ"ל	כנ"ל	2 ₪	כנ"ל	כנ"ל	2.5 ₪	3	1	3 ₪
6-12	8	5 פרוסות – 1.5 ₪ דגנים, תפו"א, קוסקוס	3.5 ₪	3	ביץ 1 ל2	4 ₪	2	1	2
13-14	6	4 פרוסות – 1.2 ₪ דגנים, תפו"א,	3	2.5	כנ"ל	4 ₪	3.5	1	3.5
14-18	7	4 פרוסות – 1.5 ₪ דגנים, תפו"א, קוסקוס	3.5 ₪	כנ"ל	כנ"ל	4 ₪	כנ"ל	כנ"ל	3.5
גיל הילד	מס' מנות מומלץ ליום	מחיר למנה	סה"כ ליום	פירות מס' מנות מומלץ ליום	מחיר למנה	סה"כ ליום	שמנים מס' מנות מומלץ ליום	מחיר למנה	סה"כ ליום
2-3	3	0.6	1.8	2	1.2	2.4	-	-	10.7 ₪
4-6	3	0.6	1.8	2	1.2	2.4	2	0.5	12.7 ₪
6-12	4	0.6	2.4	2	1.2	2.4	-	-	14.3 ₪
13-14	5	0.6	3	2	1.2	2.4	-	-	15.9 ₪
14-18	5.5	0.6	3.3	2	1.2	2.4	-	-	16.7 ₪
ממוצע רב גילאי									14.06

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הנה כי כן לאחר מסע ארוך של שקלול מנות המזון המומלצות ע"י גורמי המקצוע הגענו לאותה מסקנה, והיא כי עלות המזון לילד בממוצע הינה כ-14 ₪ ליום.

לפיכך, עבור מזונות [דהיינו, אוכל] ישלם האב לאם על כל יום שהות 14 ₪ ובחישוב חודשי $14 * 16 = 224$ ₪.

לאחר שבדקנו היטב את נושא המזון נותר לנו לכמת ולתמחר את שאר מוצרי הצריכה החודשיים.

הסעיף המרכזי הינו הלבשה והנעלה.

הלבשה והנעלה

להערכתנו, בחישוב שנתי אלו צרכיו של ילד ממוצע המתומחרים לפי האתר הפופולארי "נקסט" [next].

5 זוגות מכנסיים – $5 * 40 = 200$ ₪.

10 חולצות – $10 * 25 = 250$ ₪.

לבנים [גופיות ותחתונים] – 80 ₪.

גרביים – 30 ₪.

מעיל – 100 ₪.

סוודר – 50 ₪.

נעליים וסנדלים [סה"כ 3 זוגות לשנה] – 600 ₪.

סה"כ לשנה - 1310 ₪, ובתמחור חודשי - 110 ₪ לחודש.

מוצרי צריכה והגינה

שמפו אחד לחודשיים = 5 ₪ לחודש.

נייר טואלט 0.5 גליל ליום [סה"כ כ-8 גלילים לחודש] = 7 ₪.

מוצרי ניקיון, נוזל כלים וכדו' - 2 ₪.

משחת שיניים ומברשת - 3 ₪.

כלי אוכל + גז לבישול + שמן + מים – 15 ₪.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

סה"כ לסעיף זה – כ-35 שנה לחודש.

*לנערות יש להוסיף 20 שנה על מוצרי הגיינה נשית.

הוצאות רפואה

שב"ן – 20 שנה.

תרופות ח"פ – 20 שנה.

סה"כ 40 שנה.

תקשורת

25 שנה לחודש.

סך הכל, לכלל מוצרי הצריכה, הלבשה והנעלה, הגיינה והוצאות רפואיות הכלולות בסל הבריאות – 210 שנה לחודש.
היוצא לנו מכל החישובים הנ"ל כי עלות חודש מלא של שהות אצל האם ללא אף יום שהות אצל האב הינה $14 * 30 + 210 = 630$ שנה.

דהיינו, כ-26 ש"ח ליום, כולל הכל.

ובפועל על כל יום שהות אצל האב יש להפחית 14 שנה כנגד דמי האוכל בלבד.

לפיכך בהסדרי שהות נורמטיביים בהם הקטינים 17 יום אצל האם ו-13 יום אצל האב, האב חייב לשלם דמי מזונות $17 * 14 + 210 = 448$ שנה.

למען הסדר הטוב ולצורך הוצאות לא צפויות או בשביל שהילד יוכל מפעם לפעם לצאת לפיצה או פלאפל, שאורמה וכד', וכן לצורך נסיעות בתחבורה ציבורית וכדו', ניתן לחייב את האב ב-500-550 ש"ח.

ע"ג חיוב זה של 500 שנה לילד יש להוסיף דמי מדור ואחזקת מדור כפי שראינו בפרק "פעמונים".

נספח 4 - פעמונים – הוצאות אחזקת מדור

להלן לוחות הוצאות עבור אחזקת מדור כולל תקשורת.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לוח מספר 6(ג) - אחזקת מדור, הוצאות בפועל עבור כל המשפחה.

זוג עם ילדים – ממוצע חודשי לאורך שנה 1400 משפחות

סעיפי ההוצאה							מספר נפשות	זוג
תקשורת	אחזקת בית	טלפון נייד	טלפון נייה	גז	חשמל	מים וביוב		
266	553	128	138	57	396	100	3	
261	584	142	119	75	380	129	4	
258	666	158	100	70	448	148	5	
281	787	183	98	79	537	171	6	
360	896	197	163	90	612	194	7	
279	851	210	69	115	567	169	8	
255	890	145	110	99	608	183		

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לוח מספר 6(ד) – אחזקת מדור, תוספת הוצאות בפועל עבור כל ילד במשפחה.

זוג עם ילדים – ממוצע חודשי לאורך שנה 1400 משפחות, תוספת עבור הילד

סעיפי הוצאה					
ממוצע פר ילד תקשורת	ממוצע פר ילד אחזקת בית	תוספת תקשורת	תוספת אחזקת בית	2 (זוג)	מס' נפשות
-	-	-	-		
5	31	5	31	3	
-4	56.5	-8	113	4	
5	78	15	234	5	
23.5	85.75	94	343	6	
2.6	59.6	13	298	7	
-2	56.1	-11	337	8	
5	61.1			ממוצע כולל	

תוספת ממוצע לילד עבור חשמל מים גז וביוב כ-60 ₪ ועבור תקשורת כ-5 ₪.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לוח מספר 6(ה) - אחזקת מדור, הוצאות בפועל עבור כל המשפחה, במשפחה חד הורית [גרושה/אלמנה]

סעיפי הוצאה - סה"כ למשק בית							גרושה/אלמנה	מס' נפשות
תקשורת	אחזקת בית	טלפון נייד	טלפון נייד	גז	חשמל	מים וביוב		
265	446	85	180	46	320	80		
255	487	137	118	46	334	107	2	
242	573	150	92	65	379	129	3	
270	661	192	78	71	448	142	4	
207	737	87	120	63	505	169	5	

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לוח מספר 6(ו) - אחזקת מדור, תוספת הוצאות בפועל עבור כל ילד במשפחה, במשפחה חד הורית [גרושה/אלמנה].

סעיפי הוצאה				מס' נפשות	גרושה/אלמנה
ממוצע תקשורת	ממוצע לילד אחזקת בית	תוספת תקשורת	תוספת אחזקת בית		
-	-	-	-	2	
-10	41	-10	41	3	
-11.5	63.5	-23	127	4	
2	71.6	5	215	5	
-14.5	72.75	-58	291		
-	62.21				סה"כ ממוצע

תוספת ממוצעת לילד עבור חשמל מים גז וביוב כ 62.21 ₪ ועבור תקשורת אין תוספת.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נספח 5 – טבלת השוואה בין השיטות

לצורך הדוגמא נניח זוג ששכר האב הינו 5000-7000 ₪ נטו [שכר מינימום- שכר חציוני], האם איננה משתכרת כלל, כך שסך הכנסות משק הבית הינם 5000-7000 ₪, לזוג ילד אחד או 3 ילדים, כמה יוציאו על הוצאותיהם מדי חודש, עבור חודש מלא על כל ההוצאות [כולל מזון, הלבשה, מדור ואחזקתו, רכב, תקשורת חינוך, בריאות, פנאי ובילויים].

לוח מספר 16 – השוואה בין השיטות עשירון 1 [הכנסה חודשית נטו] 5000-9000 ₪ [תלוי במס' הנפשות].

בטור 1 ו-2 - הסכומים כוללים את כל ההוצאות לתצרוכת הקיימות, כלל הצריכה, דהיינו, כל המוצרים הקיימים שמשפחה כלשהי צורכת, כולל דיור (שכר דירה או דירה בבעלות) ואחזקת מדור על כלל מרכיביה (ארנונה, ועד בית, חשמל, גז, מים, עוזרת בית, מבשלת, סיוד, שיפוצים וכו'), כלל הוצאות מזון, הלבשה, הנעלה, כולל משחקים, שעונים, תיקים ותכשיטים, תספורת וקוסמטיקה ועוד, תקשורת מחשבים ואינטרנט, פלאפונים, משחקי מחשב, רכב (רכישת רכב, ביטוחים וטסטים, תיקונים, דלק ושאר הוצאות רכב, תחבורה ציבורית ומוניות), חינוך (כולל מעונות, גנים, טיולים, חוגים, ציוד לביה"ס, קייטנות, צהרונים ושאר הוצאות חינוך), בריאות ורפואה (כולל הוצאות חריגות, טיפולי שיניים, משקפיים, ניתוחים ואסתטיקה), מוצרים בני קיימא (כולל ריהוט, מוצרי חשמל וכדומה), בילוי, נופש ופנאי (כולל טיולים בארץ ובחו"ל, קולנוע, מוצרי בידור, אירועים משפחתיים, מתנות [למעט סיגריות], שירותים משפטיים, תרומות מיסי ארגון וכד').

בטור 3 ו-4 נכללו כל המוצרים שהינם תלויי שהות באופן ישיר, אך לפי הסדרי שהות נורמטיביים של 43-57% מה שיוצר הפחתה של 14% מהסך הכולל [מכיוון שהאב זן את הקטינים בפועל בעין ב-43% מהזמן שהם אצל].

בטור 5 ו-6 הוטל על האב מחצית הוצאות חינוך ובריאות, כמקובל בבית הדין, יש לציין שכיום בביהמ"ש לע"מ מקובל להטיל על ההורים הוצאות אלו בלפי יחסי הכנסותיהם, ומוצרים שאינם תלויי שהות מובהקים הופחתו 25% [הפחתה שאינה מבוססת, אך מקובלת בחלק מפסקי הדין למזונות, בפועל אנו נעדיף להשתמש באלגוריתם שפיתחו שראל וקרלינסקי המהווה כלי מתקדם לשיקול העלויות האמיתיות].

בטור 7 ו-8 הופחתו עוד 15% מהסך הכולל, הופחתו מוצרי צריכה הכוללים מסעדות ובתי מלון, טיולים לחו"ל, ביטוחים מעבר לנורמה, עוזרת בית ומבשלת, עיתונים, מוצרי תרבות (כגון, קולנוע, כבלים, חיות מחמד, לוטו וכד'), הוצאות רכישת רכב, ביטוחים, בלאי וירידת ערך, אך נשארו הוצאות דלק ושמנים לרכב.

כך, שבעבור הסדרי שהות מקובלים ובעבור הפחתת הוצאות עבור הנ"ל הופחת מהסך החודשי 29% בנוסף מקובל בפסיקה להפחית מהוצאות הלבשה והנעלה ואחזקת מדור כ-25%, כך, שיש להפחית עוד קצת.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

השוואת דמי עלות גידול ילדים לחודש מלא, לפי זמני שהות, בהתאמה לפסיקה, עם/בלי סעיפי רשות								
כולל הכל חודשי		כנ"ל		זמני שהות של 43%-57% כמקובל		כל ההוצאות כולן לחודש מלא		שיטת המחקר
לאחר התאמה נוספת של הפחתת סעיפי רשות 22(15%)		ובהתאמה לפסיקה 21		הפחתה של מוצרים תלויי שהות 20				
ילדים אחד	3 ילדים	ילד אחד	3 ילדים	ילד אחד	3 ילדים	ילד אחד	3 ילדים	
568	1706	748	2245	785	2355	1104	3313	לשכה מרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס)
לילד	לכל השלושה	לילד	לכל השלושה	לילד	לכל השלושה	לילד	לכל השלושה	
657		872		933		1287		
598	1794	768	2304	842	2526	1137	3411	רשות המיסים
לילד	לכל השלושה	לילד	לכל השלושה	לילד	לכל השלושה	לילד	לכל השלושה	
778		998		1010		1189		

20 מוצרים תלויי שהות מובהקים מהווים 33% מהסל הכללי, לפיך יש להפחית כ 15% מהסל הכולל בזמני שהות רגילים [43%-57%], כל יום בשבוע הינו שווה ערך ל 4.2% מהסך הכולל, לדוגמא, בנותני הלמ"ס בילד אחד שעלותו לחודש מלא הינה 1240 ש"ח על כל יום בשבוע אצל האב יש להפחית 52 ש"ח.

21 בפסיקה מקובל לחייב מחצית הוצאות חינוך ובריאות ולהפחית 25% בעבור הוצאות שאינן תלויות שהות במובהק כגון ביגוד וכדומה, בשיטת הלמ"ס הלכנו לפי הנחייתם לחלק את המוצרים תלויי ההשעות ושאינן תלויי שהות ל 30 ולשער כך לפי מספר הימים.

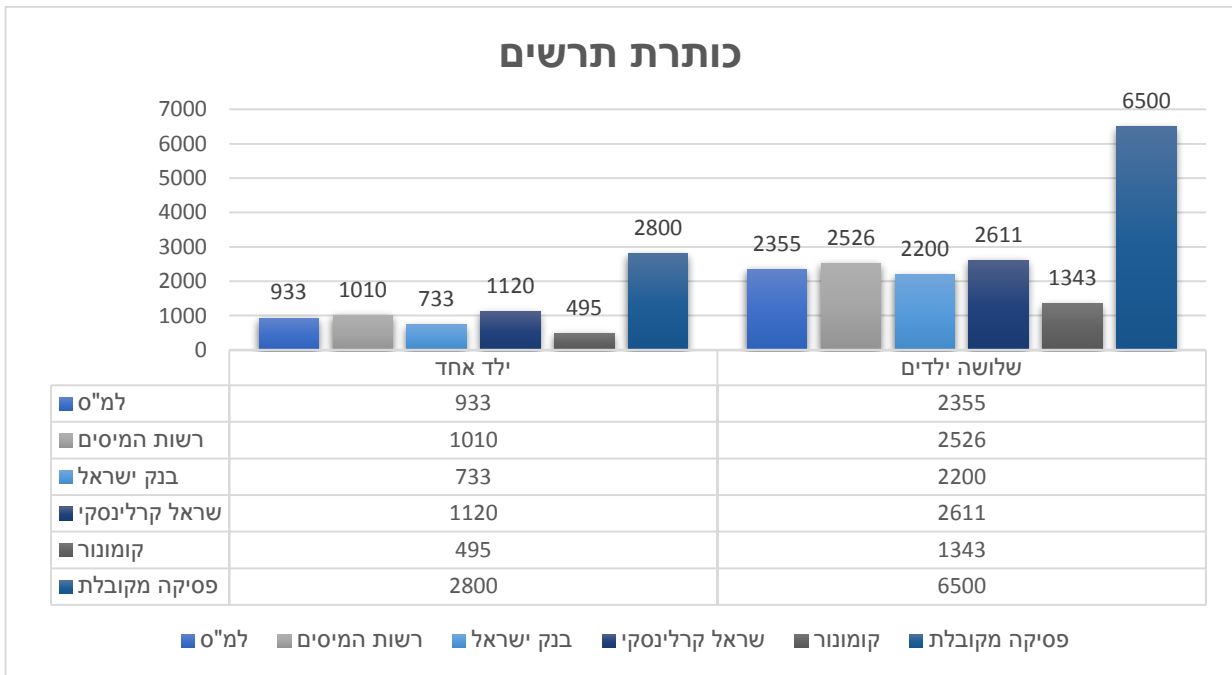
22 הופחתו עוד 15% מהסך הכולל, הכוללים מסעדות ובתי מלון, טיולים לחו"ל, ביטוחים מעבר לנורמה, עזרת בית ומבשלת, עיתונים, מוצרי תרבות כגון קולנוע, כבלים, חיות מחמד, לוטו וכד', הוצאות רכישת רכב, ביטוחים, בלאי וירידת ערך, אך נשארו הוצאות דלק ושמונים לרכב.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לכל השלושה	אחזקת מדור - 300-600
	סה"כ – 2800 לילד אחד 6500 לשלושה + מחציות חינוך ובריאות

גרף השוואה בין השיטות בזמני שהות נורמטיביים – כולל הכל.

כיום מקובל שזמני השהות מתחלקים בין ההורים בצורה כזו או אחרת, וממילא ברור שהאם אינה מוציאה לבדה על הילד אלא גם האב מוציא על הילד הוצאות בעין בזמן שהותם אצלו.

בהנחה שביהמ"ש לע"מ, מחייב את האב לבדו לשאת בהוצאות הילד עד גיל 6, וביה"ד הרבני אף בגילאים בוגרים יותר, והאב מחויב גם בהוצאות בעין, כשהוא אצלו, וגם לממן את הוצאותיו אצל האם, הרי שיש לפרק את הסכום הגלובלי ולפרוט אותו להוצאות שהינן תלויות שהות באופן מובהק, כך שכל יום שיורד מהאם גם צריך להוריד מהאב את המימון בעבורו והוצאות כאלו שאינן תלויות שהות.

ואכן במאמר נוסף [טרם פורסם] עובדים שראל וקרלינסקי יחד עם ד"ר יואב מאזה על הגדרת עלות מזונות ילדים הנגזרת מהמחקר הנ"ל [טיוטת המאמר <https://did.li/Nd1Hw>].